

1880.

Sakala Kalender
põllumeestele.

Kirja pannud

S. N. Jakobson.

Wiliandis 1880.

Trükitud J. Heidi'i kirjadega.

(Wäljaandja fulugá.)

1880.

Sakala Kalender põllumeestele.

Kirja pannud

C. N. Jakobson.

Wiliandis 1880.
Trükitud J. Feldt'i kirjadega.

(Wäljaandja kulu.)

Зенари нег'еји лубатод. -- Киас, 3. Април 1880.

E e s s ö n a.

Meie maa põlluharimine tõuseb iga aasta kaunima järjele ning meie põllumeeste tarwitused kasvavad jelljamal mõedul ja suuremaks. Üks teesugune tarvitus on ka üks põllutöö Kalender, keda meil teemaale ei olnud. Nimelt meie meikeste põllumeestele läheb teesugust Kalendrit tarwis, kellele ta ehk riuus päewa- ja töö-raamat saab olema, kuhu kõik tähendused allesse panna. See põllumees, kes mitte onad toimetused kirja ei pane, on nagu teekäija, kellel werstasambaid tee ääres ei ole: ta ei tea, kui kaugelt ta edasi ehk tagasi on läinud. Päewa-raamatute pidamise tähtju. It räägime tagapool natukene pitkemalt.

Meie Kalendri esimene aastakäik ei wõi weel mitte nii täieline olla, nagu ta peaks olema. Ma kartsin, et mõne põllumehele asi liig kirjuts saaks minema, kui raamatus kõhe aluses kõik ülewal seisaks, mis temas edespidi peab seisma. Meie selle esimese tee koos ära käinud, siis wõime tulewal aastal juba mõne järgu kõrgemale rännata, kuni wiimaks mäe otsa jõuame. Negamööda asjad käiwad, ja iga uus asi tahab harjutamist.

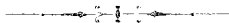
Soomida oleks, kui iga omanik, kes keda Kalendrit ülles-tähenduste raamatuts tarwitada tahab, keda kõhe aasta alustusel

ära laieks poofida. Seegiugune tähenduste raamat on temale ka edespidi tähtjaks nõumeheks mitmes toimetuses.

Ka oleks soovida, et iga põllumees kellel midagi iseäralist soovimist selle Kalendri kohta oleks, seda tema väljaandjale teada annaks, kus edespidi neid soovimisi nii palju kui võimalik saab täidetama.

Rurgjas, Novembri kuus 1879.

G. H. Jakobson.

Sissekord.

I. Kuupäewade ja ülestähenduste Kalender.

	lehekülj.
Meie juure Keiserliku Majesteedi juunioria	3
Weneriigi walitsejad Romanowi sugust	5
Keiser Aleksander II. 25 aastane walitus	5
Märkide ja lühenduste seletus	7
Warjutamised	7
Nasta-ajad	7
Kwatembrid	8
Kuu muutmised	8
Päike ja kuu tõus ja loojaminek	9
Kuupäewade näitaja 1880	11
Kuude ja nädalate Kalender	12
Raha tuleku ja mineku ülestähenduste lehed	84
Tähenduste leht, millas loomad ära jookswad ja poegiwad	90
Teenijate palga maksmise leht	92
Lehmade proomi-lüpsmise leht	94
Küli leht	98
Lõikuse leht	100
Seina ja ristiliseina maalide leht	102
Rehpetomiste leht	104
Sõnniku wau leht	106
Bestilfääimiste leht	107

II. Õpetliku juhutamiste ja sõnumete Kalender.

Tõbbe näitaja	111
Loomade tiinuse aeg	113
Loomade jooksmise aeg	114
Haudumise aeg	114

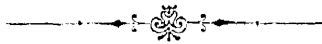
Kui kaua loomad läbifaudu jügu toovad	114
Ühe väalooma kohta tuleb emaloemi	115
Kõige parajam inetamise aeg	115
Loomade tiimuse kalender	115
Mishugust maad ja kui palju rammu iga wili tarwitab	117
Kui palju 1 wakamaa läbifaudu seemet tarwitab ja lõikust annab	118
Kui palju puutaimi ehk seemet ühe wakamaa peale ära kulub, mis noore metja alla pannakse	119
Kui palju iga seeme idanemiseks aega tarwitab	119
Kui palju iga elajas oma elu- keharraskuse kohta liha, raswa n. n. e. wälja annab	120
Kaluwäskate toimeine 13 eimesel nädalal	121
Intresside rehkendus kuu sees	122
Intresside rehkendus aasta sees	123
Stempelpaberite hind	124
Rahad	124
Wõeraste maade riikide mædedud	127
Uue aja mædedud ja kaalud:	
Pikkude mædedud	130
Maa-kaalu mædedud	131
Wälja mædedud	131
Tõned mædedud	132
Kaalud	132
Meie maade arvud, nagu nad Rootsi ajal kareel XI. aastal 1687 kirmitas, kust ajast saani nad meil maksawad	133
Posti seadused	135
Jaama wahed	142
Telegrahmi seadused	144
Raudtee seadused	148
Balti raudtee	150
Eesti ajakirjad	152
Maamari-pöed	152
Eesti seltsid	153
Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi asutatud koduloomade ja käsitöö näitusel 11., 12. ja 13. Augustil 1879 wõidetud auuhinnad	153
Auuhiinad, mis Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi poolt asutatud Põltsamaa koduloomade ja käsitöö näitusel 15., 16. ja 17. Septembril 1879 wäljajagati	156

VII

	Lehek. lg.
Liivimaa kihelkonnad ja vallad:	
Tartu maakond	159
Võru maakond	163
Wiltandi maakond	164
Pärnu maakond	166
Saare maa	168
Eestimaa kihelkonnad ja vallad:	
Harju maakond	170
Järva maakond	174
Wiru maakond	176
Lääne maakond	179
Laatade pidamise päewad	183

III. Teaduse kirjad.

Truubitamine	191
Mesilased ja mis nende pidamisest nüüd meie maal tahtistab	205
Põllumehe päewaraamatud	209
Kuidas hobuse wanadust ära wõib tunda	212
Peutais põllumeeste wanafõnu	214
Järelfõna	216

I.

Kympäwade ja ülestähenduste Kalender.

Aleie suure Keiserliku Majesteedi suguwõsa.

Aleksander II. Nikola-
jewitsh, Wene riigi
keiser ja isewalitseja,
Poola maa kuningas,
Soome maa suurmürst
j. n. e., sündinud 17. Aprillil 1818,
walitseb 18. Webruarist 1855.

Maria Aleksandrow-
na, Wene riigi kei-
serina, Hessen-
Darmstadtli suur-
hertsogi õde, sündi-
nud 27. Juulil 1824, laulatud
16. Aprillil 1841.

Nende lapsed:

1. Suurmürst ja aumjärjepärija Aleksander Aleksandrowitsh, sündinud 26. Webruaril 1845, ialiseks tunnistatud 20. Juulil 1865.

Tema abikaasa:

Daani printsess Maria Sofie Frederika Dagmar, suurmürstina Maria Feodorowna, jür. 14. (26.) Nov. 1847, laul. 28. Oktobril 1866.

Nende lapsed:

Suurmürst Nikolai Aleksandrowitsh, sündinud 6. Mail 1868.
Suurmürst Georg Aleksandrowitsh, sündinud 27. Aprillil 1871.
Suurmürstina Ksenia Aleksandrowna, sünd. 25. Märtil 1875.
Suurmürst Mihail Aleksandrowitsh, sünd. 22. Novemb. 1878.

2. Suurmürst Wladimir Aleksandrowitsh, sünd. 10. Aprillil 1847.

Tema abikaasa:

Meissenburgi suurbertsogi tütar Maria Pawlowna, sünd. 2. (14.) Mail 1854, laulatud 16. Augustil 1874.

Nende lapsed:

Suurmürst Kirill Wladimirowitsh, sünd. 30. Septembril 1876.
Suurmürst Booris Wladimirowitsh, sünd. 12. Novembril 1877.
Suurmürst Andreas Wladimirowitsh, sünd. 2. Mail 1879.

3. Suurwürit Alekssei Aleksandrowitsh, sündinud 2. Januaril 1850.
4. Suurwüristina Maria Aleksandrowna, sündinud 5. Oktobril 1853, laulatud 11. Januaril 1874 Kuningliku Kõrguse Inglise printsi Edingburgi hertsogi Alfred Ernst Albertiga, sündinud 6. Augustil 1844.
5. Suurwürit Sergei Aleksandrowitsh, sündinud 29. Aprillil 1857.
6. Suurwürist Pawel Aleksandrowitsh, sündinud 21. Septembril 1860.

Kiisri wennad ja õed:

- Suurwürist Konstantin Nikolajewitsh, sündinud 9. Septembril 1827, 30. Augustil 1848 laul. Saksi-Altenburgi printsessi suurwüristina Aleksandra Josepownaga, sünd. 26. Juunil 1830. Nende lapsed:
- Suurwürist Nikolai Konstantinowitsh, sündinud 2. Webruaril 1850.
- Suurwüristina Olga Konstantinowna, sündinud 22. Augustil 1851, laulatud 15. Oktobril 1867 Kreeka kuninga Georg I., sündinud 12. Detsembril 1845.
- Suurwüristina Wera Konstantinowna, sündinud 4. Webruaril 1854, Württembergi hertsogi Wilhelmi lesk.
- Suurwürist Konstantin Konstantinowitsh, sünd. 10. Augustil 1858.
- Suurwürist Dmitri Konstantinowitsh, sündinud 1. Juunil 1860.
- Suurwürist Nikolai Nikolajewitsh, sündinud 27. Juulil 1831, 25. Januaril 1856 laulatud
- Dobenburgi printsi Petri tütreaga, suurwüristina Aleksandra Petrownaga, sündinud 21. Mail 1838. Nende pojad:
- Suurwürist Nikolai Nikolajewitsh, sündinud 6. Nowembril 1856.
- Suurwürist Peter Nikolajewitsh, sündinud 10. Januaril 1864.
- Suurwürist Mihael Nikolajewitsh, sündinud 13. Oktobril 1832. 16. Augustil 1857 laulatud
- Paadeni printsessi Olga Feodorownaga, sündinud 8. Septembril 1839. Nende lapsed:
- Suurwürist Nikolai Mihailowitsh, sündinud 14. Aprillil 1859.
- Suurwüristina Anastasia Mihailowna, sündinud 16. Juulil 1860, aastal 1879 laulatud Mecklenburg-Schwerini hertsogi Friedrich Franziga.
- Suurwürist Mihail Mihailowitsh, sündinud 4. Oktobril 1861.
- Suurwürist Georg Mihailowitsh, sündinud. 11. Augustil 1863.
- Suurwürist Aleksander Mihailowitsh, sündinud 1. Aprillil 1866.
- Suurwürist Sergei Mihailowitsh, sündinud 25. Septembril 1869.
- Suurwürist Alekssei Mihailowitsh, sündinud 16. Detsembril 1875.
- Suurwüristina Olga Nikolajewna, sündinud 30. Augustil 1822. 1. Juulil 1846 laulatud Württembergi kuninga Karl Friedrich Aleksandriga, sündinud 22. Webruaril 1823.
- Suurwüristina Katarina Mihailowna, sündinud 16. Augustil 1827, Mecklenburg-Strelitzi hertsogi Georg Augusti lesk.

- Suurmärstina Maria Nikolajewna (surnud 9. Webruaril 1876) lapsed:
 Printses Maria Maksimilianowna, sünd. 4. Oktobril 1841. 30. Ja-
 nuaril 1863 laulatud Baadeni printsi Ludwig Wilhelmiga,
 sündinud 6. Detsembril 1829.
 Prints Nicolai Maksimilianowitsh, sündinud 23. Juulil 1843.
 Printses Eugenia Maksimilianowna, sündinud 20. Märtil 1845.
 7. Januaril 1868 laulatud Oldenburgi printsi Aleksandriga,
 sündinud 2. Juunil 1844.
 Prints Georg Maksimilianowitsh, sündinud 17. Webruaril 1852.

Weneriigi walitsejad Romanowi sugust.

- Nihael Feodorowitsh, walitsej 24. Webr. 1613 kuni 12. Juulini 1645.
 Aleksei Nihalowitsh, 12. Juulist 1645 kuni 28. Januarini 1676.
 Feodor Aleksejewitsh, 28. Januarist 1676 kuni 27. Aprillini 1682.
 Iwan V. Aleksejewitsh, 23. Maist 1682 kuni 29. Januarini 1696.
 Peeter I. Aleksejewitsh Suur, 4. Aprillist 1682 kuni 28. Jan. 1725.
 Katarina I. Aleksejewna, 28. Januarist 1725 kuni 6. Maini 1727.
 Peeter II. Aleksejewitsh, 6. Maist 1727 kuni 17. Januarini 1730.
 Anna Iwanowna, 4. Webruarist 1730 kuni 17. Oktobriini 1740.
 Iwan VI. Antonowitsh, 17. Oktobrist 1740 kuni 24. Novembrini 1741.
 Elisabet Petrowna, 24. Novembrist 1741 kuni 25. Detsembrini 1761.
 Peeter III. Feodorowitsh, 2. Detsembrist 1761 kuni 28. Juunini 1762.
 Katarina II. Aleksejewna, 28. Juunist 1762 kuni 6. Novemb. 1796.
 Paal I. Petrowitsh, 6. Novembrist 1796 kuni 12. Märtsini 1801.
 Aleksander I. Pawlowitsh, 12. Märtsist 1801 kuni 19. Nov. 1825.
 Nikolai I. Pawlowitsh, 14. Detsembrist 1825 kuni 18. Webr. 1855.

Keiser Aleksander II. Nikolajewitsh

aastas trooni peale 19. Webruaril 1855 ning pühitsej. Weneriik selle-
 päraist tänawu Tema walitjuse 25-aastalist juubelpäewa. Tema wa-
 litjuse ajal on järgmised tähtjad teadused antud ja suured juhtumised
 sündinud:

1855. Kari liin wõideti ära.
 1856. Pariisi leping. -- Kroonimine.

1857. Talupoegade seisuse parandamine.
Piiride diendamine Wene- ja Türgimaa wahel.
Eesti ajalehed hakkawad käima.
1858. Amuuri jõgi langeb Hiinamaa käest Wenemaa kätte.
Dsheddo leping.
Suur hingekirjutus.
1859. Shamil wõetakse wangi.
Jda Kaukasuse maad langewad täitsa Wenemaa alla.
1860. Hiina ja Wene lepingut täiendatakse.
1861. Pärissorjus kautatakse Weneriigis ära.
1862. Jensuri walitsus jeatakse parema korrale.
1863. Zhunuhilus kautatakse ära.
1864. Kohtude uuendamine Wenemaal.
Maafondade walitsus jeatakse ära.
Odesja linna ajutakse suurkool.
Lääne Kaukasuse maa alla=heitmine ja Kaukasuse sõa lõppemine.
Weneriigi 1000 aastase kestuse juubeli püha.
1865. Tashfendi ärawõitmine.
1866. Uued kohtud (rahu- ja wannutud meeste kohtud) jeatakse esmalt
Peterburgis ja Moskwas elusse.
Uus kogukonra seadus Balti kubermangudele.
Käsitööde wabadus meie maal.
Jgale ühele wäriswõisade ofimise luba antud.
1867. Histooria ja wette tundmise juurekooli asutamine Peterburgis.
1868. Samarkandi ärawõitmine.
1869. Warshani juurekooli asutamine.
Eiinaesjed Eesti põllumeeste jeltiid tõusewad elusse.
Eesti Alekxandri=kooli heaks lubatakse rahakorjatust.
1870. Uus linnade walitsus.
1871. Pariisi lepingu uuendus, kelle läbi Wene õigus Mustamere üle
jälle Wenemaa kätte tagasi jai.
Telegraphwide pitkendus kunni Hiina ja Dshaapani maani.
1872. Khiwa sõda.
Amu-Darja parema kalda langemine Wenemaa kätte.
1874. Üleüldise wäcteenistuse seadus.
1875. Khofandi ärawõitmine.
1877. Hommiku maa sõda.

1878. Baltani Kristlaste peastmine Türgi walitsuse alt.
Lõuna=Bešaraabia langeb jälle Wenemaa kätte.
Põhja=Armeenias maa langeb Karsi ja Baatumi kindlustega
Wenemaa kätte.
Uus linnade seadus tuleb ka Balti maa kubermangudele.
1879. Senati kohus ülemaks apelatsiooni kohtuks ka Balti kubermangu-
dele saanud.

Märkide ja lühenduste seletused.

☉	Noorkuu.	c. l.	= enne lõunat.
☽	Täiskuu.	p. l.	= pärast lõunat.
☽	Esimene weerand.	n.	= nädal.
☽	Viimane weerand.	P. p.	= pühapäev, püha.
**	Kiritu- ja kroonu-pühad.	E.	= esmaspäev.
*	Mälestuse päevad, mill fooli ega kohut ei peeta.	T.	= töispäev.
T.	= tund.	R.	= reßnädal.
min.	= minut.	N.	= neljapäev.
sek.	= sekund.	K.	= reede.
		L.	= laupäev

Warjutamised.

Aastal 1880 on 3 päewa- ja 2 kuumarjutamist, millest aga tõine
kuumarjutamine üffi meie juures näha on.

- 1) Täieline kuumarjutus on 10. Juunil ja saab õhtupoolises Põhja-
Ameerikas, Austraalias ja Aafrias näha olema.
- 2) Kingiline päewamarjutus on 25. Juunil, warjutus on Aafrika lõune-
poolises osas näha.
- 3) Jauline päewamarjutus on 19. Nowembril ja saab õhtupoolsetes
Polaari maades näha olema.
- 4) Üleüldine kuumarjutus on 4. Detsembril ja saab Tartus näha olema.
Warjutus hakkab kellu 4, 41 min. p. l., lõpeb kellu 6, 11 min. p. l.
- 5) Jauline päewamarjutus on 19. Detsembril, sedasama on Saksa-
maal näha.

Aasta-ajad.

Kemade algab 8. Märtsil kellu 7 e. l.
Sui algab 9. Juunil kellu 4 e. l.
Sügise algab 10. Septembril kellu 6 p. l.
Talwe algab 9. Detsembril kellu 12 l.

Kwatemberid.

1. Kwatember on 12. Märtsil.
2. Kwatember on 11. Juunil.
3. Kwatember on 17. Septembrisil.
4. Kwatember on 17. Detsembrisil.

Kuu muutmised.

			Tund.	Min.		
Jaanuar	7.	Esimene weerand	8	27	enne	Idunat.
	15.	Täiskuu	11	59	"	"
	22.	Wimane weerand	5	25	pärast	"
Febbruar	29.	Koorkuu	1	4	"	"
	6.	Esimene weerand	5	33	enne	"
	14.	Täiskuu	3	9	"	"
Märts	21.	Wimane weerand	12	53	"	"
	28.	Koorkuu	2	34	"	"
	7.	Esimene weerand	2	23	"	"
Aprill	14.	Täiskuu	3	10	pärast	"
	21.	Wimane weerand	8	0	enne	"
	28.	Koorkuu	4	54	pärast	"
Mai	5.	Esimene weerand	9	1	"	"
	13.	Täiskuu	12	37	enne	"
	19.	Wimane weerand	3	39	pärast	"
Juuni	27.	Koorkuu	8	3	enne	"
	5.	Esimene weerand	12	11	pärast	"
	12.	Täiskuu	8	26	"	"
Juuli	19.	Wimane weerand	12	40	enne	"
	26.	Koorkuu	11	42	pärast	"
	3.	Esimene weerand	11	39	"	"
August	10.	Täiskuu	3	33	"	"
	17.	Wimane weerand	11	44	enne	"
	25.	Koorkuu	3	8	pärast	"
Septemb.	3.	Esimene weerand	8	3	enne	"
	9.	Täiskuu	10	49	pärast	"
	17.	Wimane weerand	1	27	enne	"
Oktoober	25.	Koorkuu	5	35	"	"
	1.	Esimene weerand	2	29	pärast	"
	8.	Täiskuu	7	5	enne	"
Novemb.	15.	Wimane weerand	6	2	pärast	"
	23.	Koorkuu	6	39	"	"
	30.	Esimene weerand	8	12	"	"
Detsemb.	6.	Täiskuu	5	16	"	"
	14.	Wimane weerand	12	56	"	"
	22.	Koorkuu	6	30	enne	"
Jaanuar	29.	Esimene weerand	2	22	"	"
	6.	Täiskuu	6	13	"	"
	14.	Wimane weerand	8	47	"	"
Febru.	21.	Koorkuu	5	42	pärast	"
	28.	Esimene weerand	10	7	enne	"

			Tund. Min.		
Novemb.	4.	Täiskuu	10	26	pärast lõunat.
	13.	Viimane weerand	3	52	enne " "
	20.	Noorfuu	4	43	" " "
Detsemb.	26.	Esimene weerand	8	25	pärast " "
	4.	Täiskuu	5	23	" " "
	12.	Viimane weerand	8	44	" " "
	19.	Noorfuu	3	43	" " "
	26.	Esimene weerand	9	56	enne " "

Käikesse ja kuu tõus ja loojaminek.

1880.	P ä e m a		Päeva pikkus.	Kõa ihe- talandus.	K u u		
	tõus.	loojami- nisek.			tõus.	loojaminek.	
	Z. Min.	Z. Min.	Z. Min.	Min. Sek.	Z. Min.	Z. Min.	
Jaanar . . .	1	5 43	3 36	6 53	+ 8 47	9 11 c. l.	6 6 p. l.
" . . .	6	5 36	3 46	7 10	+ 10 32	9 52 c. l.	6 6 c. l.
" . . .	11	5 27	3 57	7 30	+ 12 0	11 41 c. l.	6 2 c. l.
" . . .	16	5 18	4 9	7 51	+ 13 8	5 58 p. l.	8 14 c. l.
" . . .	21	5 8	4 21	8 13	+ 13 56		8 55 c. l.
" . . .	26	5 56	4 33	8 37	+ 14 23	6 28 c. l.	12 21 p. l.
" . . .	31	7 44	4 46	9 2	+ 14 29	7 46 c. l.	8 1 p. l.
Febbruar . .	5	7 31	4 58	9 27	+ 14 17	8 38 c. l.	1 26 c. l.
" . . .	10	7 19	5 10	9 51	+ 13 47	12 47 p. l.	5 49 c. l.
" . . .	15	7 5	5 22	10 17	+ 13 2	7 58 p. l.	6 48 c. l.
" . . .	20	6 51	5 34	10 43	+ 12 3	2 10 c. l.	8 8 c. l.
" . . .	25	6 37	5 45	11 8	+ 10 52	5 36 c. l.	2 38 p. l.
Märts . . .	1	6 23	5 57	11 34	+ 9 31	7 19 c. l.	9 43 p. l.
" . . .	6	6 9	6 8	11 59	+ 8 4	8 19 c. l.	2 31 c. l.
" . . .	11	5 57	6 20	12 25	+ 6 34	2 33 p. l.	4 39 c. l.
" . . .	16	5 40	6 31	12 51	+ 5 2	10 15 p. l.	5 26 c. l.
" . . .	21	5 25	6 42	13 16	+ 3 31	3 0 c. l.	9 22 c. l.
" . . .	26	5 12	6 53	13 41	+ 2 3	4 12 c. l.	4 40 p. l.
" . . .	31	4 58	7 5	14 7	+ 0 41	5 10 c. l.	11 15 p. l.
April . . .	5	4 44	7 16	14 32	+ 0 34	9 28 c. l.	2 12 c. l.
" . . .	10	4 31	7 27	14 56	+ 1 38	4 27 p. l.	3 13 c. l.
" . . .	15	4 18	7 39	15 21	+ 2 31		4 48 c. l.
" . . .	20	4 5	7 50	15 45	+ 3 11	2 2 c. l.	11 40 c. l.
" . . .	25	3 53	8 1	16 8	+ 3 38	2 47 c. l.	6 28 p. l.
" . . .	30	3 42	8 12	16 30	+ 3 51	5 1 c. l.	17 45 p. l.
Mai . . .	5	3 31	8 22	16 51	+ 3 49	11 10 c. l.	1 0 c. l.
" . . .	10	3 21	8 32	17 11	+ 3 33	6 38 p. l.	1 50 c. l.
" . . .	15	3 11	8 41	17 27	+ 3 4	11 52 p. l.	6 12 c. l.
" . . .	20	3 6	8 50	17 41	+ 2 23	12 37 c. l.	1 37 p. l.
" . . .	25	3 2	8 56	17 54	+ 1 34	1 43 c. l.	8 0 p. l.
" . . .	30	2 57	9 2	18 5	+ 0 36	6 18 c. l.	10 56 p. l.

1880.	P ä c m a		Päcwa piffus.	Mja ühe- tajandus.	R u u	
	tõus.	looja- mincf.			tõus.	loojamine.
	Ƨ. Min.	Ƨ. Min.	Ƨ. Min.	Min. Ƨef.	Ƨ. Min.	Ƨ. Min.
Juuni . . . 4	2 56	9 5	18 9	+ 0 27	1 1 p. l.	11 44 p. l.
" . . . 9	2 56	9 8	18 12	+ 1 32	8 28 p. l.	1 11 c. l.
" . . . 14	2 58	9 6	18 8	+ 2 36	10 35 p. l.	8 26 c. l.
" . . . 19	3 1	9 5	18 4	+ 3 36	11 29 p. l.	3 23 p. l.
" . . . 24	3 8	9 0	17 52	+ 4 29	1 47 c. l.	8 21 p. l.
" . . . 29	3 14	8 56	17 42	+ 5 14	8 3 c. l.	9 36 p. l.
Juuli . . . 4	3 22	8 48	17 26	+ 5 47	3 12 p. l.	10 34 p. l.
" . . . 9	3 31	8 40	17 9	+ 6 8	8 16 p. l.	2 34 c. l.
" . . . 14	3 41	8 29	16 48	+ 6 14	9 13 p. l.	10 20 c. l.
" . . . 19	3 51	8 20	16 29	+ 6 6	10 52 p. l.	4 46 p. l.
" . . . 24	4 2	8 8	16 6	+ 5 42	3 9 c. l.	7 25 p. l.
" . . . 29	4 13	7 56	15 43	+ 5 3	9 57 c. l.	8 13 p. l.
August . . . 3	4 24	7 43	15 19	+ 4 11	4 57 c. l.	10 43 p. l.
" . . . 8	4 35	7 30	14 55	+ 3 6	7 2 p. l.	4 50 c. l.
" . . . 13	4 46	7 16	14 30	+ 1 49	7 59 p. l.	12 3 p. l.
" . . . 18	4 56	7 3	14 7	+ 0 22	11 38 p. l.	4 52 p. l.
" . . . 23	5 7	6 49	13 42	+ 1 14	4 53 c. l.	6 4 p. l.
" . . . 28	5 18	6 35	13 17	+ 2 56	12 8 p. l.	7 12 p. l.
September . 2	5 29	6 20	12 51	+ 4 40	4 41 p. l.	
" . . . 7	5 40	6 6	12 26	+ 6 26	5 39 p. l.	6 49 c. l.
" . . . 12	5 51	5 51	12 0	+ 8 10	7 30 p. l.	1 18 p. l.
" . . . 17	6 2	5 37	11 35	+ 9 50		3 51 p. l.
" . . . 22	6 13	5 23	11 10	+ 11 25	6 45 c. l.	4 43 p. l.
" . . . 27	6 24	5 9	10 45	+ 12 50	1 37 p. l.	7 42 p. l.
Oktober . . . 2	6 36	4 55	10 19	+ 14 4	3 27 p. l.	1 35 c. l.
" . . . 7	6 48	4 41	9 53	+ 15 3	4 30 p. l.	8 35 c. l.
" . . . 12	6 59	4 28	9 29	+ 15 46	8 19 p. l.	1 16 p. l.
" . . . 17	7 11	4 15	9 4	+ 16 13	1 27 c. l.	2 28 p. l.
" . . . 22	7 23	4 4	8 41	+ 16 20	8 50 c. l.	3 47 p. l.
" . . . 27	7 35	3 52	8 17	+ 16 6	1 9 p. l.	9 52 p. l.
November . 1	7 47	3 42	7 55	+ 15 31	2 6 p. l.	3 36 c. l.
" . . . 6	7 59	3 32	7 33	+ 14 35	4 8 p. l.	9 50 c. l.
" . . . 11	8 9	3 24	7 15	+ 13 18	9 49 p. l.	12 14 p. l.
" . . . 16	8 20	3 16	6 56	+ 11 42	3 10 c. l.	1 6 p. l.
" . . . 21	8 29	" 11	6 42	+ 9 49	10 7 c. l.	4 23 p. l.
" . . . 26	8 38	3 7	6 29	+ 7 41	11 54 c. l.	
Detsember . 1	8 43	3 6	6 23	+ 5 22	1 1 p. l.	5 24 c. l.
" . . . 6	8 49	3 5	6 16	+ 2 56	5 6 p. l.	9 46 c. l.
" . . . 11	8 51	3 8	6 17	+ 0 26	11 25 p. l.	10 53 c. l.
" . . . 16	8 52	3 13	6 21	+ 2 3	5 9 c. l.	12 8 p. l.
" . . . 21	8 50	3 18	6 28	+ 4 26	10 2 c. l.	6 10 p. l.
" . . . 26	8 47	3 27	6 40	+ 6 41	11 2 c. l.	12 3 c. l.
" . . . 31	8 43	3 35	6 52	+ 8 43	1 26 p. l.	5 56 c. l.

Januar.

Maari-kuu.

31. päewa.

Kuu- ja nädala- päew.	Juliusse Kalender.	Rome Kalender.	Ampuaw.	Gregori Kalender.
1. nädal				
**1 T.	Uus aasta. Maari p.	Kristuse ümberlõik.	13	Silarius
2 K.	Aabel ja Seth	Sylweiter	14	Jelir
3 N.	Enok	Pr. Malafia	15	Sabakuf
4 R.	Merimüütem	70 apostli püha	16	Marcellus
5 L.	Simeon	M. Theopenptos	17	Antonius
2. nädal. Matt. 2, 1—12. Targad hommikumaaalt.				
**6 P.	Kolme kuniuga päew	Kolme kuniuga päew	18	2. p. p. K. f. p.
7 E.	Meister	Ristija Johannes	19	Ferdinand
8 T.	Erhard	Georg Chofewita	20	Joh. Sebastianus
9 K.	Raspar	M. Polyeufft	21	Agnès
10 N.	Paawli päew	B. Gregor	22	Vicentius
11 R.	Sigismund	Theodosios	23	Emerentia
12 L.	Reinhold	M. Tatiana	24	Timotheus
3. nädal. Rom. 12, 1—6. Jeesus 12 aastat wana. Laul. 2, 41—52.				
13 P.	I. p. v. K. f. p.	M. Sernyptos	25	9. p. e. Kr. ül. p.
14 E.	Hebert	S. Sinai n.	26	Polycarp
15 T.	Jelir	Paulus Thebenist	27	Joh. Chrysofotomus
16 K.	Erdmann	Berruie ahelate p.	28	Karl
17 N.	Dontje päew	Antonius	29	Samuel
18 R.	Ciraime	B. Athanasios	30	Hedelquande
19 L.	Zaara	Matarios	31	Valerius
4. nädal. Rom. 12, 7—12. Pitmad maana lümas.				
20 P.	2. p. v. K. f. p.	Euthimios	1	8. p. e. Kr. ül. p.
21 E.	Agnès	Marinus	2	Maarja puhast. p.
22 T.	Vincent	Ap. Timotheos	3	Blasius
23 K.	Emerentia	M. Clemens	4	Beronica
24 N.	Timotheus	Kicenia	5	Agatha
25 R.	Pauluse ümb.	Gregorios I.	6	Trotthea
26 L.	Sans	Menofon ja Maria	7	Richard
5. nädal. Rom. 12, 17—21. Pidalitõdine ja peamehe sülane. Matt. 5, 1—13.				
27 P.	3. p. v. K. f. p.	Joh. Chrysofotomus	8	Paastu püha
28 E.	Kaarel	Ciraime	9	Apollonia
29 T.	Samuel	M. Zanathius	10	Wailta päew
30 K.	Judewika	3 kiriku õpetajat	11	Tuba päew
31 R.	Requius	Püha Marcos ja Joh.	12	Ev riu

1. Januaril

2.

3.

4.

5.

6.

7. Januaril

8.

9.

10.

11.

12.

13. Januaril

14.

15.

16.

17.

18.

19. Januaril

20.

21.

22.

23.

24.

25. Januaril

26.

27.

28.

29.

30.

31.

Webruar.

Küünla-kuu.

29 päewa.

Kuu- ja nädala-päem.	Juliuſe Kalender.	Wene Kalender.	kuupäem.	Gregori Kalender.
1 R.	Brigitte	M. Tryphon	13	Benignus
*2 L.	Küünla päew. M. p.	Krist. wastum p.	14	Valentius
6. nädal.	Matt. 4, 1—11. Jeesus	laemas. Matt. 8, 23—37.		
3 P.	4. p. p. Kolme k. p.	P. Simeon, Anna	15	1. p. paastus
4 E.	Beronita	Iffidoros	16	Juliana
5 L.	Agathe	M. Agathe	17	Conſtantia
6 R.	Dorothea	Dukolos Smyrnast	18	Awatember
7 R.	Richard	Parthenios ja Lucas	19	Sujanna
8 R.	Salomo	S. m. Theodorus	20	Eucharis
9 P.	Apollonia	M. Nifephoros	21	Eleonore
7. nädal	Matt. 15, 21—28. Umbrohust.	Matt. 13, 24—30.		
10 P.	5. p. p. Kolme k. p.	M. Charalampios	22	2. p. paastus
11 E.	Eufrosine	M. Blasios	23	Reinhard
12 L.	Karoline	P. Meletios, Alexios	24	Küügpäew
13 R.	Meliitta	Martinianos	25	Matthias
14 R.	Valentin	Aurendios	26	Victorinus
15 R.	Gotthilf	Ap. Dnesimos	27	Palwe päew
16 L.	Suula	M. Pomphilius	28	Sector
8. nädal.	1. Kor. 9, 24—10, 5.	Töötégijad wiinamael.	Matt. 20, 1—16.	
17 P.	9. p. enne Kr. ül. p.	S. m. Theodor	29	3. p. paastus
18 E.	Konfordia	Babst Leo	1	Albinus
*19 L.	Sufanna. Keisri tr. p.	Ap. Archippos	2	Lutje
20 R.	Dofar	Leo Catanast	3	Reſtpaast
21 R.	Eleonore	Timotheos	4	Adrianus
22 R.	Peetri päew	M. Eugenia	5	Friedrich
23 L.	Jobſt	M. Polykarpos	6	Eberhardine
9. nädal.	2. Kor. 11, 19,—12, 9.	Külwajaſt. Luuk. 8, 4—15.		
24 P.	8. p. enne Kr. ül. p.	Johanneſe pää m.	7	4. p. paastus
25 E.	Wiktor	P. Tarafios	8	Philemon
*26 L.	Tronni pär. ſünd. p.	P. Porphyrios	9	Prudentius
27 R.	Klaudius	Prokopios	10	Henriette
28 R.	Juſtus	Bafilios	11	Kofina
*29 R.	Küügpäem. Wõi nädal.	Cafianos	12	Gregor

1. Februaril

2.

3.

4.

5.

6.

7. Februaril

8.

9.

10.

11.

12.

13. Februaril

14.

15.

16.

17.

18.

19. Februaril

20.

21.

22.

23.

24.

25. Februaril

26.

27.

28.

29.

Märts.

Paastu-kun.

31 päewa.

Kuu- ja nädala-päew.	Juliuſe Kalender.	Wene Kalender.	Kuupäew.	Gregori Kalender.
1 L.	Albinus Wõi nädal.	M. Eudogia	18	Ernst
10. nädal.	1. Kor. 13. Kristuſe kannatamiſeſt. Luuf. 18, 31—43.			
2 P.	Paastu püha	M. Theodotoſ	14	5. p. paastuſ
3 E.	Kuningunde	M. Eutropiuſ	15	ſabella
*4 L.	Wafila päew	Geraſimoſ	16	Cyriacuſ
5 R.	Tuſa päew	M. Konon	17	Gertrud
6 R.	Gottfried	42. M. Amoriuſ	18	Alexander
7 R.	Perpetua	P. M. Baſileuſ	19	Joſeph
8 L.	Küprian	Theophilaktuſ	20	Hubert
11. nädal.	2. Kor. 6, 1—10. Kristuſt kiwataſke kuradiſt. Matt. 4, 1—11.			
9 P.	1. püha paastuſ	40 M. Sebaſtiaſ	21	Palmi puude p.
10 E.	Jenny	M. Kobratuſ	22	Caſimir
11 L.	Konſtantin	P. Sophronioſ	23	Eberhard
**12 R.	Walwe päew (1 Kwat.)	Theophaneſ	24	Gabriel
13 R.	Ernst	P. Nikephoroſ	25	Suur Nelja p.
14 R.	Mathilde	Benedictuſ	26	Suur Keede
15 L.	Longinuſ	M. Agapiuſ	27	Rupert
12. nädal.	1. Teſſ. 4, 1—7. Kanaani maa naiſe uſk. Matt. 15, 21—28.			
16 P.	2. püha paastuſ	M. Sabinuſ	28	1. Lihamõtte p.
17 E.	Gertrud	Alexioſ, Makariſ	29	2. Lihamõtte p.
18 L.	Patriciuſ	P. Kyriilloſ Jeruſal.	30	Guido
19 R.	Joſep	M. Chryſanthoſ	31	Philippine
20 R.	Rupert	Tapetuſ iſad	1	Theodora
21 R.	Benedikt	Biſkop Jacobuſ	2	Theodoſia
22 L.	Rafael	P. M. Baſilioſ	3	Chriſtian
13. nädal.	Eweſ. 5, 1—9. Kristuſ ajab kurabi wälja. Luuf. 11, 14—28.			
23 P.	3. püha paastuſ	M. Nikon	4	1. p. p. U. t. p.
24 E.	Kaſimir	Zachariuſ	5	Magimuſ
*25 L.	Maarja kuulutam. p.	Maarja ettekuulut.	6	Sigtuſ
26 R.	Immanuel	P. Gabriel	7	Eöleſtin
27 R.	Kuſta	P. Matrona	8	Heilmann
28 R.	Gideon	Silarion	9	Bogiuſlauſ
29 L.	Filippine	Marcuſ Krethuſaſt	10	Ezechiel
14. nädal.	Kal. 4, 21—31. Kristuſ ſöödab 5000 meeſt. Joh. 6, 1—15.			
30 P.	4. püha paastuſ	Joſhann Kimaſ	11	2. p. p. U. t. p.
31 E.	Detlauſ	Biſkop Hippatioſ	12	Juſtuſ

1. Wärtfil

2.

3.

4.

5.

6.

7. Wártfil

8.

9.

10.

11.

12.

13. **Märtfil**

14.

15.

16.

17.

18.

19. Märtil

20.

21.

22.

23.

24.

25. Märtsfil

26.

27.

28.

29.

30.

31.

April.

Jüri-kunn.

30 päewa.

Kuu- ja nädala-päew.	Juliusse Kalender.	Wene Kalender.	Kuupäew.	Gregori Kalender.
1 L.	Theodora	Maria Aegiptenist	13	Justinus
2 K.	Theodofia	Titus	14	Tiburtius
3 N.	Ferdinand	Nikitas	15	Obadiah
4 K.	Ambrosius	Joseph	16	Caristus
5 L.	Maximus	M. Theodulos	17	Rudolph.
15. nädal. Eebr. 9, 11—15. Kristust wiwatatse kumibega. Joh. 8, 46—59.				
6 P.	5. püha paastus	P. Eutyphios	18	3. p. p. Ü. t. p.
7 E.	Naron	Georgios Mitylenest	19	Werner
8 L.	Liborius *	Apostel Herodion	20	Sulpitius
9 K.	Bogistaus	M. Euphychios	21	Prétt palwe päew
10 N.	Selekiel	M. Terentius	22	Lothar
11 K.	Hermann	P. M. Antipas	23	Georg
12 L.	Julius	Basilios Parost	24	Albert.
16. nädal. Wilipp. 2, 5—10. Kristus sõidab Jerulemma. Matt. 21, 1—9.				
**13 P.	Palmi puude püha ☉	P. M. Artemon	25	4. p. p. Ü. t. p.
14 E.	Liberius	P. Pabst Martinus	26	Raimarus
15 L.	Obadiah	Apostel Aristarchos	27	Anastafius
16 K.	Karistus	M. Agapia	28	Therese
**17 N.	S. Nels. Keisri s. p.	Simeon	29	Sibylla
**18 K.	Suur Neede	Johannes	30	Josua
*19 L.	Timon	Johannes koopasel.	1	Phil. Jak.
17. nädal. 1 Kor. 5, 6—8. Kristuse ülestõusmine Mark. 16, 1—8.				
**20 P.	Esim. Lihawõtte p.	Theodoros Trichinast	2	5. p. p. Ü. t. p.
**21 E.	Teine Lihawõtte p.	P. M. Januarius	3	+ üles leidmine
22 L.	Kajus	Theodoros	4	Florian
23 K.	Jüri päew	Georgios ja Alex.	5	Gotthard
24 N.	Albrecht	M. Sabas	6	Taewamin. püha
25 K.	Markuse päew	Ap. ja Ev. Marcus	7	Gottfried
26 L.	Ellis	P. M. Basileus	8	Stanislaus
18. nädal. 1. Joh. 5, 4—10. Kristus näitab ennast jüngritelle. Joh. 20, 19—31				
27 P.	1. p. p. Ü. t. p. ☉	P. M. Simeon	9	6. p. p. Ü. t. p.
28 E.	Theresia	Ap. Jason ja Sofip.	10	Gordian
29 L.	Raimund	9 M. Kyzikos	11	Mamertus
30 K.	Lilli	Apostel Jacobus	12	Pankrattius

1. Aprilil

2.

3.

4.

5.

6.

7. Aprillil

8.

9.

10.

11.

12.

13. Aprillil

14.

15.

16.

17.

18.

19. Aprillil

20.

21.

22.

23.

24.

25. Aprillil

26.

27.

28.

29.

30.

M a i.

Lehe-kun.

31 päewa.

Kuu- ja nädala-päew.	Juliuſe Kalender.		Rene Kalender.	Kuupäew.	Gregori Kalender.
1 R.	Wolbri päew		Prohwet Jeremia	13	Servatius
2 R.	Sigismund		P. Athanasios suur	14	Chriftian
3 L.	Risti leidmise p.	8. L. näd.	M. Timoteus	15	Spphia
19. nädal.	1. Peetr. 2, 21—25.		Kristus hea karjus. Joh.	10, 12—16.	
4 P.	2. p. p. III. t. p.		M. Pelagia	16	1. Kelipühi p.
5 E.	Gotthard	7. kühnt nädal.	M. Cirene	17	2. Kelipühi p.
6 L.	Dietrich		Walurikkas Giob	18	Liborius
7 R.	Jeti		Kristuse rist	19	Kwatember *
8 R.	Stanislaus		Ap. ja Ev. Johannes	20	Franziska
*9 R.	Rigula päew		Jesaia ja Nicolaos	21	Prudens
10 L.	Gordian		Ap. Simon Zelotes	22	Helena
20. nädal.	1. Peetr. 2, 11—20.		Üriteſe aja pärast. Joh.	16, 16—23.	
11 P.	3. p. p. III. t. p.		Konſtantinopoli ehit.	23	Kolmainu J. p.
12 E.	Neero	6. kühnt nädal.	P. Epiphanius	24	Esther
13 L.	Servatius		M. Glykerin	25	Urban
14 R.	Kristjan		M. Ifidoros	26	Eduard
15 R.	Sohwi		Pachomios suur	27	Beda
16 R.	Peregrinus		Theodoros	28	Wilhelm
17 L.	Herbert		Apostel Andronikos	29	Maximilian
21. nädal.	Jaak. 1, 16—21.		Kristuse äraminemiseft. Joh.	16, 5—15.	
18 P.	4. p. p. II. t. p.		M. Theodotus	30	1. p. p. R. J. p.
19 E.	Filip	5. kühnt nädal.	P. M. Patrikios	31	Petronella
20 L.	Sibille		M. Thaleläos	1	Nicomedes
21 R.	Erneſtine		P. Konst. ja Helena	2	Marquard
22 R.	Emilie		M. Baſiliſtoſ	3	Erasmus
23 R.	Leontine		Michael, P. Leontios	4	Ulrike
24 L.	Eſter		Simeon ja Riitta	5	Bonifacius
22. nädal.	Jaak. 1, 22—27.		Digeſt palwepidamiseft. Joh.	16, 23—30.	
25 P.	5. p. p. III. t. p.		3. Johan. pää ül.	6	2. p. p. R. J. p.
26 E.	Eduard	4. kühnt nädal.	Apostel Karpos	7	Lucretia
27 L.	Ludolf		P. M. Therapon	8	Nebardus
28 R.	Willen		Riitta ja P. Ignat.	9	Barnimius
**29 R.	Taewaminemise p.		M. Theodosia	10	Dnuphrius
30 R.	Wigand		Jaak Dalmatſiaſt	11	Barnabas
31 L.	Albe		Apoſtes Hermas	12	Claudina

1. Mail

2.

3.

4.

5.

6.

7. Mail

8.

9.

10.

11.

12.

13. Mail

14.

15.

16.

17.

18.

19. Mail

20.

21.

22.

23.

24.

25. Mail

26.

27.

28.

29.

30.

31.

Juuni.

Jaani-kuu.

30 päeva.

Kuu- ja nädala- päev.	Juliuſe Kalender.		Vene Kalender.	Kuupäev.	Gregori Kalender.
23. nädal. 1 Peetr. 4, 8—11. Kõõmustajast. Joh. 15, 26—16, 4.					
1 P.	6. p. p. Üll. t. p.	8. kuuvi nädal.	M. Justinus	13	3. p. p. R. J. p.
2 E.	Emma		P. Nikophoros	14	Modestus
3 L.	Grasmus		M. Rufillianos	15	Vitus
4 R.	Friederike		P. Metrophanus	16	Justina
5 R.	Bonifacius		M. Dorotheos	17	Volkmar
6 R.	Artemius		Bessarion	18	Pauline
7 L.	Lucretia		M. Theodotos	19	Gervafius
24. nädal. Apostl. 2, 1—13. Vaimu väljakallamine. Joh. 14, 23—31.					
**8 P.	Enn. Melipühi p.	2. kuuvi nädal.	S.-M. Theodoros	20	4. p. p. R. J. p.
**9 E.	Edine Melipühi p.		P. Kirillos	21	Jacobina
10 L.	Flavius		M. Timotheus	22	Mathias
11 R.	Barnabas (2. kv.)		Ap. Bartholomeus	23	Vasilius
12 R.	Blandina		Dnuphrios Suur	24	Jaani päev
13 R.	Tobias		M. Ksiline	25	Elogius
14 L.	Josefine		Prohvet Elša	26	Jeremias
25. nädal. Room. 11, 33—36. Jeesus ja Nikodemus. Joh. 3, 1—15.					
15 P.	Kolmaino Jum. p.	1. kuuvi nädal.	Pr. Amos	27	5. p. p. R. J. p.
16 E.	Justine		P. Lychon	28	Leo
17 L.	Arthur		M. Immanuel	29	Peeter ja Paul
18 R.	Homerus		M. Leontios	30	Juliuſe mälest.
19 R.	Germafius		Ap. Juudas	1	Theobald
20 R.	Florian		P. m. Methodios	2	Heina Maarja p.
21 L.	Emil		M. Julianos	3	Cornelius
26. nädal. 1. Joh. 4, 16—21. Riikas mees ja Saatharus. Luuk. 16, 19—31.					
22 P.	1. p. p. Kolm. J. p.	●	P. m. Eusebius	4	6. p. p. R. J. p.
23 E.	Agel		M. Agrippina	5	Anselmus
**24 L.	Jaani päev		Johanneſe ſündimine	6	Jelaias
25 R.	Wito		M. Febrontias	7	Demetrius
26 R.	Jeremias		Taarwet	8	Kilian
27 R.	7 magaja päev		Simson	9	Cyrillus
28 L.	Josua		Kiitros ja Johannes	10	7 wenda
27. nädal. 1. Joh. 3, 13—18 Suur õhtuõõma = aeg. Luuk. 14, 16—24.					
*29 P.	2. p. p. R. J. p. Peetri p.	●	Ap. Petrus ja Paul.	11	7. p. p. R. J. p.
30 E.	Paawli mälestus		Apostlite mälestuse p.	12	Heinrich

1. Sunnil

2.

3.

4.

5.

6.

7. Sumit

8.

9.

10.

11.

12.

13. Sunnil

14.

15.

16.

17.

18.

19. Sunnil

20.

21.

22.

23.

24.

25. Junitil

26.

27.

28.

29.

30.

Juuli.

Seina-kuu.

31 päewa.

Kuu- ja nädala-päew.	Juliuſe Kalender.	Wene Kalender.	Kuupäew.	Gregori Kalender.
1 L.	Theobald	P. Roſmas	13	Margaretha
2 R.	Seina-Maarja päew	Seina Maarja päew	14	Bonaventura
3 N.	Korneliuſ	M. Hyafinthoſ	15	Apoſtl. jag.
4 R.	Ulrich	P. Andreas Kretaſt	16	Walter
5 L.	Anſelm	Athanaſioſ Athoſeſt	17	Mlegiuſ
28. nädal. 1. Peetr. 5, 6—11. Kratadunud lambaſt. Luuk. 1, 51—10.				
6 P.	3. p. p. R. J. p.	Eiſoſ Suur	18	8. p. p. R. J. p.
7 E.	Demetriuſ	Thomas ja Makioſ	19	Ruth
8 L.	Kilian	S. m. Protopioſ	20	Elaſ
9 R.	Kirilluſ	P. m. Pankratioſ	21	Daniel
10 N.	7 wenda	45 martrit	22	Maria Magdalena
11 R.	Emmeline	M. Euphemia	23	Albertine
12 L.	Sindrit	M. Proſloſ	24	Chriſtine
29. nädal. Room. 8, 18—23. Olge armulised. Luuk. 6, 36—42.				
13 P.	4. p. p. R. J. p.	Pea-angel Gabriel	25	9. p. p. R. J. p.
14 E.	Bonavent	Apoſtel Miklaſ	26	Anna
15 L.	Apoſtlite jagamine	M. Keryg ja Julitta	27	Berthold
16 R.	Hermine	P. m. Athenopenoſ	28	Imocenz
17 N.	Mekſiuſ	S. m. Marina	29	Martha
18 R.	Koſina	M. Hyafinthoſ	30	Beatrix
19 L.	Härald	Matrine ja Dioſ	31	Germanuſ
30. nädal. 1. Peetr. 3, 8—15. Koſteſt kaſaſaagift. Luuk. 5, 1—11.				
20 P.	5. p. p. R. J. p.	P. Prohmet Elaſ	1	10. p. p. R. J. p.
21 E.	Daniel	Simeon Jurodiwiy	2	Portiuncula
**22 L.	Keiſerina nime päew	P. Maria Magdalena	3	Auguſt
23 R.	Adelheid	M. Trophimoſ	4	Perpetua
24 N.	Kriſtine	M. Chriſtina	5	Dominicuſ
25 R.	Jakobi päew	P. Anna oiſ	6	Kriſtuſe äraſelet.
26 L.	Anna	P. m. Hermolaoſ	7	Donatuſ
31. nädal. Room. 6, 3—11. Wariferide õigufeſt. Matt. 5, 20—26.				
**27 P.	6. p. Keiſerina ſünd.p.	S. m. Pantelemon	8	11. p. p. R. J. p.
28 E.	Pantaleon	Apoſtel Prochoroſ	9	Romanuſ
29 L.	Olemi päew	M. Kallinikoſ	10	Laurentiuſ
30 R.	Koſalie	Ap. Elaſ	11	Tituſ
31 N.	Germanuſ	P. Eudokimoſ	12	Clara

L. Sumit

2.

3.

4.

5.

6.

7. Juntil

8.

9.

10.

11.

12.

13. Zunft

14.

15.

16.

17.

18.

19. Junit

20.

21.

22.

23.

24.

25. *Juulil*

26.

27.

28.

29.

30.

31.

August.

Loikuse-kuu.

31 päewa.

Kuu- ja nädala-päew.	Juliuise Kalender.	Wene Kalender.	Kuupäew.	Gregori Kalender.
1 P.	Beetruse ahel. p. ☽	Kristuse risti p.	13	Silbebrandt
2 L.	Samibal	E. m. Stefanos	14	Eusebius
32. nädal.	Room. 6, 19—23.	Kristus sõdab 4000 meest.		Mark. 8, 1—9.
3 P.	7. p. p. Kolm. J. p.	Jsaak ja Antonius	15	12. p. p. K. J. p.
4 E.	Dominikus	7 poisit Eufesusest	16	Jsaak
5 L.	Dawald	M. Eufignios	17	Bertram
*6 K.	Kristuse äraselet. p.	Kristuse äraselet. p.	18	Emilia
7 R.	Tõnu	M. Dometios	19	Sebald
8 K.	Gottlieb ☽	P. Smiltan	20	Bernhard
9 L.	Romanus	Ap. Mathias	21	Anastasius
33. nädal.	Room. 8, 11—17.	Wale prohmetidest. Matt.		7, 15—23.
10 P.	8. p. p. Kolm. J. p.	M. Laurentius	22	13. p. p. K. J. p.
11 E.	Dlga	M. Euplus	23	Zachäus
12 L.	Klaara	M. Phtus	24	Bartholomäus
13 K.	Silbebert	Magimus	25	Ludwig
14 R.	Eusebius	Prohmet Micha	26	Gebhard
*15 K.	Ruffi Maarja p. ☾	Maarja taewamin.	27	Frenäus
16 L.	Jsaak	Kristuse pilt	28	Augustinus
34. nädal.	1. Kor. 10, 6—13.	Ülekohtusest majapidajast.		Luuf. 16, 1—9.
17 P.	9. p. p. Kolm. J. p.	M. Myron	29	14. p. p. K. J. p.
18 E.	Helene	M. Florus	30	Benjamin
19 L.	Sebald	M. Andreas Starat.	31	Rebecca
20 K.	Bernhard	Prohmet Samuel	1	Aegidius
21 R.	Ruth	Apostel Thaddäus	2	Rahel, Lea
22 R.	Filibert	M. Agathonikos	3	Manfuctus
23 L.	Zacharias ●	M. Lupus	4	Notes
35. nädal.	1. Kor. 12, 1—11.	Jerusalema ärarikkumisest.		Luuf. 19, 41—48.
24 P.	10. p. p. Kolm. J. p.	P. m. Eutychios	5	15. p. p. K. J. p.
25 E.	Ludwig	Ap. Bartholomäus	6	Magnus
**26 L.	Keisri kroonimise p.	M. Hadrianus	7	Regina
27 K.	Gebhard	Poimen	8	Maria sündim. p.
28 R.	Auguste	Mooses Mooramaalt	9	Bruno
*29 K.	Johannese pea m. f.	Johannese pea m.	10	Sophthenes
**30 L.	Keisri nime päew ☽	Aleksander Newsti	11	Gebhard
36. nädal.	1. Kor. 10, 1—10.	Wariser ja tõner. Luuf.		18, 9—14.
31 P.	11. p. p. Kolm. J. p.	Maarja w. p.	12	16. p. p. K. J. p.

1. Augustil

2.

3.

4.

5.

6.

7. Augustil

8.

9.

10.

11.

12.

13. Augustil

14.

15.

16.

17.

18.

19. Augustil

20.

21.

22.

23.

24.

25. Augustil

26.

27.

28.

29.

30.

31.

September.

Nihkli-kuu.

30 päewa.

Kuu- ja nädala-päew.	Juliuſe Kalender.	Wene Kalender.	Kuupäew.	Gregori Kalender.
1 E.	Negidius	Simcon ja Martha	13	Chriſtlied
2 L.	Elifa	M. Mamas	14	+ ülendamine
3 R.	Bertha	P. m. Anthimos	15	Quatember
4 N.	Athelwina	P. m. Babilas	16	Euphemia
5 R.	Nothanael	Pr. Zachar. ja Elifa.	17	Lambertus
6 L.	Magnus	Pea-angel Michael	18	Siegfried
37. nädal. 2. Kor. 3, 4—11. Kurdiſt ja keeletuſt. Mark. 7, 31—37.				
7 P.	12. p. p. Kolm. J. p.	M. Sozon	19	17. p. p. R. J. p.
*8 E.	Maaria ſündimise p.	Maaria ſündimise p.	20	Friederike
9 L.	Bruno	P. Joachim ja Anna	21	Mattheus ewang.
10 R.	Albertine	M. Menodora	22	Mortz
11 N.	Gerhard	Theodora-	23	Joel
12 R.	Erna	P. m. Autonomos	24	Johann. ſaam. p.
13 L.	Amatus	Templi pühitsemine	25	Clephas
38. nädal. Kaal. 3, 15—22. Galastaja Samaaria mees. Luuf. 10, 23—37.				
**14 P.	Risti ülendam. p. ☉	Risti ülendamise p.	26	18. p. p. R. J. p.
15 E.	Nikodemus	S. m. Niketas	27	Cosmos
16 L.	Joſefine	S. m. Euphemia	28	Wenzeslaus
17 R.	Lambertus (3. Kwat.)	M. Sofie	29	Michaelis
18 N.	Tiitus	P. Eumenios	30	Hieronimus
19 R.	Werner	M. Troſimos	1	Regimius
20 L.	Marianne	S. m. Eufstathios	2	Bollrad
39. nädal. Kaal. 5, 16—24. Rümneſt pidalitõbiſeſt. Luuf. 17, 11—19.				
21 P.	14. p. p. Kolm. J. p.	Apoſtel Kodratus	3	19. p. p. R. J. p.
22 E.	Mauritius	P. m. Fofas	4	Franz
23 L.	Joſeas	Johanneſe ſaamise p.	5	Fibes
24 R.	Johanneſe ſaamise päew	S. m. Thekla	6	Charitas
25 N.	Kleoſas	Eufroſine ja Serg.	7	Speß
*26 R.	Johann. õpetam. p.	Ap. Johannes õp.	8	Ephraim
27 L.	Adolf	M. Kalliftratos	9	Dionyſius
40. nädal. Kaal. 5, 25—6, 10. Mammonaſt. Matt. 6, 24—34.				
28 P.	15. p. p. Kolm. J. p.	Kariton	10	20. p. p. R. J. p.
29 E.	Nihkli päew	Kyriakos Anachoret	11	Burhard
30 L.	Hironimus	P. m. Gregorios	12	Chenſfried

1. Septembris

2.

3.

4.

5.

6.

7. Septembris

8.

9.

10.

11.

12.

13. **Septembris**

14.

15.

16.

17.

18.

19. Septembris

20.

21.

22.

23.

24.

25. September

26.

27.

28.

29.

30.

Oktober.

Siina-kun.

31 päewa.

Kuu- ja nädala-päew.	Juliuſe Kalender.	Wene Kalender.	Kuupäew.	Gregori Kalender.
*1 R.	Maarja kaitſ. ja eestp.	Maarja kaitſ. ja eestp.	13	Colomans
2 R.	Bollrad	P. m. Kyprianos	14	Wilhelmine
3 R.	Jakrus	P. m. Dionysios	15	Hedwig
4 L.	Franziskus	P. m. Hierotheos	16	Gallus

41. nädal. Lõituse püha ewangelium muudab ennast iga aasta.

**5 P.	16. p. Lõituse püha	P. Peter, Ml. ja Jon.	17	21. p. p. R. J. p.
6 E.	Fibes	Ap. Thomas	18	Lufas ewang.
7 L.	Saritas	M. Sergios ja Baktj.	19	Ptolemäus
8 R.	Samuelia	Pelagia	20	Hanna palme p.
9 N.	Jaak	Apostel Jakobus	21	Urfula
10 R.	Arwid	M. Gulampios	22	Cordula
11 L.	Burchard	Apostel Wiltpyus	23	Sewerin

42. nädal. Eweel. 4, 1—6. Wee-tõhtjeft. Luuf. 14, 1—11.

12 P.	17. p. p. Kolm. J. p.	Pühad mälest.	24	22. p. p. R. J. p.
13 E.	Angelus	M. Karpos	25	Udelheit
14 L.	Wilhelmine	M. Nazarios	26	Amandus
15 R.	Hedwig	Euphemios	27	Sabina
16 N.	Gallus	M. Longinus	28	Simon Juuda
17 R.	Florentin	Prohwet Hoſea	29	Engelhard
18 L.	Luufase päew	Ap. ja ewang. Lucas	30	Hartmann

43. nädal. Luteruſe õige usu üleswõtmise p. ewangelium muudab ennast iga aasta.

**19 P.	Lut. õige usu ülesw. p.	Prohwet Joel	31	23. p. p. R. J. p.
20 E.	Wendelin	S. u. Arthemios	1	Rõik. pühade p.
21 L.	Urfula	Silarion	2	Rõik. hingede p.
**22 R.	Kaasani Maarja p.	Kaasani Maarja päew	3	Gottlieb
23 N.	Sewerin	Apostel Jakobus	4	Charlotte
24 R.	Hortensia	M. Arethas	5	Erif
25 L.	Krispin	M. Marcianus	6	Leonhard

44. nädal. Eweel. 4, 22—28. Alwatud inimeseft. Matt. 9, 1—8.

26 P.	19. p. p. Kolm. J. p.	S. m. Demetrios	7	24. p. p. R. J. p.
27 E.	Kapitolin	M. Nestor	8	Claudius
28 L.	Simon	M. Terentius	9	Theodorus
29 R.	Engelhard	M. Anastafia	10	Martin Luther
30 N.	Abſalon	M. Zenobios	11	Martin Piiskop
31 R.	Wolfgang	Ap. Stachis	12	Kunibert

1. Oktobri

2.

3.

4.

5.

6.

7. Oktobrit

8.

9.

10.

11.

12.

13. Oktobrit

14.

15.

16.

17.

18.

19. Oktobril

20.

21.

22.

23.

24.

25. Oktober

26.

27.

28.

29.

30.

31.

November.

Talve-kuu.

30 päeva.

Kuu- ja nädala-päev.	Juliuise Kalender.	Vene Kalender.	Ruuplem.	Gregori Kalender.
1 L.	Pühade päev	P. Kosmas ja Dam.	18	Eugen
45. nädal.	Erveef. 5, 15—21.	Pulma riidest. Matt. 22,	1—14.	
2 P.	20. p. p. Kolm. J. p.	M. Afindynos	14	25. p. p. K. J. p.
3 E.	Eilemann	M. Akseptimas	15	Leopold
4 L.	Otto	Joannikios	16	Ottomar
5 K.	Lotte	M. Galaktion	17	Hugo
6 N.	Leonhard	P. Paulus tunnist.	18	Gottschalk
7 K.	Henno	M. Hieronymus	19	Maarja ohvr. p.
8 L.	Alexandra	Michaeli sünnipäev	20	Edmund
46. nädal.	Erveef. 6, 10—17.	Runinga mehe pojast. Joh. 4,	47—54.	
9 P.	21. p. p. Kolm. J. p.	M. Dnifiphoros	21	26. p. p. K. J. p.
*10 E.	Mardi päev	Ap. Erastos	22	Ernestine
11 L.	Martin	M. Minas	23	Clemens
12 K.	Joonaš	P. Johannes halast.	24	Lebrecht
13 N.	Eugen	P. Joh Christof.	25	Katharina
*14 K.	Tronip. proua. sünd. p.	Ap. Wilippus	26	Conrad
15 L.	Leopold	M. Gurias	27	Loth
47. nädal.	Wilipp. 1, 8—11.	Kavalast sulasest. Matt. 18,	23—35.	
16 P.	22. p. p. Kolm. J. p.	Ap. ja ew. Matteus	28	1. Kristuse tul. p.
17 E.	Luugo	P. Gregorius	29	Noah
18 L.	Alexander	M. Plaato	30	Andreas
19 K.	Elisabet	Prohwet Dabja	1	Arnold
20 N.	Amos	Gregorius Dekapolita	2	Candidus
*21 K.	Maarja ohvri päev	Maarja templi m.	3	Cassian
22 L.	Alfonfus	Apostel Wilemon	4	Barbara
48. nädal.	Surnute püha ewangelium muudab ennast iga aasta.			
23 P.	Surnute püha	P. Amphiloхийos	5	2. Kristuse tul. p.
24 E.	Lebrecht	S. m. Katharina	6	Nicolaus
25 L.	Kadri päev	P. m. Clemens	7	Antonia
26 K.	Konrad	S. m. Jakobus	8	Maarja saam.
27 N.	Buffo	S. m. Jakobus Perfiast	9	Joachim
28 K.	Günther	M. Stephanus	10	Judit
29 L.	Eberhard	M. Paramonus	11	Wolbemar
49. nädal.	Room. 13, 11—14.	Jerusalemma minemine. Matt. 21,	1—9.	
30 P.	Ein. Krist. tul. p.	Apostel Andreas	12	3. Kristuse tul. p.

1. November

2.

3.

4.

5.

6.

7. November

8.

9.

10.

11.

12.

13. November

14.

15.

16.

17.

18.

19. Nowembril

20.

21.

22.

23.

24.

25. November

26.

27.

28.

29.

30.

Detsember.

Jõulu-kunn.

31 päewa.

Kun- ja nädala-päev.	Juliuſe Kalender.	Vene Kalender.	Kuupäev.	Gregori Kalender.
1 E.	Arnold	Prohmet Nahum	13	Lucie
2 T.	Kandidus	Prohmet Habakuf	14	Iſrael
3 K.	Agrikola	Prohmet Zephanja	15	Sanna palwe p.
4 N.	Barbara	S. m. Barbara	16	Ananias
5 N.	Sabina	Saabas	17	Lazarus
*6 L.	Nigula päew	P. Mikolaus	18	Kristof
50. nädal. Room. 15, 4—13. Wiimſe päewa tähtedeſt. Luuf. 21, 25—36.				
7 P.	2. Kristuſe tulem. p.	P. Ambroſius	19	4. Kristuſe tul. p.
8 E.	Maarja ſaamiſe päew	Batapios	20	Abraham
9 T.	Joaſhim	Püha Anna ſaam.	21	Thomas Ap.
10 K.	Judith	M. Minas	22	Beata
11 N.	Woldemar	Dantel	23	Ignatius
12 N.	Ottilie	Spiridon	24	Adam, Ewa
13 L.	Lucie	M. Cuſtratioſ	25	Jõulu püha
51. nädal. 1 Kor. 4, 1—5. Johannes wangiſtornis. Matt. 11, 2—10.				
14 P.	3. Kristuſe tulem. p.	M. Thyrios	26	P. p. Jõulu p.
15 E.	Johanna	P. m. Cleutherios	27	Johannes ewang.
16 T.	Alwine	Prohmet Haggai	28	Ilmaſ. laſte p.
17 K.	Ignatius (4. Kwat.)	Prohmet Daniel	29	Jonathan
18 N.	Kristof	M. Sebaſtianus	30	Dawid
19 N.	Lot	M. Bonifacius	31	Sylveſter
20 L.	Abraham	P. m. Ignatius	1	Januar 1881
52. nädal. Wilipp. 4, 1—7. Johanneſe tunnistuſ. Joh. 1, 19—28.				
22 P.	4. Kristuſe tulem. p.	M. Juliane	2	P. p. uut aastat
23 E.	Beata	S. m. Anaſtaſia	3	Enoch, Daniel
24 T.	Wiktorja	10 mart. Kretas	4	Methuſalem
25 K.	Adam ja Ewa	M. Eugenia	5	Simeon
**26 N.	ſimeone Jõulu püha	Kristuſe jündimise p.	6	3 kuning. p.
**27 N.	Jõuue Jõulu püha	P. Jumala ema p.	7	Melchior
*28 L.	ſwang. Johannes	Apoſtel Stephanuſ	8	Balthaſar
53. nädal. Raal. 4, 1—7. Simeon ja Anna. Luuf. 33—40.				
28 P.	Wähap. pär. Jõulu p.	20,000 martrit	9	1. p. p. 3 kun. p.
29 E.	Noa	14,000 ilmaſ. tapet. I.	10	Pauluſe jüſſep.
30 T.	Dawid	M. Annja	11	Erhard
31 K.	Silveſter	Melania Noomaſ	12	Reinholt

1. Desemberil

2.

3.

4.

5.

6.

7. Detsembril

8.

9.

10.

11.

12.

13. Desember

14.

15.

16.

17.

18.

19. Detsembril

20.

21.

22.

23.

24.

25. Detsembril

26.

27.

28.

29.

30.

31.

Staha tuleku tähendused.

Kuupäev.	M i s e e ft.	Nbl.	Kop.

Raha mineku tähendused.

Kuupäev.	M i s e c ft.	Rbl.	Kop.

Kaha tuleku tähendused.

Kaupäem.	M i s e e ft.	Nbl.	Kop.

Raha mineku tähendused.

Kuupäev.	M i s e e ft.	Nbl.	Kop.

Raha tuleku tähendused.

Kuupäev.	M i s e e ſt.	Nl.	Kop.

Raha mineku tähendused.

Kuupäev.	M i s e e s t.	Ml.	Kop.

Tähendused, millas loomad

Looma nimi ehk nummer.	Millas poeginud.	Millas ärahoitud.

poeginud ja ära joofsnud.

Misfugune pull, täht r.	Millas liipsmist lõpetanud ehk aravõderutanud.	Täheanded.

Lehmade

Lehmanimi ehk nummer.	Januar	Webruar	Märts	April	Mai	Juuni	Juuli

proowi lüpsmine.

August	Septemb.	Oktober	Novemb.	Detsember	Millaš lehm heitis.	Millaš lehm finni jäi.

Lehmade

Lehma nini ehf nummer.	Jaanuar	Webruar	Märts	April	Mai	Juuni	Juuli

proowi lüpsmine.

August	Septemb.	Oktober	Novemb.	Detsember	Millaš lehm heitis.	Millaš lehm finni jäi.

R ü l i .

Rüli kuupäev.	Määrugune põlv.	Põllu suurus.

R ü l i .

W i l i .	Kui palju külitud.	T ä h e n d u s e d .

Heina ja ristif=

K u u p ä e m.	Misfugune heinamaa ehk põld.	Mitu saadu heinu.

Heina saagid.

Mitu saadu hädaliku.	Kui palju ristikeinu ehk kure=erneid.	Lähendused.

№ e h e

Kupäem.	Mis wilja.	Kui palju puhast seemet.

pefsmifed.

Kui palju aluseid.	Sõlgi.	Tähendused.

Sõnniku wedu.

Kuupäem.	Misjagune põld.	Misjagune jõnnit.	Mitu koormat 2c.	Täendused.

Wesfil fäimised.

Kuupäew.	Misfugust wilja.	Kui palju.	Kelleks jahwatatud.	Täendusjed.

Weskil käimised.

Kuupäem.	Misjagust wilja.	Kui palju.	Kelleks jahwatatud.	Tähendused.

II.

S p e t l i k u

juhataimiste ja sõnumete Kalender.

Tööde näitaja.

Januari kuus.

Kartohwlite järele waadata ja neid külma eest kaitseda. — Jääkeldrid lahti hoida, et külm sisse tungib. — Laudad soojad hoida ja rohkeste põhku alla puistada; kui päike paistab, kesk päewa ajal wärsket õhku lauta lasta. — Uttefi tähele panna, kes poegima hakkanud. — Mesilasi tuleb külma eest kaitseda. — Metsa töös kõige parem ehituste punde raiumine. — Kuuse ja männa kübide korjamine seemneks.

Februari kuus.

Seemne wilja puhastamine. — Jää kellerte täitmine jääga. — Katused ja pööningud kuu lõpetusel lumest puhtaks kasida. — Põlluriistade ja wangerte korrade seadmine. — Puu wedu. — Aiapuude walmistamine.

Märtsi kuus.

Kartohwlid waadatakse järele ja korjatakse pealt mädanud ära. — Aiapuud weatakse oma kohtade peale. — Balgid kooritakse ära. — Sildade seadmine ja ehitamine. — Kuu lõpetusel hakatakse uusi segimulla hunikuid tegema. — Mesilased lastakse wälja. — Seemnewilja pannakse proowiks idanema. — Katuste parandamine. — Lautadesse tuleb rohkeste wärsket õhku lasta. — Sunapuid puhastatakse samblast. — Puuraiumine tõisets aastaks. — Pookokkade lõikamine.

Aprilli kuus.

Päewad jautatakse kolmeks söömawaheks. — Kõigeparem kangaste pleekimise aeg. — Kellertesse lastakse wärsket õhku. — Teede, katuste ja aidade parandamine. — Lammaste niitmine. — Sead lõigatakse ära. — Märab wiitakse täku juure. — Kuu lõpetusel aiapuude

istutamine. — Ristikheina seeme külitakse ruffi orasje sisse. — Ristikheina põld aastakse üle. — Türgi kaeru hakatakse külma. — Heinamaade puhastamine ja tasandamine. Kuiva heinamaade rammutamine segimulla sõnnikuga. — Kastetavad heinamad seisavad wee all. — Mesipuude puhastamine ja söötmine. — Metsa külmine ja istutamine.

Mai kuus.

Elajaid aegamööda rohutoiduga harjutada, nii et õhtu ja hommiku ikka veel kuiva põhku saavad. — Niiske ilmaga ei tohi elajaid — nimelt figu enne kella 9 wälja lasta. — Bullidele tarwis rohket toitu anda. — Wilja külmine; wana sõna üleleb: kui toomingas õitseb, siis küli linu, kui pihelgas õitseb, siis küli odre. — Heinamaade kastmine. — Niawilja külmine ja kapsaste istutamine. — Noorte õunapuude ümbert tuleb taline kate ära wõtta.

Juuni kuus.

Küünide ja pööningate puhastamine, kus talwel põhku seisis. — Oliwärwiga wärwimine. — Turba lõikamine. — Karielajad hakkawad lõunal kodus käima. — Sigu tuleb suure palawa ajal kodu hoida ja weega kasta. — Noored oinad lõigatakse ära. — Noori istutatud õunapuid tuleb kasta. — Kapsaste pealt korjatakse libliku munad ära. — Sõnniku wedu ja sisse kändmine. — Ristikheina tegemine. — Heinategemise alustus. — Umbrohud niidetakse kraawidest ära, enne kui nende seemned küpsaks on saanud. — Mesilasi tuleb päewa ajal tähele panna, sest et Juuni kuul suurem jagu peret heidawad. — Teede parandamised.

Juuli kuus.

Heina tegemine. — Ruffid saawad lõigatud, enne kui terad täitsa kõwad on. — Kartohwlite muldamine iga nädalas, kunni õitsema hakkawad. — Keja sügaw kordamine ja tugew aastamine. — Kõige parem sõepõletamise aeg. — Seemne-ristikheina niitmine. — Humalate muldamine. — Kastetavad heinamaad saawad veel wett.

Augusti kuus.

Lõikus. — Lina leutamine. — Tallede niitmine. — Mias maasika taimede istutamine. — Ruffi küli, raske ja niiske maa peal warem,

wäga rammusa ja kerge maa peal hiljem (8. ja 20. Augusti wahel). — Nehe peksmised alustamad, kus seemne wilja kõige pealt tuleb pekka ja mitte liig palawalt kuivatada. — Humalate noppimine. — Hädaliku tegemine.

Septembri kuus.

Kartohwlib pannakse koopadesse. — Sügisene puude istutamine alustab. — Kõrre- ja ristikheinamaa kündmine. — Heinamaade harimine. — Tõisets aastaks weatakse kartohwli ja kapsamaa sõnnik wälja. Heinamaade kastmine. — Meejaagi alustus. — Kafeurwade korjamine seemnets.

Oktoabri kuus.

Rehepeksmine. — Lina harimine. — Kapjad tehakse. — Saanid seatakse korrale. — Teede parandamised. — Elajaid harjutatakse aegamööda kuiwa põhku sööma. — Dunapuu seemned külitakse maha. — Miapuude istutamine. — Pookoksjade lõikamine. — Tulewa aastased linamaad künnetakse sügawalt ülesse. — Wesiwaud ruffi põllul hoitakse hoolega lahti. — Kiwide lõhkumine tulega.

Novembri kuus.

Lina harimine. — Laudad tehakse külma wasta kindlaks. — Noored aiapuud kõibetakse kuuse oksjade fiske. — Mulla wedu heinamaade peale w. — Heinamaid ja põldusi puhastatakse kiwidest. — Puid hakatakse raiuma, — Puuwedu peale esimest lund.

Detsembri kuus.

Chituste puude raiumine. — Kemade raiitud puude wedu. — Kruusi ja turba wedu. — Kuuse ja männa käbisi korjatakse seemnets. — Mesi puud warjatakse külma eest.

Loomade tiinuse aeg.

Keskmise tiinuse ajaks arwatakse:

Hobuste juures	310 päewa.
Weiste juures	285 "
Lammaste ja kitsede juures	154 "
Sigade juures	120 "

Üleüldise arvatakse ühe isalooma kohta emaloomi:

Hobuste juures	35	funni	40	tükki.
Weiste juures	40	"	50	"
Lammaste juures	35	"	40	"
Kitsede juures	60	"	80	"
Sigade juures	25	"	30	"
Kanade juures	15	"	20	"
Kalkunite juures	8	"	12	"
Tuwikeste juures			1	"
Hanide juures	5	"	8	"
Partide juures	10	"	12	"

Kõige parajamaks inimise ajaks arvatakse läbikaudu:

Põrsastele	7	nädalat.
Kitsedele	8	"
Wastikatele	10	"
Wassadele	15	"
Laludele	17	"

Loomade tiinuse kalender.

Tiinuse hakatus.	T i i n u s e o t s .			
	Hoostel.	Weistel.	Lammastel.	Sigabel.
1. Januar	2. Detsember	8. Oktober	4. Juuni	23. April
8. "	9. "	15. "	11. "	30. "
15. "	16. "	22. "	18. "	7. Mai
22. "	23. "	29. "	25. "	14. "
29. "	30. "	5. November	2. Juuli	21. "
5. Februar	6. Januar	12. "	9. "	28. "
12. "	13. "	19. "	16. "	4. Juuni
19. "	20. "	26. "	23. "	11. "
26. "	27. "	3. Detsember	30. "	18. "
4. Märts	2. Webruar	9. "	5. August	24. "
11. "	9. "	16. "	12. "	1. Juuli
18. "	16. "	23. "	19. "	8. "
25. "	23. "	30. "	26. "	15. "

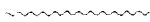
Tiiuuse hakatus.	Tiiuuse ots.			
	Hoostel.	Weistel.	Lammastel.	Sigadel.
1. April	2. Märts	6. Januar	2. September	22. Juuli
8. "	9. "	13. "	9. "	29. "
15. "	16. "	20. "	16. "	5. August
22. "	23. "	27. "	23. "	12. "
29. "	30. "	3. Webruar	30. "	19. "
6. Mai	6. April	10. "	7. Oktober	26. "
13. "	13. "	17. "	14. "	2. September
20. "	20. "	24. "	21. "	9. "
27. "	27. "	3. Märts	28. "	16. "
3. Juuni	4. Mai	10. "	4. November	23. "
10. "	11. "	17. "	11. "	30. "
17. "	18. "	24. "	18. "	7. Oktober
24. "	25. "	31. "	25. "	14. "
1. Juuli	1. Juuni	7. April	2. Detsember	21. "
8. "	8. "	14. "	9. "	28. "
15. "	15. "	21. "	16. "	4. November
22. "	22. "	28. "	23. "	11. "
29. "	29. "	5. Mai	30. "	18. "
5. August	6. Juuli	12. "	6. Januar	25. "
12. "	13. "	19. "	13. "	2. Detsember
19. "	20. "	26. "	20. "	9. "
26. "	27. "	2. Juuni	27. "	16. "
2. September	3. August	9. "	3. Webruar	23. "
9. "	10. "	16. "	10. "	30. "
16. "	17. "	23. "	17. "	6. Januar
23. "	24. "	30. "	24. "	13. "
30. "	31. "	7. Juuli	3. Märts	20. "
7. Oktober	7. September	14. "	10. "	27. "
14. "	14. "	21. "	17. "	3. Webruar
21. "	21. "	28. "	23. "	10. "
28. "	28. "	4. August	31. "	17. "
4. November	5. Oktober	11. "	7. April	24. "
11. "	12. "	18. "	14. "	3. Märts
18. "	19. "	25. "	21. "	10. "
25. "	26. "	1. September	28. "	17. "
2. Detsember	2. November	8. "	5. Mai	24. "
9. "	9. "	15. "	13. "	31. "
16. "	16. "	22. "	20. "	7. April
23. "	23. "	29. "	27. "	14. "
30. "	30. "	6. Oktober	2. Juuni	21. "

Misfugust maad ja kui palju rammu iga wili tarwitab.

Wili.	Järeleiswad wiljad armastawad maad, mis											
	niiskuse poolest			sügawuse poolest			mulla poolest			rammu poolest		
	kuw.	niiske.	mäg.	madal.	keskmine.	sügaw.	jawiine.	siimane.	lubjane.	wähe rammus.	keskmine.	wäga rammus.
Riisub . . .	—	1	—	1	1	—	1*	1	1	—	1	1
Ruffid . . .	1	1	—	1	1	—	1	1*	1	1	1	—
Odrad . . .	1	1	—	1	1	—	1*	1	1	—	1	1
Kaerad . . .	—	1	1	1	1	—	1	1*	1	1	1	—
Erned . . .	—	1	—	—	1	1	1	1	1*	—	1	—
Linad . . .	—	1	—	—	1	1	1	1	—	—	1	1
Ristikhein .	1	1	—	1	1	—	1*	1	1*	1	1	—
Kureerned .	—	1	1	—	1	—	1	1	1*	—	1	—
Dad	—	1	—	—	1	1	1*	1	1	—	1	1
Laträd . . .	1	1	—	1	1	—	1	1*	1	1	1	1
Kanep . . .	—	1	—	—	1	1	1*	1	1	—	1	1
Kapsad . . .	—	1	—	—	1	—	1*	1	1	—	1	1

*) Kõige sündsam muld, kes wilja edenemist nimelt suurendab.

Kui palju üks wafamaa läbifandu seemet tarwitab ja lõikust annab.

W i i.	Kui palju seemet ühe wafamaa peale läheb.	Wafa läbi-kaudne raskus. Naelad.	Mitu aastat seeme idaneb.	Läbifaudne saak wafamaa pealt.		Täheendused.
				Teri eht seemned.	Õ l g i.	
	Waffa.			Waffa.	Puudad.	
Tali-nisu	1—1 ¹ / ₃	130	3	10—15	50—70	
Sui-nisu	1 ¹ / ₃ —1 ¹ / ₃	125	3	8—10	35—50	
Tali-ruffid	³ / ₃ —1 ¹ / ₃	118	2	10—14	60—80	
Sui-ruffid	1—1 ¹ / ₂	110	2	5—8	35—50	
Odrad (kahetahitiised)	1 ¹ / ₃ —1 ² / ₃	113	2	12—14	30—40	
Maa odrad	1 ¹ / ₂ —2	105	2	8—12	20—30	
Raerad	1 ¹ / ₂ —2 ¹ / ₂	92	2	16—24	30—50	
Erned	1—1 ¹ / ₂	132	5	6—12	45—60	
Dad	1 ¹ / ₂ —2	136	5	8—15	30—45	
Tatrad	¹ / ₂ — ³ / ₄	85	2	5—10	30—45	
Linad	1—1 ¹ / ₂	110	3	3—5	10—15	Haritud linu.
Kanep	1 ¹ / ₄ —1 ¹ / ₂	105	3	5—10	10—15	Haritud kanepid.
Kartohmlid	10—12	130	—	70—120	—	
	Naela.			Puuda.		
Punane ristilhein	10—13	—	2	6—12	80—130	450—600 puuda halj. ristikh.
Walge ristilhein	8—10	—	2	4—9	30—50	100—150 " " "
Rapsad	2	—	5	—	600—900	Päid ja lehti. " " "
	taimelawaäse					

Kui palju puutaimi ehk seemet ühe wakamaa peale ära kulub, mis noore metsa alla pannakse.

Kui magudesse külitakse, mis 3 kurni 4 jalga üksteisest eemale pööruslahaga on tõmmatud, läheb tarvis:

Tamme seemet	3 kurni 3 ¹ / ₂ wakka.
Rase seemet	30 naela.
Männä seemet	5 naela.
Kuuse seemet	5 kurni 6 ¹ / ₂ naela.

Puu taimi kulub wakamaa peale, kui iga taimet wahet 3 jalga on, ligi 500 ära, mis istutamise labida üheaastaste taimede juures umbes kolme päewa töö on.

Kui palju iga seeme idanemiseks aega tarwitab.

2 kurni 4 päewa:

Sinep, radiseb, rõikab, naarid, turnipsnaarid, õlinaarid, linad.

4 kurni 7 päewa:

Rapsad (kõik tõugud), kaalikad, peedid, salat, figurid, kurgid ehk uгурitsad, kõrwits, melonid, hapu oblik, talwespinat, tatrak, magunad, kasõõsaba, kanep, ristikhein, ruffis, oder, nisu.

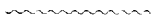
7 kurni 10 päewa:

Dad, erned, läätsad, küüslauk, arbuusid, spinat, sibulad, poro, kaer.

10 kurni 15 päewa:

Kartohwolid, tillid, kõõmlid, peterjellid, jeldrid, porgandid.

See on arwatud, kui seeme paraja niiskuse ja sooja woli all seisab. Nisu, ruffis, oder, kaer, läätsad, ristikhein, naaris ja rõigas tarwitawad kõige wähemalt +4° R. sooja, porgandid ja oad +5° R., erned ligi +6° R., tatrak +7° R., tubakas +9° R., kõrwits +10° R. Wida enam sooja on, jeda rutemine idanewad seemned.

Kui palju iga elajas oma elusa feharaskuse kohta liha, raswa u. u. e. wälja annab.

I. Weised.

Sga 100 naela elusalt kaalutud raskeuse kohta annawad:

	lahjad,	keikmised,	raswased elajad.
Tai liha	46—49	50—56	57—60 naela.
raswa	3—4	5—7	8—12 "
siifikonda, pääd ja jalgu	10—11	9—10	6 ¹ / ₂ —8 "
nahka	7—8	6—7	6—7 "

II. Dastikad.

Sga 100 naela elusalt kaalutud raskeuse kohta annawad nad:

Tai liha	56 naela.
pääd	6 "
jalgu	4 "
kopsu ja maksa	5 "
siifikonda	5 "
nahka	9 "
werd	5 "
fönnikut foolikate sees	10 "

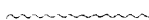
III. Lambad.

Sga 100 naela elusalt kaalutud raskeuse kohta annawad:

	keikmised loomad,	raswased loomad.
Tai liha	41—44 naela	46—50 naela.
raswa	1—2 "	7—10 "
pääd	4 ¹ / ₂ —5 "	7—10 "
kopsu ja maksa	3 ¹ / ₂ —4 "	3—3 ¹ / ₂ "
nahka	7—15 "	7—15 "
werd	6 "	6 "

XI. Sead.

Sga 100 naela elusalt kaalutud raskeuse kohta annawad sead 75 funni 85 naela liha, peffi ja raswa.

Rasuvastikate toitmine 13 esimesel nädalal.

Iga 100 naela elusalt kaalutud raskuse kohta tuleb anda:

Mitmes nädal.	Rui palju piima päevas.	Rui palju faera jahu.	Rui palju heinu.	See on ühte- kõrre heina- määrilist toitu:
	Naela eht toopi.	Naela.	Naela.	Naela.
1	12 = 4	—	—	12
2	16 = 5 ¹ / ₃	—	—	16
3	20 = 6 ² / ₃	—	—	20
4	21 = 7 ¹ / ₃	—	—	22
5	22 = 7 ¹ / ₃	1/2	1/2	23 ¹ / ₂
6	22 = 7 ¹ / ₃	1/2	1/2	23 ¹ / ₂
7	22 = 7 ¹ / ₃	1/2	1/2	23 ¹ / ₂
8	24 = 8	1/2	1/2	25 ¹ / ₂
9	20 = 6 ² / ₃ *)	1	1	23
10	16 = 5 ¹ / ₃	2	3	23
11	12 = 4	2	6	22
12	8 = 2 ¹ / ₃	2	10	22
13	4 = 1 ¹ / ₃	3	10	20
	385 toopi piima	84	220	1932

*) Piimale hakatakse rohuvett juure panema, et wana toopide arv ifka seks-
famašs jääb.

Jutresfide rehfendus.

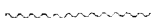
R u u f e e s.

Kapi- tal.	3 ⁰ / ₀		3 ¹ / ₂ ⁰ / ₀		4 ⁰ / ₀		4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀		5 ⁰ / ₀		6 ⁰ / ₀	
	R.	Kop.	R.	Kop.	R.	Kop.	R.	Kop.	R.	Kop.	R.	Kop.
1	—	0,25	—	0,291	—	0,33	—	0,375	—	0,416	—	0,5
2	—	0,5	—	0,583	—	0,66	—	0,75	—	0,833	—	1
3	—	0,75	—	0,875	—	1	—	1,125	—	1,25	—	1,5
4	—	1	—	1,166	—	1,33	—	1,5	—	1,66	—	2
5	—	1,25	—	1,458	—	1,66	—	1,875	—	2,083	—	2,5
6	—	1,5	—	1,75	—	2	—	2,25	—	2,5	—	3
7	—	1,75	—	2,041	—	2,33	—	2,625	—	2,916	—	3,5
8	—	2	—	2,33	—	2,66	—	3	—	3,33	—	4
9	—	2,25	—	2,625	—	3	—	3,375	—	3,75	—	4,5
10	—	2,5	—	2,916	—	3,33	—	3,75	—	4,166	—	5
20	—	5	—	5,833	—	6,66	—	7,5	—	8,33	—	10
30	—	7,5	—	8,75	—	10	—	11,25	—	12,5	—	15
40	—	10	—	11,66	—	13,33	—	15	—	16,66	—	20
50	—	12,5	—	14,583	—	16,66	—	18,75	—	20,833	—	25
60	—	15	—	17,5	—	20	—	22,5	—	25	—	30
70	—	17,5	—	20,416	—	23,33	—	26,25	—	29,166	—	35
80	—	20	—	23,33	—	26,66	—	30	—	33,33	—	40
90	—	22,5	—	26,25	—	30	—	33,75	—	37,5	—	45
100	—	25	—	29,166	—	33,33	—	37,5	—	41,66	—	50
200	—	50	—	58,33	—	66,66	—	75	—	83,33	1	—
300	—	75	—	87,5	1	—	1	12,5	1	25	1	50
400	1	—	1	16,66	1	33,33	1	50	1	66,66	2	—
500	1	25	1	45,833	1	66,66	1	87,5	2	08,83	2	50
600	1	50	2	75	2	—	2	25	2	50	3	—
700	1	75	2	04,166	2	33,33	2	62,5	2	91,66	3	50
800	2	—	2	33,33	2	66,66	3	—	3	33,33	4	—
900	2	25	2	62,5	3	—	3	37,5	3	75	4	50
1000	2	50	2	91,66	3	33,33	3	75	4	16,66	5	—
2000	5	—	5	83,33	6	66,66	7	50	8	33,33	10	—
3000	7	50	8	75	10	—	11	25	12	50	15	—
4000	10	—	11	66,66	13	33,33	15	—	16	66,66	20	—
5000	12	50	14	58,33	16	66,66	18	75	20	83,33	25	—

Intresside rekendus.

M a s t a f e e s.

Kapital.	3 0/0		4 0/0		4 1/2 0/0		5 0/0		6 0/0	
	Rbl.	Rop.	Rbl.	Rop.	Rbl.	Rop.	Rbl.	Rop.	Rbl.	Rop.
1	—	3	—	4	—	4,5	—	5	—	6
2	—	6	—	8	—	9	—	10	—	12
3	—	9	—	12	—	13,5	—	15	—	18
4	—	12	—	16	—	18	—	20	—	24
5	—	15	—	20	—	22,5	—	25	—	30
6	—	18	—	24	—	27	—	30	—	36
7	—	21	—	28	—	31,5	—	35	—	42
8	—	24	—	32	—	36	—	40	—	48
9	—	27	—	36	—	40,5	—	45	—	54
10	—	30	—	40	—	45	—	50	—	60
20	—	60	—	80	—	90	1	—	1	20
30	—	90	1	20	1	35	1	50	1	80
40	1	30	1	60	1	80	2	—	2	40
50	1	50	2	—	2	25	2	50	3	—
60	1	80	2	40	2	70	3	—	3	60
70	2	10	2	80	3	15	3	50	4	20
80	2	40	3	20	3	60	4	—	4	80
90	2	70	3	60	4	05	4	50	5	40
100	3	—	4	—	4	50	5	—	6	—
200	6	—	8	—	9	—	10	—	12	—
300	9	—	12	—	13	50	15	—	18	—
400	12	—	16	—	18	—	20	—	24	—
500	15	—	20	—	22	50	25	—	30	—
600	18	—	24	—	27	—	30	—	36	—
700	21	—	28	—	31	50	35	—	42	—
800	24	—	32	—	36	—	40	—	48	—
900	27	—	36	—	40	50	45	—	54	—
1000	30	—	40	—	45	—	50	—	60	—
2000	60	—	80	—	90	—	100	—	120	—
3000	90	—	120	—	135	—	150	—	180	—
4000	120	—	160	—	180	—	200	—	240	—
5000	150	—	200	—	225	—	250	—	300	—

Stempelpaberite hind.

Nummer.	Raha summa.		Lehe hind.		Raha summa.		Lehe hind.	
	Wekslite eest.		R.	R.	Kaubakirjade eest.		R.	R.
1	funni	50	—	5.	50neft	300	1	—
2	50neft	100	—	10	300 "	900	2	—
3	100 "	200	—	15	900 "	1,500	3	50
4	200 "	300	—	25	1,500 "	2,000	4	50
5	300 "	400	—	35	2,000 "	3,000	7	—
6	400 "	500	—	45	3,000 "	4,500	10	—
7	500 "	600	—	50	4,500 "	6,000	13	—
8	600 "	700	—	60	6,000 "	7,500	17	—
9	700 "	800	—	70	7,500 "	9,000	20	—
10	800 "	900	—	75	9,000 "	10,000	23	—
11	900 "	1,000	—	80	10,000 "	12,000	25	—
12	1,000 "	1,500	1	30	12,000 "	13,000	30	—
13	1,500 "	2,000	1	70	13,000 "	15,000	33	—
14	2,000 "	3,200	2	50	15,000 "	18,000	40	—
15	3,200 "	4,000	3	50	18,000 "	21,000	45	—
16	4,000 "	6,400	4	50	21,000 "	30,000	65	—
17	6,400 "	8,000	6	—	30,000 "	45,000	100	—
18	8,000 "	10,000	7	50	45,000 "	60,000	135	—
19	10,000 "	12,000	9	—	50,000 "	90,000	200	—
20	12,000 "	15,000	10	50	90,000 "	120,000	265	—
21	15,000 "	20,000	14	—	120,000 "	150,000	330	—
22	20,000 "	25,000	18	—	150,000 "	225,000	500	—
23	25,000 "	30,000	22	—	225,000 "	300,000	560	—
24	30,000 "	40,000	28	—				
25	40,000 "	50,000	36	—				

M a h a d.

Wene raha hõbeda järel.

Wene maal 1 rubla ehk 100 kopikat 1 rbl. — kop.

1 imperjaal 10 " 30 "

Austria maal 1 gulden = 100 uut kreütseri = 61 kop. 1 uus kreütser
= 0,61744 kop.

Belgia maal nagu Prantsuse maal.

Daani maal Riigi taaler (Rigsdaler) à 6 marki à 16 šillingi. Pistool (Frederiksd'or ja Christiand'or) = 5 rbl. 11 kop. 1 speetsies ehk dopelt riigi taaler = 1 rbl. 40 kop. 1 riigi taaler = 70 kop. Wastraha: 2, 1, $\frac{1}{2}$ ja $\frac{1}{5}$ šillingi. Bronksraha: 1 ja $\frac{1}{2}$ šillingi. 1 mark = 24 kop. 1 šilling = $1\frac{2}{5}$ kop. 1 penning = 0,294 kop.

Filippi saartel. Siin maksawad 1, 2 ja 4 peesojed kullatükid = 4 rbl. 99 kop.

Greeka maal on wiimajel ajal Prantsuse raha järele arwama hakatud. Wanemad rahad on: 1 drahm = 100 lepta = 22 kop. 1 lepta = 0,324 kop.

Helweetsia maal. Frank = 100 rappi ehk santiimi nagu Prantsuse maal.

Hispaania maal. Real = 100 sentimod. Suures kauplemistes rehkendatakse duuroste järele, mis 20 realine juured. 100 realine doblon = 6 rbl. 44 kop. Šöberaha: 20 realine duuro = 1 rbl. 31 kop., 1 real = $6\frac{1}{2}$ kop. Wastraha: kwartillo ehk $\frac{1}{4}$ reali. 1 sentimo = $\frac{3}{50}$ kop.

Hollandi maal. Gulden = 100 senti. Wilhelmsd'or = 5 rbl. 19 kop., dukat 2 rbl. 95 kop. Taaler = $2\frac{1}{2}$ guldeui = 1 rbl. 31 kop., gulden = 52 kop.

Inglise maal. Nael stärlingi 20 šillingi. 1 šilling 12 peningi (Pence). Nael stärlingi = 6 rbl. 28 kop., 1 kroone = 5 šillingi = 1 rbl. 45 kop., 1 šilling = 29 kop. 1 pening = $2\frac{2}{5}$ kop.

Joni saartel. Nael = 20 šillingi, šilling = 12 peningit. $\frac{1}{4}$ šillingi = 6 obooli = $7\frac{1}{4}$ kop., 1 obooli = $1\frac{1}{4}$ kop.

Itaalia maal. Liire ehk franki = 100 santefimi. Kuldraha: 100, 50, 20 ja 10 liire (franki) nagu Prantsuse maal. Šöberaha: Scudo = 5 liire (franki) nagu Prantsuse maal. Bronksrahad on 10, 5, 2 ja 1 santefimised.

Portugalia maal. Milreis = 1000 reiji; 1 kroon = 10,000 reiji = 13 rbl. 99 kop. Šöberaha: 5 tosteod ehk 500 reiji = 53 kop., 1 milreis = 139 kop., 1 reis = 0,139 kop.

Prantsuse maal. 1 frank = 100 santiimi. Zgapäewases elus jaetakse franki 20 suu'sse ja suud (Sous) 5 santiimi. 5 franki kulda = 1 rbl. 24 kop., 5 franki hõbedat 1 rbl. 25 kop., 1 frank = 23 kop., 1 santiim = 0,25005 kop.

Rootsi ja Nora maal. a) Rootsi maal: Riigi taaler (Riksdalars) = 100 päri. Dukat = 2 rbl. 91 kop. Šöberaha: 4 riigitaalert

ehf 1 speetjestaaler = 1 rbl. 41 kop. $\frac{1}{2}$ speetjestaalert = $70\frac{1}{2}$ kop. 1 riigitaaler riigiraha = 35 kop., 1 öör = $0,35424$ kop. —
 b) Noora maal: speetjestaaler = 5 oorti ehf mark = 24 shillingi. Höberaha: speetjestaaler 1 rbl. 40 kop., 1 oort = 28 kop., 1 shilling = $1,17$ kop.

Rumeenia maal nagu Brantsuse maal.

Saksa maal. 1 mark = $30,8$ kop., 1 pennig = $0,3$ kop., 10 mark = 3 rbl. $8,7$ kop., 1 rbl. = 3 mark $23,9$ p.; 1 kop. = $3,3$ p.

Türgi maal. Piaster (Gurush) = 40 paraa. Kufur kulda (Ris) = 30,000 piastrit = 1670 rbl. 75 kop. Kufur hõbedat (Rejer) = 500 piastrit = 27 rbl. 84 kop. 1 jüslif, medshide ehf ehf liira = 100 piastrit = 5 rbl. 67 kop. 1 ellif ehf $\frac{1}{2}$ medshidi = 2 rbl. 83 kop. Höberaha: 1 یرمیلیف = 20 piastrid = 1 rbl. 10 kop. 1 kirk-paraa = $5\frac{1}{2}$ kop. Praegu en järgumised rahad seaduslikud. Kuldrahad: 1 behejüslif = $2\frac{1}{2}$ ikijüslifi = 5 jüslifmedjidi = 10 ellififfi = 20 یرمیلیف = 500 piastrit = 28 rbl. 8 kop. Höberaha: 1 یرمیلیف = 2 onliffi = 4 beheliffa = 10 ikilifi = 20 gurush (piastrit) = 40 jaremliffi = 87 kop. 1 piaster = $4\frac{1}{3}$ kop. Wasfrahad 1, 5, 10, 20 ja 40 paarosjed = 1 piaster. 1 paara = $\frac{1}{100}$.

Algeria maal. Nagu Brantsuse maal.

Braasiliala maal. 1 Konto = 1000 milreiji = 1,000,000 reiji = 694 rbl. 34 kop. 1 milreis = 65 kop. Rõige wähem wasfraha on = 20 reiji. 20 reijised kuldtükid = 14 rbl. 8 kop. Höberaha: 2000, 1000 ja 500 reiji tükid. Uued frutjadosed = 480 reiji = 75 kop.

Buharas. 1 kuld-tilla = 3 rbl. 60 kop. funni 3 rbl. 70 kop., 1 tjanga hõbedat = 17 kop.

Chile maal. 1 kondoro = 10 pesoft = 12 rbl. 97 kop. 1 peso = 100 sentawoft = 1 rbl. 29 kop.

Egyptuse maal. Nagu Türgi maal piastrite järele. 400 piastrised kullatükid = 25 rbl. 94 kop. 1 piaster kulda = 6 kop.

Hiina maal. 1 tael = 1 rbl. 95 kop.

Jaapani maal. 1 kooban = 4 itsebut, 1 itsebu = 16 funni 18 tempesft. Kooban = 5 rbl. 83 kop., itafane = 3 rbl. 78 kop.

Ida-India maal. 1 mohurs = 9 rbl. 17 kop., 1 pagod = $3\frac{1}{2}$ ruupiat = 2 rbl. 11 kop., 1 tiuls = 78 kop., 1 salungs = 20 kop.

Inglise asundustes Austraalias. Nagu Inglise maal.

Kapi maal nagu Inglise maal.

Rejl-Ameerika wabariikides. 1 ontšas 19—20 rbl., 1 peeso duuro = 1 rbl. 23 kop.

Lääne-Indias. 1 pejo = 1 rbl. 18 kop. Muudu nõnda nagu Inglise m.

Lõuna-Ameerikas. Seal arvatakse pesodeste, piastrite, ehk dollaride järele.

Madeirasas. 1 milreis = 1 rbl. 38 kop.

Marokko maal. 1 butafa = 2 riali = 2 rbl. 66 kop.; 1 uffia = $6\frac{1}{2}$ kop., 1 musun $1\frac{1}{2}$ kop., 1 kwarto = $\frac{1}{4}$ kop., 1 firat = $\frac{1}{2}$ kop.

Mehhiko maal. 1 hildago = 12 rbl. 70 kop., 1 dollar = 1 rbl. 32 kop., 1 real = 16 kop.

Persia maal. 1 toman = 2 rbl. 97 kop., 1 sahib=firan = 29 kop.

Peru maal. Seal arvatakse 1862 saadik Prantsuse raha järele.

Põhja-Ameerika Ühendatud Riikides. 1 eagle (kottas) = 10 dollari = 12 rbl. 77 kop. 1 dollar = 1 rbl. 33 kop. 50 senti = 64 kop.

Wõeraste maade pikkuse mõedud.

Algeria maal on needsamad mõedud ja kaalud, mis Prantsuse maal.

Austria maal. Nagu Prantsuse maal.

Belgia maal. Nagu Prantsuse maal.

Braasilia maal. Nagu Portugali maal.

Daani maal. 1' (food) = 12" (tommeri) = 144''' = 1' $0\frac{4}{5}$ ehk $\frac{2}{5}$ arshini. 1 küinar (aalen) = 2', 1 füsld = 6', 1 ruute = 10'. 1 penikoorm = 24,000 Daani jalga.

Egyptuse maal. Pif (küinar ehk diraa) = 4 rubi = 24 firati. 1 pif stambuli willast riidet ehk siidikaupa = 2' 2,2" ehk $\frac{9}{10}$ arshini. 1 pif endaase puuwilla ehk linase riide kauba jaoks 2' 1,3" ehk $\frac{9}{10}$ arshini. 1 pif beledi ehk mäsri Syria siidikauda jaoks 1' 10,7" ehk $\frac{4}{5}$ arshini. 1 pif mehendase ehituse töös jaoks = 2' 5,8" ehk $\frac{1}{10}$ arshini. 1 pif metias 1' 9,3" ehk $\frac{7}{10}$ arshini. 1 kasjabe = $6\frac{1}{3}$ pif mäsri = 11' 11,9" ehk $5\frac{1}{10}$ arshini.

Greeka maal. Nagu Prantsuse maal, aga järgmiste Greeka nimebega: pifi = 1 meter, 10 palmi (desjimetert) = 100" (jantimetert) = 1000'" (millimetert). Kuninglik stadion 1000 pifi = 1 kilomeeter. 1 Greeka penikoorm = miriameter.

Hiina maal. 1 Tshi (jalg ehk kowid) = 10 tšuni (tolli) = 100. feni = 1' 0,5" ehk $\frac{2}{5}$ aršhini. Uue kockaleppimise järele Inglise maaga rehkendadakse tollivõtmise juures tshi = $14\frac{1}{10}$ Ingl. tolli = 1' 2,1" ehk $\frac{1}{2}$ aršhini. 10 tshi = 1 tšhang, 10 tšhang = 1 jün.

Hispania maal. Nagu Prantsuse maal järgmiste Hispania nimebega: metro, letro, gramo.

Hollandi maal. Nagu Prantsuse maal: El = 10 palmi = 100 duimeni = 1000 strepeni = 1 meter. 1 mijl = 100 roedeni = 4000 füinart = 1 kilomeeter.

Jaapani maal. 1 Tšunefasi ehk kupirasasi = $\frac{2}{5}$ metert = 1' 2,9" ehk $\frac{1}{2}$ aršhini. 1 tšjoo = 2 feeni = $3\frac{1}{3}$ metert = $5\frac{2}{3}$ aršhini.

Ida-Indias. 1) Inglise mõded: göfs = jard, Bengalias, Ceylonis ja Madraasis = $\frac{3}{4}$ jardi; Bombais nagu Inglise maal. 2) Prantsuse mõded: kude ehk hāt = 1' 8,4" ehk $\frac{7}{10}$ aršhini; astam ehk gues = 2, wilkade = 4 kudet. 3) Teistel Euroopa asundustes on need mõded, mis maatuiki omanikul omal maal pruugitawad.

Inglise maal. 1' (foot) = 12" (inh.) = 120'" Ingl. = 1' ehk $\frac{4}{5}$ aršhini. 1 jard = 3', 1 palm = 3", hand = 4", span = 9". Kubit = 18", fathom (siild) = 6', poole (perh, rod, lug) = $16\frac{1}{2}'$, maamõetja samm = 5', ahel = 100 linki ehk 22 jardi, furlong = 220 jardi, penikoorm = 1760 jardi.

Inglise asundused Austraalias. Nagu Inglise maal.

Italia maal. Nagu Prantsuse maal järgmiste Italia nimebega: metro, ara, ettara, stero, litro, gramma, ettogramma, hilogramma.

Kapi maal. Nagu Inglise ja Hollandi maal.

Lääne-Indias. Mõded ja kaalud on needsamad, mis nendes maades, kelle walitsuse all keegi maatuik on.

Lõuna-Amerikas. Enamiste igal pool Prantsuse mõded ja kaalud.

Marokkos. Dhra'b (kodo, arm) = 8 tomi = 1' $10\frac{1}{2}"$ ehk $\frac{4}{5}$ aršhini.

Mexiko maal. 1862 saadil nagu Prantsuse maa.

Nora maal. Nagu Daani maal.

Persia maal. Aršhin ehk göss (guts) = 4 wiirrel (tshhareki) = 16 gire = 32 bari on kahesugune: 1) aršhin stahi willase kauba jaus = 3' 8,1" ehk 1,6 aršhini. 2) aršhin mokäfäri riide jaude wäikeses kauplemises = 3' 4,4" ehk $1\frac{2}{5}$ aršhini. Färsang (penikoorm) = 6000 aršhini stahi = $6\frac{3}{10}$ wersta.

Põhja-Ameerika Ühendatud Riikides. Nagu Inglise maal.

Poola maal. 1' (stop) = 12" (kal) = 144''' (linia). 11,3" ehk $\frac{4}{5}$ küünart (lokie) = 2 Poola jalga = 1' 10,1" ehk $\frac{4}{5}$ aršhini. 1 jüld = 3 küünart = 5, 8,1" ehk $2\frac{2}{5}$ aršhini.

Portugalia maal. 1 palmo be frawerio = 8 pollegadoft (tolli) = 96 liehast (liniat) = 1152 pontoft (punkti) = 8,7" ehk $\frac{3}{10}$ aršhini.

Prantsuse maal. Waata: uue aja mõedub ja kaalub.

Rootsi maal. 1' (fot) = 10 tolli (tummi) = 100 liniat = 11,7" ehk $\frac{2}{5}$ aršhini. Stäng = 10'; nör (reef) = 10 stängi; jüld (famm) = 6'. Penikoorm (mil) = 6000 jülda = 36,000' = 10,1 Wene wersta. 1 küünar (aln, paljuses alnarib) = 2 Rootsi jalga = 1' 11,4" ehk $\frac{4}{5}$ aršhini.

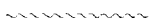
Rumeenia maal. Küünar on kahesugune: 1) kalebi, halebi ehk futn willase ja siidi riide jaus = 2' 2,8" ehk $\frac{9}{10}$ aršhini. 2) endash puumilla ja linase riide jaus = 2' 1,2" ehk $\frac{9}{10}$ aršhini. 1 klasteri (stündjen) = 10 puumi ehk palma ehk jalga = 100 detjette = 1000''' = 6' 5,9" ehk $2\frac{4}{5}$ aršhini. Penikoormal on 4000 klasteri = $7\frac{2}{5}$ Wene wersta.

Saksa riik. 1872 jaadik maksawad Prantsuse pikuse mõedub järgmiste muudetub nimega: meeter = fepp (stab); jantimeeter = uustoll; milli-meeter = kriips; dekameeter = ašel. 1 meeter = 3' 5" 6,9''' Hamburgi jagu; 3' 5" 8,7''' Lüübefi; 3' 2" 2,8''' Preiji mõetu.

Helweetsia (Schweitsi) maal. 1' = 10", 1" = 10''', 1''' = 10 kriipsu = 11,8" ehk $\frac{2}{5}$ aršhini. 1 klasteri (toas) = 6', 1 runte = 10'. 1 teetund = 16,000' = $4\frac{1}{2}$ Wene wersta. 1 küünar = 2 Helweetsia jalga = 1' 11,6" ehk $\frac{4}{5}$ aršhini.

Soome maal. Nagu Wene maal, sagedaste aga ka nagu Rootsi maal.

Türgi maal. 1 halebi, kalebi ehk pik halebi (küünar) = 8 rubi = 16 girahi = 2' 3" ehk $\frac{9}{10}$ aršhini.

Uue aja mõõdud ja kaalud.

Rõik Euroopa riigid on ette võtnud, Prantsuse mõõdude ja kaalude järele arvama hakata. Need on:

Pikkuse mõõdud.

1 miriameter = 10 kilomeetert = 100 hektomeetert = 1000 dekametert
= 10000 meetert.

1 meeter = 10 deetsimeetert = 100 santimeetert = 1000 millimeetert.

1 meeter = 3 jalga à 12 tolli à 12 liinat.

Tee mõõdud on Vene maal werstad à 500 jülda (sasheni à 3 arshini à 16 weršhoeffi. Vääne mere äärsjetes maades on peale selle veel küünar pruunitaw; 4 küünart on 3 arshini. Vene jalg ja Inglise jalg on ühepikkused.

Ekwatori graad.	Sassa- ehk geogr. penifoormat.	Vene werst.	Inglise penifoormat.	Stalia ehk merepenifoormat.	Miriameter.
= 1	15	104,33839	69,16349	60	11,13066
$\frac{1}{15}$	= 1 =	6,95603	4,61093	4	0,74204
0,00958	0,14376	= 1 =	0,66288	0,57504	0,10668
0,01446	0,21688	1,50857	= 1 =	0,86750	0,16093
$\frac{1}{60}$	$\frac{1}{4}$	1,73898	1,15273	= 1 =	0,18551
0,08984	1,34763	9,37400	6,21382	5,39052	= 1 =

Rõlm penifoormat on nii hästi Prantsuse kui ka Inglise maal üks aag (league, lieu), nii et üks ekwatori kraad 20 aagi on. Raevade purjutamises tähendab sõlm Stalia ehk merepenifoormat ning on peaaegu nii palju kui $1\frac{3}{4}$ wersta.

Vene ehk Inglise jalg.	Wana Pariisi jalg.	Preisi jalg.	Sõlb (sashen.)	Inglise jard.	Meeter.	Mustria flaster.
= 1	0,93829	0,97114	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{3}$	0,30479	0,16070
1,06577	= 1 =	1,03500	0,15225	0,35526	0,32484	0,17127
1,02972	0,96618	= 1 =	0,14710	0,34324	0,31385	0,16547
7	6,56803	6,79765	= 1 =	$2\frac{1}{3}$	0,13357	1,12493
3	2,81487	2,91341	$\frac{3}{7}$	= 1 =	0,91433	0,48210
3,28090	3,07844	3,18623	0,46370	1,09363	= 1 =	0,52725
6,22270	5,86862	6,04314	0,88896	2,07424	1,89661	= 1 =

Wana Prantsuse toas = 1,94904 meetert = 6,39459 W. jalga.

Uus toas = 2 meetert; uus Pariisi jalg = $\frac{1}{3}$ meetert.

1 werst = 1,06678 kilomeetert. 1 kilomeeter = 0,93740 wersta.

1 arshin = 0,71119 meetert. 1 meeter = 1,40610 arshini.

1 weršhoeff = 44,449 millimeetert. 1 santimeeter = 0,22498 weršhoeffi.

1 toll = 25,399 millimeetert. 1 santimeeter 0,39371 tolli.
 1 kriips = 2,5399 millimeetert. 1 millimeeter = 0,39371 kriipsu.
 1 fiinar = 0,53339 meetert. 1 meeter = 1,87482 fiinart.

Maal-sainse mõõdud.

1 tessätin ehk tiinamaa = 2400 □ jülda, 1 □ jüld = 9 □ arshinat ehk
 49 □ jalga, 1 arshin = $5\frac{1}{3}$ □ jalga.

Piivi maal: 1 wakamaa = 25 kapamaad = 10,000 maamõetja kü-
 nart = $\frac{1}{3}$ tessätini. 1 tündrimaa = 35 kapamaad = 14,000
 maamõetja fiinart = $\frac{1}{2}$ tessätini.

Geesti maal: 1 wakamaa = 400 seitsejalast □ jülda = $\frac{1}{6}$ tessätini.

Kuura maal: 1 wakamaa = $\frac{1}{3}$ tessätini.

Soome maal: 1 tündrimaa = 8 wakamaad = 32 koppi = $\frac{1}{2}$ tessätini.

1 tessätin = 2,94000 wakamaad = 1,09250 Prantsuse hektari = 2,69972
 Inglise acre = 4,27890 Preisi morgeni. 1 wakamaa = 0,34012
 tessätini = 0,37160 hektari = 0,91827 acre = 1,45541 morgeni.
 1 hektar = 0,91533 tess. = 2,69108 wakamaad = 2,47114 acre
 = 3,91662 morgeni. 1 acre = 0,37044 tess. = 1,08900 wakamaad
 = 0,40467 hektari = 1,58494 morgeni. 1 morgen = 0,23370 tessätini
 = 0,68709 wakamaad = 0,25532 hektari = 0,63094 acre. 1 □ werst
 = 55,062 □ kilomeetert. 1 □ jüld = 4,552 □ meetert. 1 □ jalg
 = 9,290 □ deetsimeetert. 1 □ fiinar = 0,285 □ meetert.

Wilja mõõdud.

1 tšhetwert = 8 tšhetwerifu, 1 tšhetwerif = 8 karnitšat.

1 Wene sälitus wilja on 12 tšhetwerti.

Geesti maal: Tallinna waff = 3 külimettu = 6 matti = 36 toopi.

1 sälitus = 24 tündrit = 72 wakfa.

Piivi ja Kuura maal: 1 Riia waff = 6 külimettu = 54 toopi.

1 Riia tünder = 2 wakfa = $2\frac{3}{5}$ tšhetwerifu.

Üks Piivimaa sälitus on nišu ja odre 48 Riia wakfa,

ruffit 45 " "

kaeru, linakšeid ja erneid 60 " "

linaseemneid 24 " "

Soome maal: 1 tünder = 30 kaapari = 63 kanori.

Prantsuse maal: 1 hektoliter = 10 dekalitert = 100 liitert. 1 liter

= 10 deetsilitert = 100 santilitert.

Metwerif.	Riia waff.	Hektoliter.	Inglife korter.	Prefi fheffel.
1 =	0,3810	0,2624	0,0902	0,4774
2,6245	= 1 =	0,6887	0,2369	1,2531
3,8113	1,4519	= 1 =	0,3439	1,8195
11,0826	4,2219	2,9078	= 1 =	5,2906
2,0947	0,7980	0,5496	0,1890	= 1

Geneed mōednd.

1 wedro = 10 frushfa ehf toopi. 1 potshfa = 40 wedro. 1 ofsohwt
 6 ankurt — 180 Riia toopi = 7/2 kortert.
 1 Riia kann = 2 toopi, 1 pudel = 3/4 toopi. 1 Gesti kann = 2 toopi.
 1 Gesti waat = 128 toopi. 1 waat wiina Riwi maal = 120 toopi,
 waat Nut 105 toopi.

1 Riia kann = 2,56 litert.
 1 pudel = 0,96 "
 1 frushfa = 1,23 "

Wene pang (Wedro).	Riia toop.	Prantsufe hektoliter.	Ingl. gallon.	Prefi pang.
1 =	9,6429	0,1230	2,7070	0,1790
0,1037	= 1 =	0,0128	0,2807	0,0186
8,1308	78,4040	= 1 =	22,0097	1,4556
0,3694	3,5622	0,0454	= 1 =	0,0661
5,5860	53,8649	0,6870	15,1210	= 1

K a a l u d.

1 nael = 32 loodi = 96 solotniku = 9216 doofi. 1 puud = 40 naela.
 1 pärkowitz = 10 puuda.

Soome maal: 1 nael = 100 orti = 1000 krooni = 1 nael 3 so-
 lotniku. 1000 fhentneri = 1 fälits, 1 fhentner = 100 naela.

Poola maal: 1 fhentner = 4 kiwi = 100 naela = 96 naela 2 so-
 lotniku. 1 nael = 16 untfi = 32 loodi = 128 drachma = 384 fkrupesi
 = 9216 graani = 95 solotniku.

Prantsufe maal: 1 filogramm = 10 hektogrammi = 100 dekagrammi.
 = 1000 grammi = 2 naela 42 solotniku. 1 gramm = 10 deefi-
 grammi = 100 fantigrammi = 1000 milligrammi = 1/4 solotniku.

Wene nael.	Kilogramm.	Inglife nael.	Tolli nael.
1 =	0,40951	0,090282	0,81902
2,44193	= 1 =	2,20465	2,00000
1,10764	0,45359	= 1 =	0,90718
1,22097	0,50000	1,00233	= 1 =

Meie maade arvud, nagu neid Rootsi ajal Karel XI. aastal 1687 finnitasi, fust ajast saani nad meil maksawad.

A. Numrite juurus.

1. Talu põllumaad.

Esimese numri maad: 1 tünder *) on	1 taalert;
teise numri maad: 1 tünder	$\frac{5}{6}$ taalert;
kolmandama numri maad: 1 tünder	$\frac{2}{3}$ "
neljandama numri maad: 1 tünder	$\frac{1}{2}$ "

2. Talu metsamaad.

a) Pruukimata metsamaad:

Esimese numri maad: 1 tünder on	45 tenga **);
teise numri maad: 1 tünder	$37\frac{1}{2}$ tenga;
kolmandama numri maad: 1 tünder	30 "
neljandama numri maad: 1 tünder	$22\frac{1}{2}$ "

b) Bruugitud metsamaad:

Esimese numri maad: 1 tünder on	$22\frac{1}{2}$ tenga;
teise numri maad: 1 tünder	$18\frac{3}{4}$ "
kolmandama numri maad: 1 tünder	15 "
neljandama numri maad: 1 tünder	$11\frac{1}{4}$ "

3. Mõisa põllumaad.

a) Haritud põllumaad.

Esimese numri maad: 1 tünder on	2 taalert 30 tenga;
teise numri maad: 1 tünder	1 taalert 85 "
kolmandama numri maad: 1 tünder	1 " 50 "
neljandama numri maad: 1 tünder	1 " 15 "

b) Harimata põllumaad.

Teise numri maad: 1 tünder on	85 tenga;
kolmandama numri maad: 1 tünder	70 "
neljandama numri maad: 1 tünder	$52\frac{1}{2}$ tenga;

*) $\frac{2}{5}$ tündrit maad on 1 Wene tessätin.

**) 1 taalert on 90 tenga.

4. Nõisa metsamaad.

Esimese numri maad: 1 tünder on	(18 aastat)	3 taaler
tõise numri maad: 1 tünder on	(20 aastat)	2 " 45 tenga;
kolmandama numri maad: 1 tünder on	(22 aastat)	2 " — "
neljandama numri maad: 1 tünder on	(24 aastat)	1 taaler 50 "

B. Numrite tasfeerimine.

1. Põllumaade juures.

Esimese numri maaks arvatakse. Jeda põldu, kus üks küünar musta mulda peal on ja mulla aluspõhi sawi ehk kindel walge ehk punane liiw; tõise numri maaks, kus pool küünart mustjas pruuni mulda, ja aluspõhi kindel (liin) kollane ehk walge liiw; kolmandama numri maaks, kus 5 kummi 7 tolli helepruuni mulda kollase jämeda liiwa aluspõhja peal; neljandama numri maaks, kus 3 kummi 5 tolli helepruuni ehk halli mulda, jämeda, koheda ja weijse, pruunika kollase ehk walge liiwa, ehk ka walge sawi aluspõhja peal.

Nastal 1688 wälja tulnud seaduse järele saawad ka weel heinamaad ja aiamaad isewiisi tasfeeritud.

2. Heinamaade juures.

Esimese numri maad on need, kus paks aasa- ehk aruheinamaa rohi peal, ning siin arvatakse 1 tündri maa kohta läbikaudu $2\frac{1}{2}$ koormat *) heinu, ja on $28\frac{1}{2}$ tenga; tõise numri maast, luhtheinaga, tuleb 1 tündri maa kohta $1\frac{3}{4}$ koormat, ja on $19\frac{11}{16}$ tenga; kolmandama numri maast, sooheinaga, arvatakse 1 tündri maa kohta $1\frac{1}{4}$ koormat, ja on $14\frac{1}{16}$ tenga; neljandama numri maa on sambla soob, tuleb 1 tündri maa kohta $\frac{3}{4}$ koormat, ja on $8\frac{7}{16}$ tenga.

3. Aiamaade juures.

Esimese numri maad: 1 tünder on	1 taaler;
tõise numri maad: 1 tünder on	— " 75 tenga;
kolmandama numri maad: 1 tünder on	— " 60 "

*) 1 koorem kaalub 30 leistikat ehk 15 Wene puuda.

Seemet arvati kuu 14,000 □ küünra suuruse maamõetja tündri-
maa peale 5 tündrit*)

Lõikust tuli ühe tündrimaa kohta:

Esimese numri maast	5 Riia tündrit;
teise numri maast	4 ¹⁹ / ₃₄ Riia tündrit;
kolmandama numri maast	3 ¹⁹ / ₂₇ " "
neljandama numri maast	3 ¹ / ₁₈ " "

Mis selle rehnungi järele aastas 80 taalert jõe tõi, eli üks talupoja
adramaa. Selle järele arvati siis ka kõik talupoegade makkud ja or-
jused**), ühes jaama ja muu makkudega, wakkudesse. Saama makkust
tuli nimelt 1712 aastast jaani adramaa peale 7 Albertus taalert***) ja
2¹/₂ tenga. Pärast tasuti neid aga jälle heinade ja wiljaga, kummi nende
nõudmist talupoegade käest keiser Aleksander talupoegade kergituseks lõppes
puhtast maha jättis.

Posti seadused.

I. Maks kirjade ja pakside saatmise eest.

A. Kaaluraha.

1. Ristpaela all saadetud raamatute iga 4 loe ehk 50 grammi eest 2 kop.
2. Lahtiiste kirjade eest 3 "
3. Riht kirjade eest:
 - iga loe eest, mis kirjasaatja ära maksab 7 "
 - iga loe eest, mis kirjasaatja maksmata jätab, maksab wastuwõtja 14 "
4. Kirjade eest pealkirjaga „заказное“
 - iga loe eest kaaluraha 7 "
 - finnitamise eest 7 "
5. Rahakirjade eest, mis raha jõe ei ole õmmelbud, iga loe eest 7 "
6. Siinalliste kirjade eest iga loe eest 7 "

B. Siinmitamise ehk assekuranti raha.

1. Kui kirja sees 1—600 rublani on, ¹/₂ kop. iga rubla pealt.
2. Kui kirja sees 600—1600 rubla on, ¹/₄ kop. iga rubla pealt ja peale
selle weel 1 rubla 50 kop.

*) 1¹/₂ tündrit on 3 Riia warka ehk 1 tšhetwert.

**) Üks hobusepäew oli 4, üks jalapäew 3 tenga, 1 tünder nisu 2 taalert,
1 tünder ruffit 1 taalert, 1 tünder kaeru 45 tenga.

***) Üks Albertus-taalert on 126 kop. hõb.

3. Kui kirja sees rohkem kui 1600 rubla on, $\frac{1}{8}$ kop. iga rubla pealt ja peale selle veel 3 rubla 50 kop.

D. Maks kirjade ja pakside eest, kui neid posti pealt koju kätte viiakse.

1. Kui kirju, posti teada-andmisi (новетка) ehk ristpaela all saadetud raamatuid posti pealt ära tuakse ehk neid koju kätte viiakse, ei võeta selle eest mingisugust isiaralisku maksu.

2. Kubermangu ja maakonna linnades viiakse, kui ärasaatja soovib, pakki, mis mitte rohkem kui 10 rubla väärt ei ole ja üle 4 naela ei kaalu, vastuvõtjale koju kätte, kes selle eest 15 kop. peab maksma.

E. Stempeldatud kuuvääride ja lahtiste kirja paberite hind.

1. Stempeldatud kuuväärid maksavad:

kolme kopikulise stempliga $3\frac{1}{2}$ kop. tükk,

seitsme kopikulise stempliga $7\frac{1}{2}$ kop. tükk,

kahekümne kopikulise stempliga $20\frac{1}{2}$ kop. tükk,

kolmekümne kopikulise stempliga $30\frac{1}{2}$ kop.

2. Kolme stempeldamata lahtiste kirjade paberid maksavad 4 tükki 1 kop.

3. Stempeldatud lahtiste kirjade paberid maksavad 3 kop. tükk.

G. Pileti hind, mis kirjade posti pealt äratoomiseks tarvis läheb.

Piletid, kellega ustavad inimesed teiste kirjad posti pealt ära tuua võivad, maksavad kubermangu ja maakonna linnades aastas 1 rubla 50 kop.; muudes linnades ja kohtades 1 rubla. Uue pileti eest, kui esimene täis kirjutatud, maksetakse 25 kop.

H. Kirjade ja pakside raskusest.

Kirjade ja pakside raskus, mis posti peal vastu võetakse, on nõnda äramääratud:

1. Raamatud, mis ristpaela all saadetakse, ei tohi rohkem kaaluda kui 128 loobi.

2. Kirjad ei tohi rohkem kui 5 naela kaaluda.

3. Hinnalised kirjad, mis kinni pitseeritud posti peale antakse, ei tohi rohkem kui 10 naela kaaluda.

4. Hinnalised kirjad, mis lahtiselt posti peale antakse, ei tohi rohkem kui 20 naela kaaluda.
5. Rahakirjad, mis mitte raha sisse õmmeldud ei ole, ei tohi rohkem kui 20 naela kaaluda.
6. Rahapakiid, mis mitte raha sisse õmmeldud ei ole, ei tohi rohkem kui 60 naela kaaluda. *

I. Kõige suurem rahasumma, mis posti peale vastu võetakse.

1. Rahakirjade kõige suurem summa kuuväärde sees on ilma määrata.
2. Hinnaliste kirjade sees, mis kinni pitseeritud posti peale antakse, on kõige suurem summa 500 rubla.
3. Hinnaliste kirjade sees, mis lahtiselt posti peale antakse, on kõige suurem summa 15,000 rubla.
4. Pakkide sees on kõige suurem summa 5000 rubla.

K. Siiralised tähendused.

1. Kui posti peal raha, hinnalisi kirju, kimitatud kirju ja pakki vastu võetakse, siis antakse selle eest ärasaatjale kwitung, mis eest 7 kop. maksma peab.
2. Kimitamise ehk asjekurantsi raha arvatakse ühe jau eest rublast nagu täie rubla eest.
3. Kimitamise ehk asjekurantsi raha arvatakse ühe jau eest kopikust nagu täie kopiku eest.
4. Poodi ehk naela jaud arvatakse täieks loeks ehk naelaks.

II. Ajakirjade saatmisest.

1. 1870 saadik ei võeta postkontorites enam tellimisi nende ajakirjade peale vastu, mis väljamaal välja tulewad.

Ujakirju, mis Soome maal välja tulewad, peab Helsingi postkontoris tellitama.

2. Ujakirju, mis meie maal välja tulewad, võib üksi ristpaela ja lugija aadressi all ära saata. Saatmine sündigu 1, 3, 6 ja 12 kuu aja peale.
3. Ujakirjade maksu arvatakse tellimise hinna järele.

a) Ujakirjade eest, mis mitte enam kui üks kord kuus välja ei tule, 8 protsenti (kõige vähem maks 50 kop. aastas).

- b) Ajakirjade eest, mis mitte enam kui kord nädalas välja ei tule, 12 protsenti (kõige vähem maks 60 kop. aastas, 35 kop. poolaastas).
- d) Ajakirjade eest, mis mitte enam kui üks kord päevas välja ei tule, 16 protsenti (kõige vähem maks 1 rubla 20 kop. aastas, 65 kop. poolaastas).
4. Peterburgis ja Moskvas wõetakse ajakirjade eest, mis posti pealt koju wiiakse, 50 kop., kui need a all nimetatud, 1 rubla, kui need b all nimetatud, 1 rubla 50 kop., kui need d all nimetatud.
5. Lihalehtede eest, kus teada-andmised peal seisawad, wõetakse 1 rbl. iga 500 lehe eest.
- 6) Riistpaela all wõib Wene maale postiga saata: a) üksikuid ajakirjade numbreid, mis omal maal ehk wõeral maal välja tulewad; b) nimekirju, teada-andmisi ja muid trükitud, litografeeritud ehk mehhaniku wiisil walmistatud kirju, mis postiga saatmiseks sündjad, kuid mitte käipressiga tehtud kirju. Maks niisuguste riistpaelaga saatmiste eest on kummi 4 loe eest 2 kop., kummi 8 loe eest 4 kop. j. n. e., iga 4 loe eest 2 kop. rohkem. Riistpaelade all saadetud asjade raskus ei tohi rohkem kui 64 loodi olla; asjad peawad nõnda kinni pandud olema, et hõlpsaste järele wõib waadata, mis seal sees on ja ei tohi sinna peale muud kirjutada kui wastuwõtja aadress, ärasaatja ja elukohta nimi ja kuupäew, millal asi ära saadetud.

III. Umbrikutest (kuwäärdest) ja postmarkidest.

Et igamees kirju posti peale wiia wõiks, ilma et postiraha juurte paneks, on stempelbadud 7½ kopikulisi kuwäärise tehtud, mis igas postkontoris müiakse.

Igal kirjal, mis posti peale antakse, peab 7 kopikuline mark peal olema; mitme loeliste kirjade eest, mis makstud ei ole, peab wastuwõtja iga loe eest 14 kop. maksma.

Rihtlabased kirjad omale maale, kell alwemad margid kui 7 kopikulised peale pandud, jääwad ära saatmata.

Kirjadelle kui ka riistpaela alustele asjadelle peawad täiehinna lised margid peale pandud olema ehk muidu jääwad nad ära saatmata.

Poolikult maksetud ehk muu põhjuse pärast saatmata jäänud kirjad hoitakse postkontoris üleval ja äraasaatjad võivad peitshasti välja näidates, kellega kirjad kinni pandud, neid kätte saada.

IV. Pakkide maks.

	Pakid			Pakid	
	asja-	raa-		asja-	raa-
	dega	mat.		dega	mat.
	naela pealt	naela pealt		naela pealt	naela pealt
	Kop.	Kop.		Kop.	Kop.
Kabo	11	11	Drenburgi	25	16
Arhangli	31	18	Penja	17	16
Astrahani	17	16	Perni	24	16
Baafu	28	10	Polotski	8	8
Warshavi	7	4	Poltawa	12	12
Wilna	7	4	Pihkwa	4	4
Witebski	5	5	Riiaani	12	12
Wladimiri	12	12	Peterburgi	6	6
Wibergi	7	7	Saraatowi	17	16
Wjätka	19	16	Simbirski	33	18
Helsingi	10	10	Simjeropoli	18	16
Grodno	5	5	Stawroopoli	22	6
Jekaterinodari	21	16	Suwalki	4	4
Jekaterinoslawi	14	14	Tawastehuji	10	10
Chitomiri	11	11	Taschkenti	33	18
Irkutski	40	20	Tweri	9	9
Kasaani	18	16	Tiflisi	26	18
Kaluuga	10	10	Tobolski	29	18
Kijhinewi	15	15	Tomski	34	18
Kiowa	10	10	Uleaborgi	13	13
Kowno	3	3	Ufa	24	16
Kuresti	11	11	Harkowi	13	13
Kublini	8	8	Hersoni	16	16
Moskwa	10	10	Iherniigowi	9	9
Nikolajewski	57	20	Erivanni	27	18
Nischni-Nowgorodi	14	14	Sakutski	51	20
Nikolai summa	13	13	Saroslawi	12	12
Nowgorodi	6	6			

V. Väljamaale saadetawate kirjade seadus.

1. Väljamaale saadetawate kirjade jaoks mõdetakse postmarkid ehk stempelkuväärifi.

2. Sels on 30, 20, 10, 7, 5, 3, 2 ja 1 kop'fulisi postmarksi ja 7¹/₂ kopifulisi kumäärii walmistatud.

3. Wõerale maale saadetawate kirjade juures on tähele panna:

a) Kui saadetawal kirjal nii palju marksiid peal, kui seadus nõuab ehk rohkem, siis antakse kiri wastuwõtjale ilma maksuta kätte.

b) Kui kirjale vähem marksiid peale pandub, saadetakse kirja kui poolikult maksitud ära ja rehkendatakse ta hinda järgmisel wiisil:

iga loe eest 14 kop.

ja arwatakse siit peale pandub markside ehk stempelskumääri hind maha; mis puudu jääb, nõutakse wastuwõtja käest wälja. Näituseks:

Raha loelisele kirjale on 5 kopikuline mark peale pandub;

kaheloe eest à 14 kop. . . . 28 kop.

siit peale pandub margi hind . . . 5 kop. maha arwatud

jääb 23 kop. järele,

mis wastuwõtja wälja maksma peab.

Markside poolest, mis wäljamaa kirjade jaoks tarwitatakse, on tähele panna:

1. Marksiid nõib peale panna: a) lihtlabastele ja kinnitatud kirjadele: b) ristpaela all saadetud asjadelle ja d) kaubaproowidelle. Raha- kirjad ja pakid peawad enne posti peale wiidama ja postiraha puhta rahaga wälja maksutama.

2. Saatjal on luba kirju, kauba proowiid ja ristpaela alusid asju marksidega saata ehk posti peale wiies hinda puhta rahaga wälja maksta ehk wiimaks maksmata jätta, kuid mitte siis, kui seejuguuste riikidesse saadetakse, kuhu maksuta saata ei wõi. Ristpaela alusid peab ometi marksidega ära saadetama.

3. Kui postiraha pooli ehk weerand kopikaid nõuab, arwatakse poole ehk weerand kopiku eest terve kopik ja pannakse kirjale hinnaline mark peale.

4. Wäljamaale saadetawaid kirju nõib kirjastidesse panna.

5. Et postmarksidega wäljamaale saadetawaid kirju ära maksta nõib, ei maksa see seadus enam, et ärasaatja posti pealt 5 kopikulise kwiitungi wõtub; kui ärasaatja ometi soowib, nõib ta ka kwitungi saada ja peab selle eest nagu enne 5 kop. maksma.

VI. Tallinna postkontor.

Tallinna kubermangu postkontorisje wõtakse wastu:

1. Rahakirjad, kinnitadud kirjad, dokumendid ja pakid igale poole Wene maale ja wäljamaale iga päew kellu 9 kellu 2 saadik pärast lõunat.
2. Sihtkorralised kirjad igale poole Wene maale ja wäljamaale iga päew kellu 9 kellu 2 saadik ja kellu 4 kellu $\frac{1}{27}$ saadik.
3. Rahakirjad, dokumendid, kinnitadud kirjad ja pakid antakse wastuwõtjalle kätte iga päew kellu 9 kellu 2 saadik, kuid mitte pühapäiwil ega kiriku ehk kroonupühabel.
4. Kirjad jõuawad Tallinna a) Peterburgist ja Warshawist iga päew raudtee rongiga. b) Pihtwaft ja Paidest neljapäew ja pühapäew enne lõunat. d) Riiaft kesküdal ja laupäew enne lõunat. e) Hapsalust teisipäew, neljapäew ja laupäew enne lõunat ja peale selle weel 15. Maiist 15. Augustini esmaspäew, kesküdal, reede ja pühapäew. g) Baltiskist iga päew raudtee rongiga.
5. Kirjad saadetakse Tallinnast ära: a) Peterburgi ja Warshawi iga päew õhtuse raudtee rongiga. b) Pihtwa ja Paide pühapäew ja kesküdal pärast lõunat kellu 4. Paide esmaspäew kellu 6 pärast lõunat. d) Riiga esmaspäew ja neljapäew kellu 3 pärast lõunat ja reede kellu 6 pärast lõunat. e) Hapsalu teisipäew, neljapäew ja laupäew ja peale selle 15. Maiist 15. Augustini esmaspäew, kesküdal, reede ja pühapäew kellu 2 pärast lõunat. g) Baltiski iga päew raudtee rongiga.

Sihtkorralised kirjad, kus postmargid peal, wõib postkastidesse panna, mis Wärru ja Tartu maantee ääres, Doomi peal, posthoone ja postkontori juures on.

VII. Tartu postkontor.

Tartu postkontor wõtab kirjad järgmistel päiwil wastu.

Raha, dokumendid ja pakid:

- Riiga ja sealt edasi teisipäew, kesküdal, reede ja laupäew hommiku kellu 9 kellu 1 saadik p. l.
- Tallinna ja sealt edasi teisipäew ja reede hommiku kellu 9 kellu 1 saadik p. l.
- Pihtwa ja sealt edasi kesküdal ja laupäew hommiku kellu 9 kellu 1 saadik p. l.
- Peterburgi ja sealt edasi teisipäew ja reede hommiku kellu 9 kellu 1 saadik p. l.

Pihkorrallised kirjad:

Riiga ja sealt edasi teisipäew, keisnädal, reede ja laupäew hommiku kellu 9 künni õhtu kellu 6.

Tallinna ja sealt edasi teisipäew ja reede hommiku kellu 9 künni õhtu kellu 6.

Pihkwa ja sealt edasi keisnädal ja laupäew hommiku kellu 9 künni õhtu kellu 6.

Sõhwi ja Peterburgi ja sealt edasi eesmaspäew, teisipäew, neljapäew ja reede kellu 6 p. l.

Wiljandisse keisnädal ja laupäew.

Kui aurulaewad Tartu ja Pihkwa wahel käiwad, saadetakse kirjad aurulaewadega ära.

Jaama wahed.

1. Riia teed.

Tartuist	wersta.	
Uderna	25	
Kuikatsje	24 ¹ / ₄	
Telliiste	22 ¹ / ₄	
Walka	10 ¹ / ₄	
		81 ³ / ₄
Kulpi	8	
Trensi	21 ¹ / ₄	
Wolmari	20	
		49 ¹ / ₄

Lentzi	18 ³ / ₄	
Raupa	22 ¹ / ₂	
Englanti	20 ³ / ₄	
Kodenpoisji	23 ¹ / ₂	
Riiga	20	
		105 ¹ / ₂
		236 ¹ / ₂

2. Wõnnu teed.

Tartuist	wersta
Wolmari	131

	wersta.
Lentzi	18 ³ / ₄
Wõnnu	14
	32 ³ / ₄
Ramotski	14
Sigulda	24
Kodenpoisji	23 ¹ / ₂
Riiga	20
	81 ³ / ₄
	235 ³ / ₄

3. Pärnu teed Wolmari kaudu.

Tartuist	wersta.
Wolmari	131
Rantsu	23 ¹ / ₄
Ruhja	22
Laatre	21 ¹ / ₂
Pilingi	23 ³ / ₄
Surju	19 ¹ / ₄
Pärnu	18 ¹ / ₂
	128 ¹ / ₄
	259 ¹ / ₄

4. Pärnu-Tallinna teed.

	wersta.
Pärnuft	
Halinga	25
Sädiwere	17 ³ / ₄
Sõtte	19 ¹ / ₂
Kuunawere	25
Kanamaa	28 ¹ / ₂
Tallinna	19 ¹ / ₂
	<hr/> 136 ¹ / ₄

5. Pärnu-Kuresaare teed.

	wersta.
Pärnuft	
Kaja	27
Pihula	28 ³ / ₄
Wirtsu	22
Surre wäina	10
Wahna	19
Wäitse wäina	3
Uue-Lõwe	29
Kuresaare	26
	<hr/> 165 ³ / ₄
	165 ³ / ₄

6. Pärnu-Wiljandi teed.

	wersta.
Pärnuft	
Surju	18 ¹ / ₂
Kilingi	19 ¹ / ₄
Kaatre	23 ³ / ₄
Sisju	18 ³ / ₄
Wiljandi	22
	<hr/> 101 ¹ / ₄

7. Pihkwa teed.

	wersta.
Tartust	
Maidla	22
Warbusje	23
Wõru	22

wersta.

67

Wastfeliina	27 ¹ / ₂
Paniikowitši	22
Sõborõki	16 ¹ / ₂
Stanfi	13
Pihkwa	15 ³ / ₄
	<hr/> 94 ³ / ₄
	171 ³ / ₄

8. Peeterburgi teed.

	wersta.
Tartust	
Igamere	22 ³ / ₄
Torma	23 ¹ / ₄
Nina	25 ¹ / ₂
Kannapungerja	14
Wäikpungerja	26 ¹ / ₄
Sõhwi	21
Wofa	12
Waiwara	17 ³ / ₄
Narwa	21
	<hr/> 183 ¹ / ₂
Bamburgi	20 ¹ / ₂
Opolja	15
Tšherkowitzi	22 ¹ / ₂
Raskowa	21
Kiipeni	19
Strefna	23 ¹ / ₂
Peterburgi	20 ¹ / ₂
	<hr/> 142 ¹ / ₂
	325 ¹ / ₂

Tallinna teed

käib müüb raudtee.

10. Wiljandi teed.

	wersta.
Tartust	
Wolmari	131

	wersta.
Rantsu	23 ¹ / ₂
Ruhja	22
Paatre	21 ¹ / ₂
Õisju	18 ³ / ₄
Wiliandi	21
	<hr/>
	106 ¹ / ₂
	237 ¹ / ₂

Õigem Wiliandi tee käib Pika-
filla, Suislepa ja Tarwastu mõisa
kaudu Wiliandi ja on kokku 98 wersta
pikk. Uus Wiliandi tee käib ka weel
Sangla kaudu otse Wiliandisse, 75
wersta pikk.

11. Walga-Pihkwa teed.

	wersta.
Walgast	
Tiidrefilla	26

	wersta.
Sänna	27
Wõru	28 ¹ / ₂
	81 ¹ / ₂
Pihkwa	94 ³ / ₄
	<hr/>
	176 ¹ / ₄

12. Riia-Pihkwa teed.

	wersta.
Riiaast	
Rodenpoissi	20
Sigulda	23
Ramotski	24 ³ / ₄
Paniikowitzi	19 ¹ / ₂
Isboreški	16 ¹ / ₂
Stanfi	13
Pihkwa	15 ³ / ₄
	<hr/>
	132 ¹ / ₂

Tähendus. Iga hobuse eest maksetakse 3 kop. wersta pealt ja
peale selle weel iga jaama peal wankri eest, nimelt 2 hobuse wankri eest
30 kop., 3 hobuse wankri eest 40 kop. j. n. e.

Telegrafi seadustest.

Igal mehel on õigus telegrammiisi saata. Telegrammiisi wõetakse
õffe ja päewa wastu ja antakse wälja; ka suurtel pühadel on telegrafi
kontorid lahti.

Kellad telegrafide peal näitawad Peterburgi aega.

Telegrammide wastuwõtmine ja äraasaatmine sünnib seda mööda, kuida
neid jisse antud.

Telegrafi ametniku kohus on ei midagi wälja rääkida, mis telegram-
mide sees olnud; ka ei tohi nad kellegille ütelda, kellele telegramm tulnud
ehk kes saatnud.

Peale telegrafi ametnikkude ei tohi keegi sinna tuppa minna, kus
telegrafi riistad seisawad.

Telegrafi kirjad peavad ühe lehe külje peal kirjutatud olema, selgeste, ilma lühendusteta ja sõnade mahatõmmamiseta. Parandusi võib ülesandja oma käega ette võtta ja seda peab lehe peal tähendatama.

Pihtkorralised telegrammid võivad üksnes ses keeles olla, mis saatis-
mise kui ka vastuvõtmise kohal mõistetakse. Kui nendes aga midagi seaduse ehk heade elu viiside vastu on, ei tohi neid millgi kombel ära saata.

Telegrammis peab olema selle inimese ehk kohtu selge aadress, kellele saadetakse, siis tuleb sisse ja kõige viimaks ärasaatja nimi.

Kui telegramm puuduliku aadressi pärast kätte ei lähe, jääb kahju ärasaatja kanda.

Esimest kirjutatud telegrammi lehte ei anta saatjale ega vastuvõtjale tagasi; kui aga kumbgi ometi soovib, võib ta telegrammi kviitungi ette näidates telegrammi kirja läbi waadata.

Ülesandja kohus on telegrammi edasisaatmise viisi telegrammi aadressis nimetada.

Oma nime võib telegrammi ärasaatja olgu politsei ehk muu kohtu läbi teoks teha.

Kui tarvis, nõutakse telegrammi ülesandja käest selle üle tunnistust, kes ta on.

Telegrammide ärasaatjad peavad oma nime telegrafi kontoris üles andma, et, kui telegramm kätte ei lähe ehk muud wiga juhtub, seda neile teada antakse.

Üheks sõnaks loetakse Europas 15 tähte, mujal aga 10 tähte.

Telegrammid, kell üksnes 10 sõna on, saadetakse $\frac{3}{5}$ säetud maksu hinna eest ära, kui neil üleval aadressi ees tähed A. V. on. Seesuguste telegrammide nimed on »Avis telegraphique«. Nendes peavad numbrid tähtedega kirjutatud olema ja ei tohi nendes tähendusi maksetud wäse, edasisaatmise ehk mõne muu asja poolest olla. Seesugusi telegrammi saadetakse üksnes järgmiste riikidesse: Austria, Belgia, Hispania, Hollandi, Portugali ja Prantsuse maale.

Kolmekordse maksu eest võetakse „rutulisi telegrammi“ vastu ja need peavad ees otjas sõna „rutuline“ kandma; neil on kõige suurem rõgus a neid saadetakse sedamaid edasi.

Iga kümme sõna eest, mis peale 20 sõna on, maksetakse pool hinda vähem.

Telegrammi 20 sõna hinnad.

Abso (Turu) . . .	1 rbl.	Kolitswanni . . .	4 rbl.	Peterburgi . . .	1 rbl.
Alermanni . . .	2 "	Kostroma . . .	1 "	Pihkwa . . .	1/2 "
Arhangle . . .	2 "	Krasnoje Selo . . .	1 "	Poltawa . . .	2 "
Asowi . . .	2 "	Kroonlinna . . .	1 "	Riiga . . .	1/2 "
Astrahani . . .	2 "	Pibawa	1 "	Rostowi . . .	2 "
Baku . . .	2 "	Temsalu	1/2 "	Samara . . .	2 "
Barnauli . . .	4 "	Tiwadia	2 "	Saratowi . . .	2 "
Dünaburgi . . .	1 "	Kublinsk	1 "	Smolenski . . .	1 "
Derbenti . . .	2 "	Minski	1 "	Stawropoli . . .	2 "
Eriwanni . . .	2 "	Mitawi	1/2 "	Strelna . . .	1 "
Hapsalu . . .	1/2 "	Moskwa	1 "	Suhum Kalee . . .	2 "
Harkowi . . .	2 "	Narwa	1/2 "	Taganrogi . . .	2 "
Helsingi . . .	1 "	Nikolajewi	2 "	Tallinna . . .	1/2 "
Jalta . . .	2 "	Nischni-Nowgor.	1 "	Tartu . . .	1/2 "
Jrkutski . . .	5 "	Nowgorodi	1 "	Tawastehusi . . .	1 "
Jõhwi . . .	1/2 "	Ništadti	1 "	Tiflisi . . .	2 "
Jaroslawi . . .	1 "	Odesja	2 "	Tobolski . . .	3 "
Kalishi . . .	1 "	Omski	4 "	Tsarskoje Selo . . .	1 "
Kaluga . . .	1 "	Oranjenbaumi	1 "	Tula . . .	1 "
Kasani . . .	2 "	Orenburgi	2 "	Walka . . .	1/2 "
Kertschi . . .	2 "	Ostrolenka	1 "	Warsšawi . . .	1 "
Kjahhta . . .	5 "	Pärnu	1/2 "	Windawi . . .	1 "
Kiewi . . .	1 "	Penža	2 "	Wolmari . . .	1/2 "
Kiſhinewi . . .	2 "	Permi	2 "	Wõnnu . . .	1/2 "

Euroopa Wene maa Kaukasusega ühes on kummi Katerinenburgi meridianini kolme ringi ära jautatud. Esmese ringi poolmõetja on 200, teise ringi poolmõetja 1000 wersta pikk ja kolmandama oma peale selle, s. o. 200 wersta kauguseni ümberkaudu ulatab esimene ring, 1000 wersta kauguseni teine ja veel kaugemale kolmas ring. Asia Wene maas Katerinenburgi ja Stretenski meridianide wahel, Turkestani maakond ühes arwatud, kui ka Stretenski meridiani ja Suure okeani piiride wahel on 4 ringi, esimene 200, teine 520, kolmas 1570 wersta pikkuse ja neljas veel pikema poolmõetjaga.

20. sõnaline telegramm maksab

1. ringis — rbl. 50 kop.
2. " 1 " — "
3. " 2 " — "
4. " 3 " — "

Iga juurde tulewa 10 sõna eest tuleb pool osa ülewal tähendatud
[maksühinnast enam maksta.

Telegrammide hind wõeralle maale.

(Kiiast.)

Algeria maale	4 rbl. — kop.	Inglise m., mujale 3 rbl. 25 kop.	
Austria maale	2 " — "	Italia maale	2 " 75 "
Belgia maale	2 " 25 "	Korsika saarele	3 " — "
Daani maale	2 " — "	Malta saarele	3 " 50 "
Egiptuse maale	6 " 50 "	Montenegro maale 2 " 13 "	
Gibraltari	3 " 63 "	Nora maale	2 " 13 "
Greeka maale	2 " 50 "	Peršia maale	3 " 25 "
Helgoland'i saarele 2 " 50 "		Portugali maale	6 " 63 "
Hina maale	24 " 25 "	Rootsi maale	1 " 88 "
Hispaania maale	3 " 38 "	Rumenia maale	1 " 50 "
Hollandi maale	2 " 25 "	Schweitsi maale	2 " 25 "
Japani maale	24 " 25 "	Serbia maale	1 " 75 "
India maale	24 " 25 "	Tunisi	4 " — "
Inglise m., Londoni 3 " — "		Türgi maale	2 " 25 "

1. Oktobrist 1878 saamad Wene ja Saksa maa wahel telegrammide hinnad ükifikute sõnade järele arwatud. Iga sõna eest maksetakse 10 kop. ja peale selle telegrammi enese eest, olgu seal nii palju sõnu kui tahes, 15 kop. Nõnda maksawad näituseks 15 sõna Saksa maale $15 \times 10 = 150$ kop. ja peale selle veel põhjusmaksu 15 kop., seega ülepea 165 kop.

Ette maksetud telegrammi eest wõetakse, kui arasaatja wastuse sõnade arwu üles ei anna, nõnda hindu, nagu oleks ta lihtlabane 10 kopikuline telegramm. Ometi ei wõeta rohkem kui 30 sõna eest maksu mitte ette.

Ameerika maale

Vondoni kaudu Atlanti mere telegrafiga maksab iga sõna, ka aadress, New-Yorki 1 rbl. 17 kop.

Telegrammi sõnu lugeb arwatakse kõik sõnadeks, mis ülesandja kirjutanud. Kriipsude (=) läbi lahutabud sõna loetakse kaheks. Kirjutuse märka ei loeta mitte liigi. Sõnast kustutuse märgi läbi lahutabud tähte (näituseks l') loetakse terweks sõnaks. Sõna, kell kriips all, loetakse kaheks. Üksikuid numbrid arwatakse sõnaks; kui mitu nummert ühe teise kõrwas, siis loetakse 5 nummert sõnaks. Murtud numrite kriipsu arwatakse isäralikuks numriks.

Kui telegrammi sealt edasi saata tahetakse, kus telegrafi traat otja saab, peab ära saatja selle eest järgmist maksma: a) postiga 13 kop. b) käskjalaga sedamaid 75 kop. See sünnib ometi 14 wersta kaugusel. Väljamaa telegrammi eest võib ära saatja maksta ehk seda ka wastuwõtja hooleks jätta. d) Üle kahe penikoorma eemale maksetakse staffetidele 75 kop. penikoorma eest.

Ära saatjale antakse telegrammi wastuwõtmise poolest kwitung.

Telegrammi võib mitme inimese kätte korraga saata, mis eest aga peale säetud maksu lihtkorralise telegrammi eest 15 kop. iga mahakirja eest maksetakse.

Ära saatja võib wastust koge ära maksta.

Kui telegramm kätte ei läha, antakse ära saatjale telegrafi kontorist teadust.

Telegrafi walitus ei wasta mitte selle eest, kui telegramm hiljaks jäänud ehk dige ei ole.

Telegrammi hind maksetakse tagasi, kui telegramm kaduma läinud ehk kui wastuwõtja teda hiljem kätte saanud, kui kiri postiga oleks läinud.

Kui telegrammide eest kogemata wähem hinda wõetud, peab ära saatja seda järele maksta; on rohkem wõetud, siis saab ära saatja seda kätte.

Raudtee teadused.

Et raudteed oma sõidu aega sagedaste mündawad, ei maksa seda siia üles panna. Üksnes mõne üleüldise seaduse tahame nimetada, ehk ka needki ifka sefsamaks ei jää.

1. Iga inimese pealt, kes raudteega sõidab, wõetakse

I. klassi wanfris	3	kop.	wersta	pealt
II. " "	2 ¹ / ₄	"	"	"
III. " "	1 ¹ / ₄	"	"	"

ja peale selle I. ja II. klassi wanfris weel 25% lisamaksu, III. klassi wanfris aga 15%.

2. Lapsed alla 10 aasta maksawad I. ja II. klassi wanfris poole hindu III. klassi wanfris aga weerand hinna. Lapsed alla 5 aasta ei maksa midagi.

3. Iga sõitja võib puuda kraami ilma hinnata ligi võtta. Mis üle selle on, selle eest maksetakse 10 naela eest $\frac{1}{20}$ kop. wersta pealt ja arwatakse 25% lisamaksu juurde.

4. Roomade eest maksetakse järgmist hinda:

	Inimeste rongiga.		Prahi rongiga.	
	Tüüfist wersta pealt.	Tüüfist wersta pealt.	Tüüfist wersta pealt.	Wantri ja wersta pealt.
	kop.	kop.		kop.
Hobuse, eesli ja jalu eest	6	3		
Warsi eest	1 $\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	12	
Härja ja lehma eest	6	2 $\frac{1}{2}$	12	
Wajika ja sia eest	1 $\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	12	
Lamma ja kitse eest	1	$\frac{1}{2}$	10	

5. Kui kauba wastawõtja kaupa ümber tahab kaaluda laske, siis maksab ta $\frac{1}{2}$ kop. iga puuda pealt.

6. Kraam ehk kaup, mis inimeste rongiga edasi saadetud, võib 24 tunniks maksuta jaama peale jääda. Kui see aeg mööda läinud, wõetakse iga 24 tunni pealt

kauba ehk kraami pealt $\frac{1}{2}$ kop. puuda eest,

hinnaliste asjade pealt $\frac{1}{10}$ protsenti asja hinnast

wanwrite, paatide w. pealt 25 kop tüüfist.

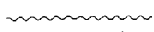
7. Prahirongiga edasi saadetud kaup jääb 48 tunniks ilma hinnata jaama peale. Pärast selle maksetakse iga 24 tunni pealt

-3 esimesel päewal $\frac{1}{5}$ kop. puuda eest,

6 järgmisel " $\frac{2}{5}$ " " "

10 päewast saadil $\frac{3}{5}$ " " "

Wanwrite, paatide w. eest 25 kop. tüüfist.

Balti raudtee.

1) Sõidu pilet maksab üksi seks korraks, kui teda ostetud. 1) Sõidu hind reisijatele on I. klassis 3 kop., II. klassis 2¹/₄ kop. ja III. klassis 1¹/₄ kop. wersta pealt. 3) Lapsed alla 5 aastat saavad ilma rahata edasi wiitud. Lapsed, kes 5—10 aastat wanad, makswad I. ja II. klassis poole hinna, III. klassis üks weerand sõidu hinnast. 4) 3ga reisija wõib 1 puud (lapsed, kes 5—10 aastat wanad 1/2 puuda) raskesti ilma maksuta kaasa wõtta. 5) Pileti müümine lõpeb 5 minutit enne ära sõitmist otsa; pakside wastuwõtmine lõpeb 10 minutit enne ära sõitmist.

1. Tallinnast Baltiski.

Baltiskist Tallinna.

Jaamad ja pool-jaamad.	Werstab.	Sõidu hind.						Werstab.	Sõidu hind.					
		1. kl.		2. kl.		3. kl.			1. kl.		2. kl.		3. kl.	
		R.	K.	R.	K.	R.	K.		R.	K.	R.	K.	R.	K.
Tallinna (buffet)	—	—	—	—	—	—	—	45	1	69	1	26	—	64
Nõmme (pool-jaama)	8	—	—	—	—	—	—	38	—	—	—	—	—	—
Saue (pool-jaama)	18	—	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—
Keila (buffet)	26	—	98	—	74	—	38	20	—	75	—	56	—	29
Niitvälja (pool-jaama)	31	—	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—
Kiloga	35	1	28	—	96	—	49	13	—	45	—	34	—	17
Baltiski (buffet)	45	1	69	1	26	—	64	—	—	—	—	—	—	—

2. Tallinnast Peeterburgi.

Peeterburgist Tallinna.

Tallinnast (buffet)	—	—	—	—	—	—	—	347	13	1	9	76	4	99
Lagedi (pool-jaama)	14	—	53	—	40	—	21	334	12	49	9	36	4	78
Raasku	28	1	5	—	79	—	40	320	12	—	9	—	4	60
Rehna (pool-jaama)	37	1	39	1	4	—	53	310	11	63	8	73	4	46
Negwiidu (buffet)	53	1	99	1	49	—	76	294	11	3	8	28	4	23
Lehtsi (pool-jaama)	95	2	48	1	86	—	95	282	10	58	7	94	4	6
Tapa (buffet)	73	2	47	2	5	1	5	274	10	28	7	71	3	94
Radrina	83	3	23	2	43	1	24	262	9	83	7	38	3	77
Makwere (buffet)	98	3	68	2	76	1	41	250	9	38	7	8	3	60
Kabala	115	4	31	3	24	1	66	233	8	74	6	55	3	35
Sonda (pool-jaama)	124	4	69	3	51	1	79	223	8	36	6	28	3	21
Büssi	135	5	6	3	80	1	94	213	7	99	5	99	3	6
Kohtel (pool-jaama)	143	5	40	4	5	2	7	204	7	65	5	74	2	93
Jõhwi (buffet)	157	5	89	4	41	2	25	190	7	13	5	35	2	74
Mawara	174	6	53	4	90	2	51	174	6	53	4	90	2	51
Mereküla (pool-jaama)	183	6	83	5	13	2	62	164	6	23	4	68	2	39
Narwa (buffet)	197	7	39	5	54	2	83	151	5	66	4	25	2	17
Salo (pool-jaama)	209	7	84	5	88	3	—	138	5	18	3	89	1	99
Jamburgi	219	8	21	6	16	3	15	129	4	84	3	63	1	85
Weimaru (pool-jaama)	232	8	66	6	50	3	32	116	4	35	3	26	1	67
Miolskowiitsi	243	9	11	6	84	3	50	104	3	90	2	93	1	50
Tiefenhäusen (pool-j.)	252	—	—	—	—	—	—	96	—	—	—	—	—	—

Jaamad ja pool-jaamad.	Verstad.	Sõidu hind.						Verstad.	Sõidu hind.					
		1. kl.		2. kl.		3. kl.			1. kl.		2. kl.		3. kl.	
		fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.		fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Ablerberg (pool-jaama)	255	9	60	7	20	3	68	90	3	45	2	59	1	32
Wolofowo (buffet)	266	9	98	7	49	3	83	81	3	4	2	28	1	16
Kiterino (pool-jaama)	275	10	31	7	74	3	96	73	2	74	2	5	1	5
Jelissawetinskaja	283	10	61	7	96	4	7	65	2	44	1	83	—	93
Gorwits (pool-jaama)	294	10	3	8	28	4	23	54	2	3	1	53	—	78
Gatshina (buffet)	303	11	36	8	53	4	36	44	1	65	1	24	—	63
Taiß (astmepõrand)	315	—	—	—	—	—	—	33	—	—	—	—	—	—
Duderhof (pool-jaama)	319	—	—	—	—	—	—	29	—	—	—	—	—	—
Soldati astmepõrand	321	—	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—	—	—
Krašnoje Selo (buffet)	323	12	11	9	9	4	65	25	—	94	—	75	—	40
Ligowo (buffet)	334	12	53	9	40	4	81	13	—	50	—	38	—	23
Peterburg (buffet)	347	13	1	9	76	4	99	—	—	—	—	—	—	—

Tallinnast Tartu.

Tartust Tallinna.

Tallinnast (buffet)	—	—	—	—	—	—	—	179	6	72	5	4	2	58
Tapa (buffet)	73	2	74	2	5	1	5	106	3	98	2	99	1	53
Tamsal (pool-jaama)	87	—	—	—	—	—	—	93	—	—	—	—	—	—
Risti (fl.)	96	3	60	2	70	1	38	83	3	11	2	34	1	20
Rakke (pool-jaama)	107	4	2	3	1	1	54	72	2	70	2	3	1	4
Rägewa	116	4	35	3	26	1	67	68	2	36	1	78	—	91
Rägeweeste (buffet)	134	5	3	3	76	1	92	45	1	69	1	26	—	64
Rerel (pool-jaama)	148	—	—	—	—	—	—	32	—	—	—	—	—	—
Wolbi	158	5	93	4	44	3	27	26	—	79	—	59	—	30
Tartu (buffet)	179	6	72	5	4	2	58	—	—	—	—	—	—	—

Tähendus: Pool-jaamades ja astmepõrandatel antakse piletid kuni tulewa jaama. Tahab keegi lesta jaamast edasi sõita, siis peab ta seal omale pileti ostma. Dõse ei peeta pool-jaamades ja astmepõrandate juures.

Rõõned münd raudtee wahed.

Tallinnast:

Linna nimi.	Versta.	1. kl.		2. kl.		3. kl.	
		fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Moskwa	898	35	65	21	68	12	91
Riikwa	517	19	42	14	57	7	44
Dünaburgi	759	28	43	21	33	10	90
Miiga (Dünaburgi kaudu)	966	36	23	27	18	13	89
Wilna (Dünaburgi kaudu)	924	34	46	25	85	13	28
Warschawi (Dünaburgi kaudu)	1311	48	98	36	74	18	78
Riowa (Dünaburgi kaudu)	1730	64	88	48	67	24	88
Dbesja (Gatshina ja Bresti kaudu)	2199	82	68	62	1	31	18
Dbesja (Moskwa ja Riowa kaudu)	2452	94	3	65	48	35	30
Mišni-Romgorodi (Moskwa kaudu)	1308	50	90	33	21	18	80
Wiborgi (Peterburgi kaudu)	467	16	61	12	16	6	49
Seltingi (Peterburgi kaudu)	760	25	41	18	6	10	19

Gesti ajakirjad.

1. **Sakala.** Trükitakse Wiliandis J. Feldt'i juures ja maksab 3 rubla aastas. Redaktor E. K. Jakobson.
2. **Gesti Postimees.** Trükitakse Tartus H. Laakmann'i juures ja maksab 4 rubla aastas. Redaktor: J. W. Jannsen.
3. **Pärnu Postimees.** Trükitakse Pärnus W. Borm'i juures ja maksab 2 rubla aastas. Wasututaja W. Borm.
4. **Risrahwa pühapäewa leht.** Trükitakse Tallinnas Gesti maa sinodi trükimajas ja maksab 1 rbl. 40 kop. aastas. Redaktor: W. Kentmann.
5. **Tartu Gesti Zeitung.** Trükitakse Tartus A. Uint'i juures ja maksab 3 rubla aastas. Redaktor: A. Uint.
6. **Tallinna Söber.** Trükitakse Tallinnas Lindfors'i pärijate juures ja maksab aastas 1 rubla 40 kop. Redaktor W. J. Eichhorn.

Naamatupped.

Tallinnas: Kluge & Ströhm — A. Brandt — Ferd. Wassermann — M. Naftthal.

Tartus: H. E. Schnakenburg — H. Laakmann — W. Just — K. Sachfer — E. J. Karow — Th. Hoppe — E. Krüger — W. Perly.

Pärnus: K. Jacoby — Emil Treufeldt.

Wiliandis: E. J. Karow — E. J. Kreuzdahl.

Narwas: M. Bödper.

Kuresaares: Th. Lange.

Rakweres: J. Winger.

Paides: A. Seidelberg.

Walgas: M. Rudolff.

Wõrus: J. Bielrose — P. W. Johanson.

Peeterburgis: J. J. Wallenius (малая коношная № 10)
— J. Seelandt офицерская № 54).

Jamburgis: J. Krefmann.

Pihkwas: J. Wolfram.

Patkülas: H. Winter.

Gesti seltsid.

Tartus: Gesti Kirjameeste Selts. Präsident J. Hurt. — Waenemuine. Präsident Seeland — Gesti Põllumeeste Selts. Präsident M. Mitt.

Tallinnas: Lootus. Präsident J. Martson. — Estonia.

Pärnus: Gudla. Präsident J. Toots. — Gesti Põllumeeste Selts. Präsident E. K. Jakobson.

Wiliandis: Koit. Präsident J. Järw. — Gesti Põllumeeste Selts. Präsident E. K. Jakobson.

Rakweres: Kalewi poeg. Präsident M. Koordt. — Liida.

Narwas: Ilmarine. Präsident M. Karlsohn.

Paides: Ühendus.

Pärnu Gesti Põllumeeste Seltsist asutatud kodu-loomade ja käsitöö näitusel 11., 12. ja 13. Augustil 1879 wõidetud auhinnad.

Auhhindade mõistjad oliwad: President E. v. Hahn, Baron Billar v. Pilchau, Stael v. Holstein-Sangast, J. Juntson, Tori hobuste tohter Hardwick, Mart Tampu, Jaan Tammann, Hans Assafrei, J. Toots ja E. K. Jakobson. Auuhindasi mõisteti:

Hobustele.

1. Tänu. I. auupalk, Riigivalitsuse weike hõbe auruha, sai Süri Uritamm Mihkli kihelkonnast oma 3aastase Ardenm-Gesti täku eest.

I. auupalk, Riigivalitsuse kiituse kiri, sai tohter Hardwick oma 6aastase Ardenm-Gesti täku eest.

II. auupalk, Riigivalitsuse wast auruha, anti Jaan Randmann'ile Reblastest tema 2aastase täku eest.

III. auupalk, Seltsi kiituse kiri, sai Jaan Tohtile Toris tema 3aastase Gesti täku eest.

Peale selle saiwad ilma mõituda alla tulemata Tori 6 sugutäku Pärnu Gesti Põllumeeste Seltsi kiituse kirja.

2. Märad. I. auupalk, Riigivalitsuse weike hõbe auruha, sai E. K. Jakobson Wändrast oma 4 aastase Araabia-Soome-Piwi mära eest.

I. auupalk, Ökonoomia Seltši hõbe aauraha, sai Tõnnis Rõwa Wigalast oma 3 aastase Araabia=Cesti mära eest.

Mõlematel eesnimetatud märadel oliwad ühesugused numbrid headuses ning jellepärast wõttis kohtumõistjate fogu nõuaks, et suurem healte paljus E. R. Jakobsoni mära poolt oli, ka T. Rõwale hõbe aauraha anda.

II. auupalk, Riigivalitsuse wass aauraha, anti Jaan Hamenbergile Wigalast tema 4 aastase Araabia=Cesti tõugu mära eest.

Peale selle sai A. Bahrlehn Pärnust oma Wene tõugu mära ja warfa eest ilma wõitluse alla tulemata Pärnu Cesti Põllumeeste Seltši kiituse kirja.

Weised.

1. Pullid. I. auupalk, Riigivalitsuse suur hõbe aauraha, sai Hans Diesfeld Wändraast oma 3 aastase Breitenburgi tõugu pulli eest. Pulli raskus 1750 naela.

I. auupalk, Riigivalitsuse kiituse kiri ja 25 rubla raha, sai Ado Kuldkepp Kabalast oma 5 aastase Breitenburgi tõugu pulli eest. Pulli raskus oli 1710 naela.

II. auupalk, Riigivalitsuse wass aauraha, sai Mart Tampu oma 3 aastase poolwerd Breitenburgi tõugu pulli eest. Pulli raskus oli 1280 naela.

2. Lehmad. I. auupalk, Ökonoomia Seltši hõbe aauraha, anti Mihkel Tombergile Toolist tema kolme lehma ja wassika eest. — Mihkel Tombergi Friislandi tõugu lehmal oliwad küll kõige ülemad headuse numbrid, aga et ta selle lehma alles aasta eest tågasi oli ostmud ja näituse komitee üksi seefugustele weistele aaurahasi lubas anda, mis ise kaswatatud oliwad, siis ei oleks M. Tomberg selle lehma peale üksi mitte aauraha wõinud saada. Et temal aga ka weel kaks Cesti tõugu lehma näitusel oliwad, kes headuse poolest № 4 ja № 6 oliwad, ja ka üks ilus wassikas, siis wõttis kohtumõistjate fogu otsuseks, kõikide nende loomade eest kokku temale esimese auuhinna, hõbe aauraha anda.

I. auupalk, Riigivalitsuse kiituse kiri, sai Baron Pilar von Pilchau Audrust oma Angler=Friisi tõugu lehma eest.

II. auupalk, Riigivalitsuse wass aauraha, sai proua Norrenberg Pernust oma isekaswatatud Cesti tõugu lehma eest.

III. auupalk, Seltši kiituse kiri, sai Fr. Meyer Räägust oma Cesti tõugu lehma eest.

Beale selle sai A. von Middendorff Põravereist oma Shorthorni tõugu lehma eest Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi kiituse kirja. Et see võderalt maalt sisse toodud, ei võinud ta võituda alla tulla.

3. Mullikad. I. auupalk, Ökonoomia Seltsi hõbe auuraha, sai Baron Pilar von Pilchau Audrust oma nelja Angler-Friisi lehma-mullika eest.

I. auupalk, Ministeriumi kiituse kirja, sai Stael von Holstein Testamaalt oma wiie Angleri tõugu mullika eest.

II. auupalk, Riigivalitsuse wass auuraha, sai Stael v. Holstein Saugast oma kahe Angleri mullika eest.

II. auupalk, Seltsi kiituse kirja, sai Jaan Tammann Wändrašt oma nelja Breitenburgi-Eesti tõugu mullika eest.

Lambad.

I. auupalk, Ökonoomia Seltsi wass auuraha, sai Baron Pilar von Pilchau Audrust oma 8 Soutsdoni oma eest.

II. auupalk, Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi kiituse kirja, sai Stael v. Holstein Testamaalt oma 9 noore Soutsdonni tõugu lamba eest.

Käsitööd.

I. auupalk, Ökonoomia Seltsi hõbe auuraha, sai Natalie Pehrna Rannust oma käsitööde eest, mis Klausson-Raasi wiisi järele tehtud olivad.

II. auupalk, Ökonoomia Seltsi wass auuraha, sai Piisa Tammann Wändrašt oma Eesti kirjas koutud tekkide eest.

II. auupalk, Ökonoomia Seltsi wass auuraha, sai emand Nicolai Pärnust pöranda riide eest.

III. auupalk, Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi kiituse kiri ja 10 rbl., sai Ann Peterson Wändrašt oma tekkide ja muu koutuste eest.

III. auupalk, Seltsi kiituse kiri ja 5 rubla raha, anti Mari Ingelbrechtile Wändrašt tema tekkide eest.

III. auupalk, Seltsi kiituse kiri, sai neiü Auguste Thomberg Taalst ühe ilusa näpu-töö eest.

Beale selle saidwad weel Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi kiituse kirjad auupalgaks:

1) Wennab Maddisson Pärnust oma masina peal febratud lõngade eest.

2) Herra Wöhrmann & Sohn Sindist, kellel asemifuks kárnär D. Pedetš oli, aia wilja eest.

3) Mihkel Tomberg Taalsti hea wõi eest.

Masínad ja põlluriistad zc.

Nende näitajad langešiwad kahte liiki: need, kes ise meistrid ja masínate ehk riistade tegijad oliwad, saiwad auurahaši; töšsed saiwad üleüldse kiituse kirju Seltši poolt.

I. auupalk, Riigiwalitsuse wast auuraha, sai rauawalaja Sebulke Pärnušt oma külimise ja tuulutamise masínate, sahkade ja muu asjade eest.

I. auupalk, Ökoonomia Seltši wast auuraha, sai F. W. Grammann Riiašt oma tuulutamise masínate eest zc.

II. auupalk, Riigiwalitsuse kiituse kiri, sai sepp Karl Laaksberg Wiliandist hea põbrussahkade eest.

II. auupalk, Riigiwalitsuse aukiri, sai E. Hennies Tallinuašt raud kööfide eest.

Peale selle saiwad Pärnu Cesti Põllumeeste Seltši kiituse kirju:

1) H. Herm. Meyer Riiašt pumbaste eest;

2) Ziegler & Co. Riiašt põlluriistade ja masínate, nimelt wiljanitmise masínate eest;

3) P. van Dyl Riiašt põlluriistade ja masínate eest;

4) August Raumann St. Peeterburgišt katuse paberi eest zc.;

5) Bourčhard & Urlaub St. Peeterburgišt põlluriistade ja pumbaste eest.

6) Sepp Luberg Pärnušt raud ristide eest.

Auhinnad, mis Tartu Cesti Põllumeeste Seltši poolt asutatud Võltsamaa koduloomade ja käsitöö näitusel 15., 16. ja 17. Sept. 1879 wäljajagati.

Auhhindade mõistjad oliwad: President J. Ruus, professor E. von Kaupach, K. Märzin, J. Luha, J. Keimann, J. Arens, H. Pabo, H. Obst, P. Sulf ja J. Sõrmus.

Hobustele.

I. auupalk. 1) Riigivalitsuse weike hõbe auuraha — peremees Jüri Silbermann Pajusi-Kullisaare talust oma 3aastase Orlov-Gesti mära eest.

2) Piivimaa Ökonoomia Seltši hõbe auuraha — koolmeister Hans Saarsen Wiratsist oma 4¹/₂ aastase Gesti täku eest.

3) Ministeeriumi kiituse kiri — rentnik R. Andrejen Kabalaft oma 4aastase Orlov-Gesti mära eest.

II. auupalk. 1) Riigivalitsuse wass auuraha — kaupmees J. Ahrens Tartust oma 5aastase Araabia-Gesti täku eest.

2) Riigivalitsuse wass auuraha — wallawanem Peter Sulf Tähtwerest oma 4aastase Kasaka-Gesti mära eest.

III. auupalk. 1) Piivimaa Ökonoomia Seltši wass auuraha — Mikkel Luukas Pajusest oma 3¹/₂ aastase Orlov segawerb mära eest.

2) Põllumeeste Seltši kiituse kiri — Jaak Päs Pajusest oma 10aastase Gesti mära eest.

Weistele.

I. auupalk. Riigivalitsuse suur hõbe auuraha — rentnik H. Wellmer Pajusist oma 3¹/₄ aastase Ida-Friisi pulli eest.

II. auupalk. 1) Riigivalitsuse weike hõbe auuraha — rentnik E. Bekmann Waawerest oma 4aastase Hollandi pulli eest.

2) Piivimaa Ökonoomia Seltši hõbe auuraha — rentnik H. Wellmer Pajusist oma 6aastase Hollandi lehma eest.

III. auupalk. 1) Ministeeriumi wass auuraha — rentnik E. Sachsenthal Kamariit oma 3¹/₂ aastase Ida-Friisi pulli eest.

2) Piivimaa Ökonoomia Seltši wass auuraha — rentnik J. Päs Pajusist oma 5aastase Gesti lehma eest.

3) Riigivalitsuse kiituse kiri — rentnik Tõnnis Bekmann Kaawerest oma 5aastase Hollandi lehma eest.

IV. auupalk. 1) Põllumeeste Seltši kiituse kiri — metšajülem A. Strauß Pajusilt oma 2¹/₂ aastase Angleri pulli eest.

2) Põllumeeste Seltši kiituse kiri — rentnik R. Stamberg Kaawerest oma 3¹/₂ aastase Breitenburgi segatdugu pulli eest.

Sead.

I. auupalk. Piivimaa Õkonoomia Seltsi wass aauraha — Rein Fürmann Põltsamaalt oma 1³/₄ aastase wõeramaa seltsi emmise eest.

II. auupalk. 1) Põllumeeste Seltsi kiituse kiri — rentnik C. Sachsenthal Ramaralt oma Berkschiire seltsi pörjaste eest.

2) Põllumeeste Seltsi kiituse kiri — rentnik M. Martinson Wana-Põltsamaalt oma 2¹/₂ kuu wanuse Berkschiire pörja eest.

Lambad.

Põllumeeste Seltsi kiituse kirja sai mölder Süri Nael oma segawerb oina ja ute eest.

Põllutöö masinad ja riistad.

Riigivalitsuse weikse hõbe aauraha sai kaupmees C. Friedrich Tartust tähtsa masinate ja muu põllutöö-riistade muretsemise ja põllumeeste kätte toimetamise eest.

Käsitööd.

I. auupalk. 1) Piivimaa Õkonoomia Seltsi hõbe aauraha — emand Mall Libe, Eesti Aleksandri kooli majahoidja, oma kahe willase teki eest.

2) Riigivalitsuse kiituse kiri ühes wass aaurahaga — Rannu tütarlaste kooli juhataja leff Natalie Auguste Pehrna oma osawast walmistatud käsitööde eest, mis Clauffson-Caasi ja Soome wiisi järele tehtud oliwad.

3) Riigivalitsuse kiituse kiri — emand Kai Fürmann Ruudisaarest (Wana-Põltsamaal) kangaste eest.

4) Riigivalitsuse kiituse kiri — Christine Rosalie Ruus Tartust kleidi riide eest.

5) Riigivalitsuse kiituse kiri — Leiekiila sepp Wõisiku wallast, Jaan Sawisik, oma kunstliku raua tööde eest.

II. auupalk. 1) Piivimaa Õkonoomia seltsi wass aauraha — Wiratse walla koolmeister Saarsen oma koolilaste naisterahwa näpu tööde eest.

2) Põllumeeste Seltsi kiituse kiri ja kolm rubla — emand Ewa Puhha Wana-Põltsamaalt ilusa tekkide eest.

III. auupalk. Kolmandamaks auupalgaks saiwad Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi kiituse kirja: 1) Lustimere pärisheerra R. von Wahl tellis- ja katuse kivid eest.

2) Wärmija meister R. Frank wärwitub willaste ja linaste lõngade eest.

3) Apteeker L. Maritz Wana-Põltsamaalt ka wärwitub lõngade eest.

4) Perenaine Mari Janzen kaagwereft poolwillase riide eest.

5) Perenaine Marie Bern Wajulast kolme willase woodi teft eest.

6) Emand Els Päss Bajufilt willaste ja linaste kangaste eest.

7) Leff Mai Sander Wana-Põltsamaalt nõela-kudebe eest.

8) Emand E. Grünthal Wana-Põltsamaalt willase kanga eest.

9) Emand Wilhelmine Martinson Wana-Põltsamaalt willaste nõela kudebe eest.

10) Leff Mai Ruff Uue-Põltsamaalt willaste ja linaste kangaste eest.

11) Emand W. Pallmann Luigalt poolwillaste kangaste eest.

12) Neitsi F. Fürmann Wana-Põltsamaalt willase woodi tekkide eest.

13) Neitsi F. Fürmann Ruudisaarelt willase kleidi riide eest.

Aia wiljad.

1) Rügivalitshuse kiituse firi — kärnär K. Stahl Wana-Põltsamaalt kurwitjate, kapsaste, sibulate, õunade j. m. eest.

2) Põllumeeste Seltsi kiituse firi — Jaan Märtsin Luualt mitmet feltfi hea õunade eest.

3) Põllumeeste Seltsi kiituse firi — Johann Lindemann Põltsamaalt ilusa maasika õunade eest.

Eiwiimaa kihelkonnad ja wallad.

(Eesti janskonnas.)

A. Tartu maakond.

I. Tartu (Dorpgt) kihelkond. Õpetaja: konsist. nõumees H. A. Willigerode. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Tartu (Dorpat) kaudu.)

Wallad:

1. Taawri (Aurepshof)
2. Piiskopi (Bischofshof)

3. Rabina (Cabbina)
4. Karlowa (Carlowa)
5. Karoli (Carlsberg)
6. Worbuse (Forbushof)
7. Haage (Haakhof)
8. Jaama (Jama)
9. Ilmatjaare (Ilmazahl)
10. Kawasto (Kawast)
11. Luunja (Lunia)

12. Marama (Marrama)
13. Maarjamõisa (Marienhof)
14. Pilla (Pillen)
15. Raadinõisa (Rathshof)
16. Keola (Kewold)
17. Kopska (Kopfoy=Kenningshof)
18. Lemmatji (Rubenthal)
19. Tammitse (Tammist)
20. Weiberi (Timmofer)
21. Ulenurme (Uellenorm)
22. Wajula (Wasjula)
23. Wesneri (Weslershof.)

II. Wõnnu (Wendau) kihelkond.
 Spetaja: G. Dehrn. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Tartu [Dorpat] kaudu.)

Wallad:

1. Abja (Aya)
2. Kriimanni (Brinkenhof)
3. Kastre (Kaster)
4. Pokamõisa (Heidhof)
5. Kaagwere (Kawershof)
6. Riidjärwe (Riidjärm).
7. Kurista (Kurrista)
8. Wastse Kuuste (Neu-Kusthof)
9. Mäkhamõisa (Mekshof)
10. Rafina (Rafin).
11. Sarakuse (Sarrakus).

III. Kambja (Kamby) kihelkond.
 Spetaja: praos K. A. Haselblatt. (Kirjad lähewad sinna kihelk. Tartu [Dorpat] kaudu.)

Wallad:

1. Suure Kambja. (Gr. Kamby) ja Maidla (Maidelshof)
2. Wäike-Kambja (Kl. Kamby)
3. Kammeri (Duckershof)
4. Haaslawa (Haselau)
5. Koidjärwe (Koidjärm)

6. Krüüneri (Krüdnershof)
7. Wana-Kuuste (Alt-Kusthof)
8. Tapo (Pillenheim)
9. Driftu (Mühlenshof)
10. Kaanitje (Neuhof)
11. Tõdu (Tödwenshof)
12. Wana-Frangle (Alt-Wrangels-hof) ja Wastse Keola (Neu-Kewoldf.)

IV. Nõo (Nüggen) kihelkond. Spetaja: M. Zürmann. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Tartu [Dorpat] kaudu.)

Wallad:

1. Aro (Arrohof)
2. Keeri (Kerimois)
3. Kufe (Kugden)
4. Meeri (Meiershof)
5. Wana-Nõo (Alt-Nüggen)
6. Wastse-Nõo (Neu-Nüggen)
7. Pangoti (Spaukau)
8. Tähtwere (Tschelfer)
9. Unipiha (Unnipicht).

V. Otepä (Odenpäh) kihelkond.
 Spetaja: J. Hurt. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Tartu [Dorpat] kaudu.)

Wallad:

1. Arola (Arrol).
2. Piltuse (Bremenhof).
3. Rastolatji (Rastolat).
4. Priidikomõisa (Friedrichshof).
5. Pühajärwe (Heiligensee).
6. Ilmjärwe (Ilmjärm).
7. Nüplindõisa (Knippelschhof).
8. Neeroti (Meigel).
- * 9. Otepä (Odenpäh).
10. Palopera (Paltoper).
11. Päidlamõisa (Samhof).

VI. **Sangaste** (Theal-Jõll) **kihell.**

Spetaja: L. Hesse. (Kirjad lähewad sinna kihellonda **Telikiste** [Teilitz] jaama kaudu, aga Puka, Pringi ja Waalamõisa **Kuikatse** [Kuikatj] jaama kaudu.)

Wallad:

1. { Wana-Puka (Alt-Bockenhof).
Wastje-Puka (Neu-Bockenhof).
Wäike-Puka (Klein-Bockenhof).
2. Pringi (Pringenhof).
3. Laatre (Jõll).
4. Keeni (Köbenhof) ja Lotamõisa (Charlottenhof).
5. Kuikatse (Löwenhof).
6. Nesto (Nesthof).
7. Sangaste (Sagnitz).
8. Tõlliste (Teilitz).
9. Unniküla (Umniküla).
10. Waalumõisa (Wahlenhof).

VII. **Kõngu** (Kingen) **kihellond.**

Spetaja: L. Kärber. (Kirjad lähewad sinna kihellonda **Uderna** [Uddern] jaama, aga Nakre ja Soontaguje **Kuikatse** [Kuikatj] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Nakre (Nakfar).
2. Hellenurme (Hellenorm).
3. Kirumpä (Kirrempäh).
4. Suure-Kõngu (Schloß-Kingen).
5. Wäike-Kõngu (Klein-Kingen).
6. Soontaguje (Soentack).
7. Uderna (Uddern).

VIII. **Nannu** (Nanden) **kihellond.**

Spetaja: Nsmuth. (Kirjad lähewad sinna kihellonda **Uderna** [Uddern] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Nannu (Schloß-Nanden).
2. Tamme (Tammenhof).
3. Walguta (Walguta).

IX. **Puhja** (Kawelecht) **kihellond.**

Spetaja: J. Meyer. (Kirjad lähewad sinna kihellonda **Uderna** [Uddern] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Kävilda (Kawelecht).
2. Suure-Kongeta (Groß-Kongeta).
3. Wäike-Kongeta (Klein-Kongeta).
4. Wäike-Ullila (Ullifeld).
5. Suur-Ullila (Ullila).

X. **Ärji** (Gefs) **kihellond.**

Spetaja: E. Wegener. (Kirjad lähewad sinna kihellonda **Woldi** [Tabbijer] raudtee jaama kaudu.)

Wallad:

1. Elstiwere (Elstijer) ja Wäemõisa (Wähof).
2. Kärkua (Karkau).
3. Wedemõisa (Wedtenhof).
4. Kärewere (Kerrefjer).
5. Kukulinna (Kuckulin).
6. Maramaa (Marama).
7. Saadjärwe (Sadjern).
8. Soontaguje (Soetaga).
9. Woldi (Tabbijer).
10. Wjüste (Wissust).

XI. **Maarja-Magdaleena** (St. Marien-Magdalenen) **kihell.**

Wifil: Prigitta (St. Brigitten).
Spetaja: praos W. v. Wäikwit.

(Kirjad lähewad sinna kihelkonda
Igawere [Iggawer] j. kaudu.)

Wallad:

1. Iðemõisa (Iðegel).
2. Kaiawere (Kaiawer).
3. Kudina (Kudding).
4. Saaremõisa (Sarenhof).
5. Wara (Warrol).

XII. Kodawere (Koddawer) kihell.
Abikirik: Matskiwi (Mlakkiwi).
Dpetaja: J. Boß. (Kirjad
lähewad sinna kihelkonda **Iðgewa**
[Raišholm] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Matskiwi (Mlakkiwi).
2. Halliko (Hallik).
3. Kadriamõisa (Hohensee).
4. Kõkora (Kockora).
5. Pala (Palla).
6. Kannamõisa (Zellerhof).

XIII. Torma (Torma) kihelkond.
Abikirik: Lohajuu (Lohuju).
Dpetaja: K. Landesen. (Kir-
jad lähewad sinna kihelkonda
Iðgewa [Raišholm], aga Awi-
nurme **Muſtwee** [Tschorna] j.
kaudu.)

Wallad:

1. Kõnnumõisa (Kondo).
2. Toitwene (Toitfer).
3. Kääbisemõisa (Kepschhof).
4. Waiatumõisa (Somel).
5. Terawere (Terraſtfer).
6. Torma (Tormahof).
7. Awinurme (Awinorm).

XIV. Laijuſe (Raišholm) kihelkond.
Dpetaja: Dr. Bidder. (Kirjad

lähewad sinna kihelkonda **Iðgewa**
[Raišholm] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Kaarde (Kardis).
2. Laijuſe-Tähtwene (Flemmings-
hof) ja Botikwene (Wottigſer).
3. Kibijärwe (Kibijerw) ja Mora
(Morra).
4. Laijuſe (Schloß-Laiš).
5. Iðgewamõisa (Raišholm) ja Pa-
kaſte (Pakkaſt).
6. Leedi (Redis).
7. Kääſtwene (Reſtfer).
8. Waimaſtwene (Waimaſtfer) ja
Kipoka (Kippoka).

XV. Palamuſe (St. Bartholomäi)
kihelkond. Dpetaja: B. Siel-
mann. (Kirjad lähewad sinna
kihelkonda **Igawere** [Iggawer],
aga Koela **Iðgewa** [Raišholm]
jaama kaudu.)

Wallad:

1. Kaſſinurme (Kaſſinorm).
2. Kurema (Kerſel) ja Woitwene
(Woitſer).
3. Imnowere (Imnoſer).
4. Karepere (Kerſel).
5. Luuamõisa (Luhdenhof).
6. Koela (Kojel).

XVI. Kurſi (Tallhof) kihelkond.
Dpetaja: A. Tõpffer. (Kirjad
lähewad sinna kihelkonda **Tartu**
[Dorpat] kaudu.)

Wallad:

1. Härjanurme (Herjanorm).
2. Sadoküla (Sadoküll).
3. Puürmanni (Tallhof).
4. Laima (Laima).

B. Wõru maakond.

I. **Põlva** (Pölwe) kihelk. Speataja: J. Schwarz. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Wõru** [Werro] ehk **Tartu** [Dorpat] kaudu.)

Wallad:

1. Pragi (Alexandershof).
2. Uihumõisa (Appelsee).
3. Kährimõisa (Heimadra).
4. Kioma (Kioma).
5. Wana-Koiola (Alt-Koiküll).
6. Wastse-Koiola (Neu-Koiküll).
7. Timu (Klein-Koiküll).
8. Mooste (Moisefak).
9. Partsi (Parzimois).
10. Peerimõisa (Peerist).
11. Saarjärwe (Saarjerm).
12. Tüsimõisa (Tüfit).
13. Wäimera (Waimel).
14. Zoosu (Waimel-Neuhof).
15. Warbuse (Warbus).
16. Wõrumõisa (Werrohof).
17. Wiira (Wira).

II. **Räpina** (Rappin) kihelkond.

Speataja: J. Masing. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Wõru** [Werro] kaudu.)

Wallad:

1. Räpina (Rappin).
2. Rahtwa (Rahtowa).
3. Meeksi (Meeks).
4. Palomõisa (Pallamois).
5. Weriora (Paulenhof).
6. Toolama (Tolama).

III. **Wastfeliina** (Neuhausen) kihelkond. Speataja: G. Masing. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda

Wastfeliina [Neuhausen] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Wastfeliina (Neuhausen) ja tema karjamõisad:
2. Põhu (Brunnsberg).
3. Laswa (Eichhof).
4. Mitsu (Mlingen).
5. Loosi (Lobenstein)
6. Drawa (Waldeck).

IV. **Rõuge** (Rauge) kihelk. Speataja: T. Hahn. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Sänna** [Sennen] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Pindimõisa (Bentenhof).
2. Wana-Kaseritsi (Alt-Casseritz).
3. Zooru (Fiehrenhof).
4. Haanja (Hahnhof).
5. Rõrgepalu (Hohenheide).
6. Wiitina (Kosse).
7. Põwi (Pöweküll).
8. Rogosi (Rogosinsky).
9. Wana-Nurfi (Alt-Nurfi).
10. Wastse-Nurfi (Neu-Nurfi).
11. Rõuge (Rauge).
12. Rõosamõisa (Rosenhof).
13. Saluši (Salishof).
14. Sänna (Senna).
15. Krabi (Schönangern).
16. Luutsniku (Lutzniku).
17. Suba (Quellenhof).

V. **Hargla** (Harjel) kihelk. Speataja: Christiani. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Tiidre-küla** [Didriküll], aga Rowakülasse **Walga** [Wall] kaudu.)

Wallad:

1. Kowakilla (Kosel = Koiküll).
2. Kaanemetša (Kannemetš).
3. Tahewa (Tainwola) ja Kaea (Dindriküll).
4. Mõniste (Menzen).
5. Saru (Saara).

VI. Karola (Karolen) kihelkond.

Opetaja: G. Pašlaf. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Walga** [Walf] kaudu.)

Wallad:

1. Karola (Karolen) ja Wastnemõisa (Langensee).
2. Sigaste (Zgast).
3. Kaagjärwe (Kawershof).

VII. Urwaste (Anzen) kihelkond.

Opetaja: C. Stein. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda. **Wõru** [Werro], aga Wana- ja Wastse-antsumõisa **Walga** [Walf] kaudu.)

Wallad:

1. Wana-Antsmõisa (Alt-Anzen).
2. Wastse-Antsmõisa (Neu-Anzen).
3. Truutamõisa (Gertrudenhof).
4. Kärjola (Kerjel).
5. Urwastu (Urbs).
6. Waabinamõisa (Welzen).
7. Linnamäe (Linnamägi).

8. Sõmmerpalu (Sommerpahlen).
9. Jäärwere (Järwen).
10. Koigu (Koiß) ja Annemõisa (Annenhof).
11. Mustja (Mustel).
12. Püünja (Pühnen).

VIII. Kanepi (Kannapäh) kihelk.

Opetaja: G. v. Holst. (Kirjad lähewad sinna kihelk. **Wõru** [Werro] kaudu.)

Wallad:

1. Walgjärw (Weißensee).
2. Sawerna (Sawern).
3. Tamme (Tammen).
4. Kitsemõisa (Johannishof).
5. Karstemõisa (Karstemois).
6. Wana-Piigandi (Alt-Pigand).
7. Wastse-Piigandi (Neu-Pigand).
8. Sõreste (Serrist).
9. Wana-Piigaste (Alt-Pigast).
10. Wastse-Piigaste, Sootla (Neu-Pigast).
11. Krootuje (Alt-Köüt).
12. Kooraste (Korast).
13. Müstimõisa (Schwarzhof) ja Karaski (Karrast).
14. Kaagwere (Kaifer).
15. Jõksi (Jessi) ja Pallamaa (Pallama).
16. Erastwere (Erastfer).
17. Põlgaste (Pölk).
18. Hurmi (Hurm).

D. Wiliandi maakond.

I. Wiliandi (Jellin) kihelkond.

Opetaja: H. Doll. (Kirjad lähewad sinna kihelk. **Wiliandi** [Jellin] kaudu.)

Wallad:

1. Wiliandi (Schloß-Jellin).
2. Suure-Kõpo (Groß-Köppe).

3. Väike-Kõpo (Klein-Köppe).
4. Pärimõisa (Pinnigal).
5. Pärstimõisa (Perst).
6. Pujatu (Pujat).
7. Wana-Tännafilma (Alt-Tennafilm).
8. Uusna (Neu-Tennafilm).
9. Wälgita (Wälkeda).

10. Wirratji (Wiraz).
11. Wana = Woiduma (Alt = Woidoma).
12. Uue = Woiduma (Neu = Woidoma) ehk Karola (Carolen).

II. **Suure-Jaani** (Groß St. Johannis) **kihelfond.** Spetaja: Speer. (Kirjad lähewad sinna kihelfonda **Wiliandi** [Jellin] l.)

Wallad:

1. Mimla (Mimel).
2. Inge (Enge).
3. Zäska (Zäskamois).
4. Lahmuse (Lahmus).
5. Põhawere (Pehawa).
6. Nawesti (Nanwast).
7. Olustwere (Ollustfer).
8. Tacwere (Taiser).
9. Wastjemõija (Wastemois).
10. Reguldi (Weibstfer).
11. Sürkawere (Surgefer).

III. **Kolga-Jaani** (Klein St. Johannis) **kihelfond.** Spetaja: E. Rathlef. (Kirjad lähewad sinna kihelfonda **Tartu** [Dorpat] ehk **Wiliandi** [Jellin] kaudu.)

Wallad:

1. Wõisitu (Woffect).
2. Soosaare (Sofar).
3. Paenaste (Pajusby).

IV. **Põltjama** (Oberpahlen) **kihelfond.** Spetaja: R. Maurach. (Kirjad lähewad sinna kihelfonda **Tartu** [Dorpat] ehk **Wiliandi** [Jellin] kaudu.)

Wallad:

1. Abawere (Abdafer).
2. Kaawa (Kawa).
3. Kaaweri (Kawershof).

4. Kurista (Kurrista).
5. Lustiwere (Lustifer).
6. Uue = Põltjama (Neu = Oberpahlen).
7. Wana = Põltjama (Schloß = Oberpahlen).
8. Pajuje (Pajus).
9. Rutikwere (Ruttikfer).
10. Tapifu (Tappif).

V. **Pillistwere** (Pillistfer) **kihelfond.** Spetaja: E. v. Mickwig. (Kirjad lähewad sinna kihelfonda **Tartu** [Dorpat] ehk **Wiliandi** [Jellin] kaudu.)

Wallad:

1. Arojaare (Arrejaar).
2. Kabala (Cabbal).
3. Eistwere (Eigstfer).
4. Karmanni (Herrmanshof).
5. Imawere (Zumaser).
6. Laimetsa (Laimetz) ja Salametsa (Sallametz).
7. Loepre (Loper).
8. Kõo (Wolmarshof).
9. Ollepää (Ollepä).

VI. **Paistu** (Paistel) **kihelfond.** Spetaja: W. Hansen. (Kirjad lähewad sinna kihelfonda **Wiliandi** [Jellin], aga Diju ja Kaarlimõija **Laatre** [Moisefüll] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Mido (Midenhof).
2. Diju (Eufeküll).
3. Eimtaali (Heimthal).
4. Holstre (Holstfershof).
5. Loodi (Kerfel).
6. Morna (Morne).
7. Wardi (Schwarzhof).
8. Pahuwere (Willust).
9. Kaarli (Karlsberg).

VII. **Tarwastu** (Tarwast) **kihel-**
fond. Spetaja: — — —
(Kirjad lähewad sinna kihel-
fonda **Wiliandi** [Jellin] kaudu.)

Wallad:

1. Kurejaar (Kurejaar).
2. Saaremõisa (Saaremois).
3. Wana-Suislepa (Alt-Suislep).
4. Uue-Suislepa (Neu-Suislep).
5. Tarwastu (Schloß-Tarwast).
6. Wooro (Woroküll).

VIII. **Helme** (Helmet) **kihellond.**
Spetaja: E. Behse. (Kirjad
lähewad sinna kihellonda **Wi-**
liandi [Jellin] kaudu.)

Wallad:

1. Seewiko (Abentat).
2. Mamõisa (Mittas).
3. Jõgeweste (Beckhof).
4. Helme (Helmet).
5. Ummuli (Hummelschhof).
6. Kärstina (Kerstenhof).
7. Koorküla (Korküll).
8. Löwe (Lauenhof).
9. Kiidaja (Korsel).
10. Dõre (Hollerschhof).
11. Pattiüla (Dwerlack).
12. Koope (Kopenhagen).
13. Taagepere (Wagenküll).
14. Murikatši (Murrikatš).

E. Pärnu maakond.

I. **Pärnu** (Bernau) **kihell.** Spe-
taja: W. Bergwith. (Kirjad
lähewad sinna kihellonda **Pärnu**
[Bernau] kaudu.)

Wallad:

1. Keiu (Reidenhof).
2. Sauga (Saud).
3. Kääma (Katwasaar).
4. Surju (Surri).
5. Tammiste (Tammist).
6. Uulu (Uhla).

II. **Audru** (Audern) **kihell.** Spe-
taja: praos Kählbrandt. (Kir-
jad lähewad sinna kihellonda
Pärnu [Bernau] kaudu.)

Wallad:

1. Jõõpre (Jöpern).
2. Wõlla (Wölla).
3. Audru (Audern).
4. Lindi (Woldenhof).

III. **Tõstama** (Testama) **kihellond.**
Spetaja: — —. (Kirjad lä-
hewad sinna kihellonda. **Pärnu**
[Bernau] kaudu.)

Wallad:

1. Seli (Selli).
2. Käftna (Käftna).
3. Tõstama (Testama).
4. Pootši (Podis).
5. Kihno saar (Kühno, Insel).

IV. **Mihkli** (St. Michaelis) **kihell.**
Spetaja: W. Schmidt. (Kir-
jad lähewad sinna kihell. **Raja**
[Raja] jama kaudu.)

Wallad:

1. Kalli (Kalli).
2. Wõringi (Wörring).
3. Koonga (Kofenau).
4. Kõima (Köima).
5. Kiintaati ehk Ahaste (Frieden-
thal).

V. **Jaakubi** (St. Jakobi) **kihelf.**
 Õpetaja: J. Mezler. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Halinga** [Hallif] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Parasma (Parrasma) ja Sõdrika (Sörit).
2. We (Wehof).
3. Ange (Enge) ja Uduwere (Udaser).
4. Halinga (Hallif).
5. Uru (Urrohof).
6. Kailaste (Kailas).
7. Kaisma (Kaisma).
8. Kergu (Kerkau) ja Kõnnu (Kõnno).
9. Põrawere (Põrafer).
10. Koodi (Sallentack).
11. Wahanurme (Wahenorim).
12. Iibatse (Wildenan).

VI. **Wändra** (Fennern) **kihelfond.**
 Õpetaja: E. Sakolowsky. (Kirjad lähewad sinna kihelk. **Pärnu** [Pernau] kaudu.)

Wallad

1. Wilowere (Willofer).
2. Wana-Wändra (Alt-Fennern).
3. Uue-Wändra (Neu-Fennern).
4. Kärü (Kerro).
5. Velle (Velle).

VIII. **Tori** (Torgel) **kihelf.** Õpetaja: Raedlein. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Pärnu** [Pernau] kaudu.)

Wallad:

1. Tori (Torgel).
2. Suiigu (Suick).
3. Sindi (Zintenhof).
4. Taali (Staelenhof).

VIII. **Äademeeeste** (Gutmansbach) **kihelfond.** Abikirik: Wöiste (Tackerort). Õpetaja: Karlblom. (Kirjad lähewad sinna kihelk. **Pärnu** [Pernau] kaudu, aga Drajdele **Kilingi** [Kurfund] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Äademeeeste (Gutmansbach).
2. Tahkuranna (Tackerort).
3. Drajde (Drrenhof).

IX. **Saarde** (Sara) **kihelf.** Õpetaja: T. Walker. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Woltmeti** [Quellenstein] kaudu, aga Laiksaare ja Tallindisa **Kilingi** [Kurfund] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Kilingi (Kurfund).
2. Laiksaare (Laiksaar).
3. Pati (Batenhof).
4. Säärja ehk Sara (Sarahof).
5. Woltweti (Tignitz) ja Kärso (Kerjel).
6. Talli (Freyhof).

X. **Halliste** (Hallist) **kihelf.** Õpetaja: W. Schneider. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Laatre** [Meißeküll] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Abja (Abia).
2. Wana-Bornuse (Alt-Bornhusen)
3. Raubi (Neu-Bornhusen).
4. Weelisse (Felix).
5. Wana-Kariste (Alt-Karrihof).
6. Uue-Kariste (Neu-Karrihof).
7. Wanamõis (Friedrichsheim).
8. Penoja (Penneküll).
9. Kaarli (Karlsberg).

XI. Karsti (Karkus) kihelkond
 Opetaja: F. Birgensohn.
 (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Raatre [Woißeküll] jaama kaudu.)

Wallaad:

1. Pöökeri (Pöcklershof).
2. Karsti (Schloß-Karkus).
3. Polli (Pellenhof).
4. Tuhalane (Tuhhalane).

G. Saare maa.

I. Kaarma (Karmel) kihelkond.
 Opetaja: — — — (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallaad:

1. Suure-Kaarma (Karmel).
2. Praaki (Prackelshof).
3. Kaarma (Karmelhof).
4. Poona (Klausholm).
5. Eiküla (Eufüll).
6. Kellamäe (Kellamägi).
7. Kuidjapä (Kuidjapäh).
8. Padjala (Patjall).
9. Elme (Magnushof).
10. Meeda (Medel).
11. Mullutu (Mullut).
12. Muratje (Murrak).
13. Pähkla (Pechel).
14. Piila (Piila).
15. Randwere (Randefer).
16. Tahula (Tahul).
17. Tingiste (Tingist).
18. Sikajaare (Sjaar).
19. Hamseküla (Hampus).

II. Püha (Pyha) kihelk. Opetaja: H. Wahlbäck. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallaad:

1. Kõljala (Kölljall).
2. Iipla (Iipel).
3. Kangruelja (Kangern).
4. Kasti (Kastt).

5. Pihtla (Pichtendahl).
6. Keo (Keo).
7. Kaali (Sall).
8. Sandla (Sandel).
9. Tõliste (Töllist).

III. Waljala (Wolde) kihelkond.
 Opetaja: P. Normann. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallaad:

1. Wana-Lõwe (Alt-Löwel).
2. Sassi (Sabbil).
3. Pööne (Pöln).
4. Haiska (Haisk).
5. Jööri (Jöör).
6. Jürji (Jühr).
7. Kogula (Koggul).
8. Uue-Lõwe (Neu-Löwel).
9. Kõoja (Köjarhof).
10. Sakla (Sackla).
11. Wõhki (Wexholm) ja Turja (Turja).

IV. Põide (Peude) kihelk. Opetaja: Molden. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallaad:

1. Kudla (Kauküll) ja Kute (Kutemeis).
2. Saaremõis (Hofinhof).
3. Rahtla (Rachtla).
4. Kestwere (Kestfer).

5. Koigi (Koif).
6. Kõiguste (Keiguft).
7. Vainjall (Vainjall).
8. Maaft (Maft).
9. Kingli (Müllershof).
10. Uue mõis (Neuhof).
11. Oti (Peudehof).
12. Reinu (Saltack).
13. Tumulä (Thomet) ja Orifaare (Orrijaar).

V. **Jaani** (St. Johannis) kihelk. Spetaja: — — — (Kirjad lähewad jüma kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallad:

1. Karja (Karridahl).
2. Keinaste (Keinast).
3. Mannaküla (Mannaküll).
4. Urju (Taggafes).
5. Taaliku (Thalik).

VI. **Karja** (Karris) kihelk. Spetaja: Winkler. (Kirjad lähewad jüma kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallad:

1. Arumõisa (Arromois).
2. Nügi (Fecherort).
3. Karja (Karrishof).
4. Koikla (Koiküll).
5. Leiji (Laisberg).
6. Laugu (Lango) ja Nürme (Nürme).
7. Luuipää (Lulupäh).
8. Metsküla (Metsküll).
9. Parasmetsa (Parrasmetz).
10. Pärjamaa (Pärfema).
11. Koobaka (Kopaka).
12. Pamma (Herrenhof).

VII. **Mustjala** (Mustel) kihelkond.

Spetaja: Pülberg. (Kirjad lähewad jüma kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallad:

1. Kudemaa (Kiddimetz).
2. Mustjala (Mustelhof).
3. Paatsa (Paach).

VIII. **Kärkla** (Kergel) kihelkond.

Spetaja: J. Kerg. (Kirjad lähewad jüma kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallad:

1. Kandla (Candel) ja Järwametš (Järwamez).
2. Karmise (Carnis).
3. Mäenõmpa (Hochnempa).
4. Kääsla (Käfel).
5. Kärkla (Kergel).
6. Kullti (Kulth).
7. Mõnuste (Mönnust).
8. Oriküla (Orriküll).
9. Paadla (Padel).
10. Tärkimäe (Terkinäggi).

IX. **Kihelkonna** (Kiehkond) kihelk.

Spetaja: Lementi. (Kirjad lähewad jüma kihelkonda Kurejaare [Arensburg] kaudu.)

Wallad:

1. Atla (Attel).
2. Karala (Carral).
3. Kotlandi (Gotland).
4. Pikkuse (Hoheneichen).
5. Kihelkonna Leona (Katfel).
6. Uue Mõmme (Kusenöm).
7. Lahetagusel (Lahentaggo).
8. Lümhada (Lümmada).
9. Piduła (Piddul).
10. Pajo (Pajomois).

11. Kootsiküla (Kootsiküll).
12. Tagamõisa (Taggamois).

X. **Alfjeküla (Alfjeküll) kihelkond.**

Õpetaja: — — — (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Kurejaare** [Krensburg] kaudu.)

Wallad:

1. Abrofu (Abro).
2. Tiimuse (Ficht).
3. Põmala (Remalsneese).
4. Leo (Leo).
5. Tirimetsa (Tirimez).

XI. **Jaama (Jama) kihelk.** Õpetaja: J. Masing. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Kurejaare** [Krensburg] kaudu.)

Wallad:

1. Karfi (Karfi).
2. Kaunisää (Kaunispäh).

3. Mõnto (Mento).
4. Torgo (Torkenhof).
5. Sääre (Serell).

XII. **Muhu (Mohn) kihelkond.**

Õpetaja: Nerling. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Kurejaare** [Krensburg] kaudu.)

Wallad:

1. Kantse (Ganzenhof).
2. Hellama (Hellama).
3. Kapimõisa (Kappimois).
4. Kuitwaste (Kuitwast).
5. Koguwaküla (Koggowa).
6. Wõla (Magnusdahl).
7. Muhu = Suuremõisa (Mohn-Großhof).
8. Nurme (Nurms).
9. Kihelaidu (Schilbau).
10. Tamsa (Tamsel).

Eestimaa kihelkonnad ja wallad.

A. Harju maakond.

I. **Jüri (St. Jürgens) kihelkond.**

Õpetaja: N. Luther. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Tallinna** [Reval] kaudu, aga Waidla ja Urwalda Urro [Urro] jaama ja Pehmja Tallinna jaama k.)

Wallad:

1. Pehmja (Rosenhagen).
2. Waidla (Waid).
3. Kurna (Cournal).
4. Pagedi (Raakt).
5. Sausti (Groß-Saust).
6. Nabala (Nappel).

7. Rae (Böhammishof).
8. Kantjala (Kantel).
9. Urwalla (Urowall).
10. Mõigo (Moik).

II. **Jõeleftma (Jegelicht) kihelkond.**

Õpetaja: Ramawere (Randsfer) ja Prangli saarel (Prangels-holm). Õpetaja: P. Loppenore. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Kaasiku** [Kasik] raudtee jaama kaudu, aga Wiimse, Habimõume, Lubja, Nehatu ja Wõo Tallinna [Reval] kaudu.)

W a l l a d :

1. Wiimsi (Wiems) ja Wegna saar (Wulff).
2. Habimmm (Habbinem).
3. Lubja (Lalkofen).
4. Jägala (Jaggowal).
5. Nehatu (Nehhat).
6. Maardo (Maart).
7. Kostiwere (Kostfer).
8. Jõeleftma (Segelecht).
9. Saha (Saage).
10. Wöö (Fächt).
11. Ülgaši (Ulgas).
12. Kääniku (Känif).

III. Kuuvalu (Kusal) kihelkond.

Abikirikud: Zumida (Zummida) ja Lofja (Lora). Dpetaja: praos W. Kentmann. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Wegwiidu [Charlottenhof] raudtee jaama kaudu, aga Kummu, Kodasoo ja Koitjärwe Kaašiku [Kasick] raudtee jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Kolga (Kolk).
2. Kiiu (Kyda).
3. Kolga Kõmmu (Kõnda).
4. Loo (Neuenhof).
5. Kummu (Kum).
6. Kodasoo (Kogum).
7. Walla (Wallküll).
8. Koitjärwe (Koitjerw).
9. Suru (Surro).

- IV. Harju Jaani (St. Johannis in Harrien) kihelk. Dpetaja: A. Christoph. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Kaašiku [Kasick] raudtee jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Kambi (Kampen).
2. Kaašiku (Kasick).

3. Aruküla (Arroküll).
4. Penningi (Penningby).
5. Pärila (Pergel) ja Netla (Nettel).
6. Kehra (Kedder).
7. Pranglijaare (Groß- u. Klein- Wrangelsholm).
8. Haljawa (Hallinap).
9. Hamijõe (Hunnial).
10. Kiiwilo (Segefeuer).
11. Kaunisaare (Kaunisaar).

V. Koše (Kosch) kihelk. Abikirik:

Tuhala (Toal). Dpetaja: K. Hirschelmann. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Kiija [Kija] jaama kaudu, aga Tuhala, Orule ja Tammiku Tallinna [Reval] kaudu, Pitwa ja Pitawere Kaašiku [Kasick] raudtee jaama ja Saarnakõrwe Mustlanõmme [Mustlanõmme] jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Paunküla (Paunküll).
2. Saarnakõrwe (Saarnakorb).
3. Uuemõis (Neuenhof) ja Kirimäe (Sammerhof).
4. Djasuu (Alt-Harm).
5. Harmi (Neu-Harm).
6. Kawiila (Weks).
7. Palwera (Pallfer) ja Sõmera (Sammerhof).
8. Abaja (Habbat).
9. Pitwa (Pitwa).
10. Tuhala (Toal).
11. Kooküla (Kohküll).
12. Dru (Drrenhof).
13. Triigi (Rau).
14. Tammiku (Tammif).
15. Pitawere (Pitfer).
16. Saumetša (Saumet).

- VI. Juuru (Förden) kihelk. Dpetaja: T. Eberhardt. (Kirjad

lähewad sinna lähenda **Zal-**
linna [Reval] ja **Kapa** [Kappel]
jaama kaudu, aga **Zuuru** kiriku,
Purila, **Atla**, **Hiiro**, **Zuuru mõisa**
ja **Pirgo Tallinna** [Reval] k.)

W a l l a d :

1. Kaio (Kay).
2. Kuimetja (Kuimetz).
3. Purila (Purjel).
4. Kedwa (Kedwa).
5. Atla (Grosz-Attel) ja Hiiro (Klein-Attel).
6. Pae (Bayel).
7. Inglise (Hael).
8. Höreda (Hoerdel).
9. Härepla (Herfüll).
10. Saaramõisa (Saaremois).
11. Zuuru (Zürden).
12. Maidla (Maydel).
13. Pirgo (Pirt).
14. Järelepä (Järlep).
15. Umro (Ummern).
16. Seli (Selli).
17. Mahtra (Machters).

VII. Kapa (Kappel) lähend.

Speetaja: praos R. Malm.
(Kirjad lähewad sinna lähenda
Tallinna [Reval] kaudu, aga
Pühhatu, **Riidaku** **Merjamaa**
[Merjama] ja **Weslawere** **Ruuna-**
were [Runafer] jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Allo (Allo) ja Kapa (Kappel).
2. Waldu (Waldau).
3. Härto (Hermet).
4. Raitküla (Raitküll).
5. Rehtna (Rehtel).
6. Rabala (Kappel).
7. Kuusiku (Sage).
8. Sifeldi (Sieflecht).
9. Kodila (Kodil).

10. Järwakandi (Jermakant).
11. Wahaõmmu (Wahakant).
12. Weslawere (Weslawer).
13. Ohokatko (Odenkat).
14. Kääma (Keenpäh).
15. Ohokotso (Odenwald).
16. Hagudi (Haggud).
17. Pühhatu (Pühhat).
18. Riidaku (Ridaka).

VIII. Haggeri (Haggers) lähend.

Speetaja: H. Hirschelmann.
(Kirjad lähewad sinna lähenda
Tallinna [Reval] kaudu, aga
Kuila, **Haila** ja **Oholeppa Ruuna-**
were [Runafer] jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Abila (Abdil).
2. Sutlepa (Sutlep).
3. Linandu (Linmat).
4. Maidla (Wredenhagen).
5. Salutaguse (Sallentack).
6. Loho (Loal).
7. Riwa (Riwa).
8. Kuila (Kuil).
9. Haiba (Haiba).
10. Lohise (Lois).
11. Kirno (Kirna).
12. Kohatu (Kohhat).
13. Kohila (Koil).
14. Rirdala (Rirdal).
15. Kurnna (Kurnna).
16. Pahlka (Pachel).
17. Mäeküla (Mätküll).
18. Rabiwere (Rabbifer).
19. Uuemõisa (Neuhof).
20. Kelba (Kelp).
21. Oholepa (Ohrenfeld).
22. Angria (Angern).

IX. Riisji (Riisji) lähend. Speetaja: E. Brubns. (Kirjad

lähewad sinna kihelkonda **Liiva** [Liwa] jaama kaudu, aga Lehete, Niusjalu, Bajaka, Waardi ja **Pollt Ruunawere** [Ruunawer] jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Lehete (Lehet).
2. Niusjalu (Niusjal).
3. Laitse (Lait) ja Sauniku (Saunif).
4. Wana = Kiišipere (Alt = Kiesen-berg).
5. Uue = Kiišipere (Neu = Kiesenberg).
6. Bajaka (Bajak).
7. Mümalasime (Mumalas).
8. Murme (Murm).
9. Waardi (Schwarzen).
10. Pollt (Poll).

X. **Keila** (Regel) kihelk. Spetaja: M. Siel. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Keila** [Regel] raudtee jaama kaudu, aga Jõgise, Määro, Rahola, Kääsmäe, Kopelmanni, Woora, Wanamõisa, Saue ja Jälgimäele **Kaanamaa** [Friedrichshof] jaama, ja Harfu, Nannamõisa, Murastu, Süüro, Üksnurme, Witipõwla, Habersti ja Naisjaare **Tallinna** [Neval] ja Wana = ja Uue Karjaküla, Lau- lasma ja Klooja **Klooga** [Voden-see] raudtee jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Jõgise (Jõggis) ja Määro.
2. Rahola (Rahhola).
3. Wallinguse (Walling).
4. Tuula (Thula).
5. Pihula ehk Kulna (Pihhola).
6. Wana = Karjaküla (Alt = Karja- küll).
7. Kueobuse (Kuumu).
8. Harfu (Harf).

9. Nannamõisa (Strandhof).
10. Murastu (Murras).
11. Humala (Hummala).
12. Lauasmaa (Laulasma).
13. Süüro (Süer).
14. Ohto (Ohto).
15. Kääsmäe (Essemäggi).
16. Kopelmanni (Koppelmann).
17. Wanaweske (Alt = Mühle).
18. Klooga (Vodensee).
19. Uue-Karjaküla (Neu-Karjaküll).
20. Kääjalo (Käesjal).
21. Woora (Forby).
22. Üksnurme (Uernorm).
23. Wääna (Faehna und Taden- pöna).
24. Meremõisa (Merremois).
25. Wanamõisa (Wanamois).
26. Sako (Sack).
27. Saue (Friedrichshof).
28. Jälgimäe (Jelgimäggi).
29. Witipõwla ehk Pääwla (Wit- tenpöwel).
30. Habersti (Haber).
31. Joo (Jall).
32. Keila (Regel).
33. Siuraru (Siurarro).
34. Naisjaar (Nargen).

XI. **Madise** (St. Matthias) kihelk. Spetaja: — — — (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Pal- deski** [Baltischport] kaudu, aga Põkkülasse **Klooga** [Vodensee] raudtee jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Amari (Habbinen).
2. Peetsi (Peet).
3. Palaste (Pallast).
4. Põkküla (Põkküll).
5. Klooſtri (Padis-Kloster).
6. Wafalemme (Waffalem).

XII. Nisti (Kreuz) kihelk. Abi-
kirikud: Nõwa [Newe] ja Pakri
saartel. Õpetaja: A. Ahmuth.
(Kirjad lähewad sinna kihelkonda
Waldeski [Baltischport] kaudu.)

Wallad:

1. Nisti (Kreuzhof).
2. Kemnastu (Kemnast).

3. Nõwa (Newe).
4. Wihterpalu (Wihterpale).
5. Hatu (Hattoküll).
6. Pakri saared (Groß- u. Klein-
Kogoe).

**XIII. Waldeski (Baltischport). Õpe-
taja: A. Schulz.**

B. Järwa maakond.

I. Umbla (Ampel) kihelk. Õpe-
taja: G. Knüpper. (Kirjad
lähewad sinna kihelkonda **Tapa**
[Taps] raudtee jaama, aga
Jäneda ja Lehtmetsa **Algwiidu**
[Charlottenhof] raudtee j. k.)

Wallad:

1. Jäneda (Jendel).
2. Kufewere (Kuckofer).
3. Kärawete (Kerraser).
4. Kaka (Kackamois).
5. Brümli (Heidemetz).
6. Noosna (Sonorn).
7. Nudeküla (Ndenküll).
8. Kalle (Kalle).
9. Triili (Rilienbach).
10. Jootma (Jotma).
11. Kuru (Kurro).
12. Ko's (Kois) ja Uro (Urro).
13. Nõmuküla (Nömküll).
14. Järwajõe (Jerwajöggi).
15. Karkuse (Karkus).
16. Tapa (Taps).
17. Moe (Muddis).
18. Lehtse (Lichts).
19. Kurge (Kurküll).
20. Uro (Urohof).
21. Pruuna (Tois).
22. Porika (Porrick).
23. Nägawere (Neggaser).
24. Linnapä (Linnapä).

25. Käsna (Kesna).
26. Kaarli (Carlschhof).
27. Tamjala (Tamjal).
28. Saiaopli (Neuhof).
29. Lehtmetsa (Lechtmets).

II. Madije (St. Matthäi) kihelk.
Õpetaja: F. Nerling. (Kir-
jad lähewad sinna kihelkonda
Tapa [Taps] raudtee jaama ja
Umbla [Ampel] kiriku kaudu.)

Wallad:

1. Mhola (Mffel).
2. Mbo (Mlp).
3. Kaalepi (Kaulep).
4. Kurijoo (Kurijal).
5. Seidla (Sehdell).
6. Orgmetsa (Orgmets).
7. Ugeri (Uggers).

**III. Järwa Jaani (St. Johannis
in Jerwen) kihelk.** Õpetaja:
F. v. Gebhardt. (Kirjad lähe-
wad sinna kihelk. **Tapa** [Taps]
raudtee jaama ja **Umbla** [Ampel]
kiriku, aga Einmanni **Tapa**
[Taps] kaudu.)

Wallad:

1. Halliku (Kaltenbrunn).
2. Kuskemaa (Sürgensberg).

3. Metstaguse (Mektafen).
4. Einmami (Korps).
5. Wöhmuta (Wechtmuth).
6. Orina (Orgena).
7. Pähü (Pähho).
8. Rawa (Rawaküll).
9. Kuie (Kuh).
10. Karinu (Kadrina).
11. Kuusna (Kuusna).
12. Sälüküla (Selliküll).
13. Metsamõis (Carlsbrunn).

IV. **Koeru** (St. Marien-Magda-
lenen kihelk. Spetaja: praos
H. Hoffmann. (Kirjad lähewad
sinna kihelkonda **Wägewa**
[Wägewa] raudtee jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Warrango (Warrang) ja Lam-
masküla (Lammasküll).
2. Piigwalla (Pöwenwolde).
3. Aruküla (Arroküll).
4. Erwita (Erwit).
5. Norra (Raltenborn).
6. Udewa (Udewa).
7. Raigu (Raik).
8. Preebi (Stg) ja Rähö (Rehho).
9. Kapu (Kappo).
10. Hao (Hachew).
11. Wao (Waoiküll).
12. Wäinjärwe (Weinjerwen).
13. Ramma (Ramma).
14. Piibe (Piep).
15. Hawere (Afer).
16. Wähü (Wähho).
17. Tammitu (Tammif).

V. **Petri** (St. Petri) kihelkond.
Spetaja: G. F. Rinne. (Kir-
jad lähewad sinna kihelk. **Paide**
[Weissenstein] kaudu.)

W a l l a d :

1. Koordi (Kirrijaar).
2. Põhjakü (Pochjak).
3. Wodja (Wodja).
4. Koigi (Koik).
5. Esna (Orrijaar).
6. Kodasema (Koddasem).
7. Sargwere (Sarkfer).
8. Palo (Pallo).
9. Dõtla (Dethel).
10. Prandi (Brandten).
11. Hunkji (Hunkas).
12. Päänurme (Pjijit).
13. Kõiji (Keis).
14. Wäike-Kareba (Essensberg).
15. Silmsi (Silms).
16. Wüüsu (Wieso).
17. Müüskeri (Seinigall).
18. Arumõis (Arrohof).

IV. **Paide** (Weissenstein) ja **Anna**
(St. Annen) kihelk. Spetaja:
paron Tiesenhansen. (Kirjad
lähewad sinna kihelkonda **Paide**
[Weissenstein] kaudu.)

W a l l a d :

1. Eiewere (Eiefer).
2. Pruudi (Noistfer).
3. Pitaküla (Pitkaküll).
4. Mäo (Merhof).
5. Bräüma (Bremersfeldt).
6. Müüdi (Mündenhof).

VII. **Türi** (Turgel) kihelk. Abi-
kiri: Wabastu (Wabhast).
Spetaja: A. Kurrikoff. (Kir-
jad lähewad sinna kihelk. **Paide**
[Weissenstein] kaudu.)

W a l l a d :

1. Kirna (Kirna).
2. Keopalo (Keopal).
3. Wätja (Wät).

4. Lauva (Lauva).
5. Türi-Hallitu (Allenküll).
6. Lokata (Lodnal).
7. Kõda (Kõdal).
8. Difo (Difo).
9. Kärewere (Kerrefer).
10. Tori (Torri) ja Põhato (Põhhat).

11. Säärewere (Serrefer).
12. Mäeküla (Mehheküll).
13. Kolo (Kollo).
14. Piometja (Piomet).
15. Wahastu (Wahasti).
16. Perijaar (Perrijaar).
17. Warmejaar (Warmejaar).

D. Wiru maakond.

I. Waiwara (Waiwara) kihelkond. Abikirikud: Peetri (St. Petri) ja Mäeküla (Merreküll). Opetaja: R. Temberg. (Kirjad lähewad jüma kihelk. Mäeküla [Merreküll] raudtee jaama kaudu, aga Suure- ja Peen-Soldina, Soala, Kudruküla ja Samokrasji Norwa [Norwa] kaudu, Waajoni ja Wana-Sõtküla Waiwara [Waiwara] raudtee jaama kaudu, ja Wastnarwa Hannapungerja [Hannapungern] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Waiwara (Waiwara oder Stewershof).
2. Waajoni (Wajahof).
3. Mustjõe (Mustajõggi).
4. Nimmewere (Nimpfer).
5. Suure-Soldina (Groß-Soldina).
6. Peen-Soldina (Klein-Soldina).
7. Soala (Soala).
8. Kudruküla (Kutterküll ja Samokrasji (Samokras).
9. Yagena (Yagena).
10. Hermannide (Herrmansberg).
11. Neepni (Neepnik).
12. Wana-Sõtküla (Sõtküll).
12. Jüma ehk Wastnarwa (Wistisby).

II. Jõhwi (Zewe) kihelkond. Abikirik: Pühajõgi (Pühajõggi). Opetaja: T. Christoph. (Kirjad lähewad jüma kihelk. Jõhwi [Zewe], aga Türijala, Waiwino ja Pätte Waiwara [Waiwara] raudtee jaama ja Wäike-Pungerja [Klein-Pungern] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Kirtua (Kirtua).
2. Jõhwi (Zewe).
3. Tammi (Eichenhain).
4. Kalina (Kallina).
5. Somp (Sompäh).
6. Särwe (Trüpsal).
7. Kukurje (Kukeru).
8. Adije (E).
9. Woka (Chudleigh).
10. Toila (Toila).
11. Türijala (Türsell).
12. Konjo (Kaustfer).
13. Pühajõe (Pühajõggi).
14. Dufika (Dutika).
15. Kohila (Kochtel).
16. Greeda (Gruides).
17. Riika (Rickel).
18. Mäetaguse (Mehntack).
19. Waiwino (Sophienhof).
20. Peert (Perifer).
21. Pagar (Paggari).

22. Algima (Algimal) ja Õetagusē (Õetac).
23. Wäike-Pungerja (Klein-Pungern).
24. Illuka (Illuc).
25. Pätte (Peuthof).

III. **Sijako** (Sak) kihelk. Abi-
kirik: Tudulin (Tuddolin).
Õpetaja: R. Hippus. (Kir-
jad lähewad sinna kihelkonda
Wäike-Pungerja [Klein-Pun-
gern] jaama kaudu, aga Kaurke,
Tudulinna ja Donurme **Kanna-
pungerja** [Kannapungern] jaa-
ma kaudu).

W a l l a d :

1. Sijako (Sak).
2. Kaurke (Kauks).
3. Tudulinna (Tuddolin)
4. Terewere (Terrejer).
5. Dhakwere (Dhakfer).
6. Donurme (Dnurm).

IV. **Süganuse** (Suggenhusen) kihelk.
Õpetaja: praos R. Bogt (Kir-
jad lähewad sinna kihelk. **Püsi**
[Hsenhof] raudtee jaama kaudu).

W a l l a d :

1. Saka (Sacke).
2. La (Lachhof).
3. Purkse (Alt-Hsenhof).
4. Hirmuse (Hirmus).
5. Püsi (Neu-Hsenhof) ja Woore-
pere (Woraper).
6. Arra (Eras).
7. Maidli (Maidel).
8. Kääso (Uando).

V. **Kakwere** (Wesenberg) kihelkond.
Õpetaja: praos G. Pauder.
(Kirjad lähewad sinna kihelk.
Kakwere [Wesenberg] kaudu).

W a l l a d :

1. Mädapää (Metapäh)
2. Kakwere (Schloß-Wesenberg).
3. Karitsa (Karrig).
4. Piira (Piera).
5. Kohala (Tolks).
6. Uhtna (Uchten).
7. Kaarli (Alt-Sommerhusen).
8. Arkna (Arknal).
9. Sömero (Neu-Sommerhusen).
10. Kloodi (Peuth).
11. Korjooida (Korjoth).
12. Toomla (Tomel).

VI. **Rigula** (Maholm) kihelkond.
Õpetaja: F. Hunnius. (Kir-
jad lähewad sinna kihelkonda
Kabala [Kappel] raudtee jaama
kaudu, aga Malla, Umbaja Kunda
Kakwere [Wesenberg] kaudu.)

W a l l a d :

1. Unukse (Unuks).
2. Malla (Malla).
3. Umbja (Ubdinal).
4. Kalwi (Böddes).
5. Aseri (Afferien).
6. Koogu (Koo).
7. Pada (Paddas) ja Santu
Sako).
8. Samma (Samm).
9. Wasta (Waschel).
10. Ulwi (Uchren).
11. Wana-Warudi (Alt-Wardes).
12. Uue-Warudi (Neu-Wardes).
13. Kunda (Kunda).
14. Kabala (Kappel).
15. Haansalu (Kilienhof oder Halm-
sall).

VII. **Haljala** (Haljall) kihelkond.
Abikirikud: Esjo (Bichlaspäh),
Kasperwik (Kasperwick) ja Wai-
nopä (Wainopäh). Õpetaja:

T. Striedter. (Kirjad lähewad sinna kihelk. **Katwere**; aga Haasperi, Loobo, Sagadi ja Sauste **Kadrina** [Catharinen] raudtee jaama kaudu.)

Wallad:

1. Warangu (Wrangelschhof).
2. Haasperi (Kattentack).
3. Loobo (Loop).
4. Esso (Seß).
5. Kaawastu (Kawast).
6. Sagadi (Saggad).
7. Wihula (Wiol).
8. Wöle (Wolljell).
9. Sauste (Sausß) ja Tammispää (Tammispäh).
10. Metsiku (Metsikus).
11. Idawere (Ittfer).
12. Tatruse (Tatters).
13. Wanamõisa (Altenhof).
14. Karola (Karrohl).
15. Amnikwere (Amnikfer).
16. Weltsi (Welt).
17. Selja (Selgs).
18. Rande (Randell).

VIII. Kadrina (St. Catharinen) kihelkond. Abikirik: Ilumäe (W. näggi). Opetaja: D. v. Lemm. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Kadrina** [Catharinen] raudtee j. kaudu, aga Imastu, Saksi, Iõepere ja Wasiwere **Tapa** [Taps] raudtee jaama kaudu.)

Wallad:

1. Kolo (Heinrichshof).
2. Imastu (Mömmikorb).
3. Polli (Surrifaar).
4. Udrifu (Udrich).
5. Meerotu (Buxhöwden).
6. Iõetagusse (Iõhntack).

7. Wodowere (Woddosfer).
8. Wando (Wando).
9. Pala (Ballal).
10. Wõhnja (Fonal).
11. Kihlewere (Kichleser).
12. Kasila (Kassila).
13. Undla (Undel).
14. Saksi (Saxinois).
15. Iõepere (Iõmper).
16. Wasiwere (Wassifer).
17. Hulja (Huljall).
18. Hõbeda (Hõbbet).
19. Arbawere (Arbaser).
20. Watku (Wattküll).
21. Tõdwa Kõnnu (Kõndes).
22. Palnse (Palms).

IX. Jaanobi (St. Jakob) kihelk. Opetaja: H. Hoffmann. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Katwere** [Wesenberg], aga Põlula **Kabala** [Kappel] raudtee jaama kaudu.)

Wallad:

1. Põlula (Pöll).
2. Waiküla (Wahküll).
3. Küti (Wercküll).
4. Merefüla (Kurküll).
5. Kupna (Kupnal).
6. Koela (Kuul) ja Koosenbaali (Kosenthal).
7. Inju ehk Inno (Imis).
8. Kulina (Kullina).
9. Winni (Wim).
10. Moore (Forell).
11. Kågawere (Kaggaser).
12. Mõdrifu (Mõdders).
13. Tudo (Tuddo) ja Uru (Urrohof).

X. Wäike-Maarja (Klein-Marien) kihelk. Opetaja: L. Fankhaenel. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Kilsi** [Kß] jaama

kaudu, aga Wäite-Maarja kiriku juurde, Porkuni, Wao, Kiksi ja Worsti, Raeküla, Kärju ja Antu **Kakwere** [Wesenberg] kaudu.)

W a l l a d :

1. Porkuni (Porkuni).
2. Pödrangu (Pöddrang).
3. Wao (Wack).
4. Kiksi (Kf) ja Worsti (Sternhof).
5. Raeküla (Raiküll).
6. Triigi (Ttenküll).
7. Uraski (Uraska).
8. Kaarma (Kaarmann).
9. Kärso (Kerjell).
10. Wandiwere (Wantifer).
11. Antu (Engdes).
12. Uniküla (Unniküll).
13. Koono (Kono).
14. Arina (Errinal).
15. Nõmme (Nömme).

XI. **Simuna** (St. Simonis) **kih.**
 Õpetaja: E. Paucker. (Kirjad

lähewad sinna kihelkonda **Kiksi** [Kf] raudtee jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Woiwere (Woibifer).
2. Awanduse (Awandus).
3. Kaskla (Kasküll).
4. Pudiwera (Poidifer).
5. Moora (Mohrenhof).
6. Lausa (Laus).
7. Muuga (Münkenhof).
8. Paastwera (Paastfer).
9. Määri (Meiris).
10. Salla (Sall).
11. Koila (Koil).
12. Mõisamäe (Moisama).
13. Tamniku (Tammik).
14. Wenewere (Wemefer).
15. Luusiku (Lusik).
16. Kaetwera (Kadigfer).
17. Koko (Kocht).
18. Laasnurme (Lassnurm).
19. Käro (Kerre).
20. Emumäe (Emmomägi).
21. Seli (Selli).

E. Lääne maakond.

I. **Merjamaa** (Merjama) **kihelkond.**
 Õpetaja: S. Bezold. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Merjamaa** [Merjama] jaama kaudu, aga Limandu ja Kõrwetaguse **Kuunawere** [Kunaser] j. l.)

W a l l a d :

1. Wana-Kasti (Alt-Kasth).
2. Uue-Kasti (Neu-Kasth).
3. Waimõis (Waddemois).
4. Mõisamaa (Moisama).
5. Orgita (Rosenthal).
6. Päädewa (Pedia).
7. Merjamaa (Merjama).
8. Walgu (Walck).

9. Nimre (Heimar).
10. Nurtu (Nurms).
11. Paeküla (Paenküll).
12. Limandu (Limmat).
13. Kõrwetaguse (Kõrwentack).
14. Sõtte (Söttküll).
15. Mämmiku (Tannenhof).
16. Kuuda (Kuda).
17. Tallista (Tallista).

II. **Pullamaa** (Goldenbeck) **kihell.**
 Abikirik: Piisalu (Pierjal). Õpetaja: praos P. Eberhard. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda **Merjamaa** [Merjama] jaama

kaudu, aga Kullamaa kiriku juurde, Suure- ja Väike-Kullamaale, Waična, Suure-Kalju, Leila, Kafenurme, Piivi, Päri, Turpla, Jõgiso, Ohtla ja Soosalu Turpla [Turpel] jaama kaudu, ja Kuie ja Piisalu Nisti [Nisti] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Kolowere (Schloß-Lohde).
2. Suure-Kullamaa (Groß-Goldenbeck).
3. Väike-Kullamaa (Klein-Goldenbeck).
4. Waična (Waična).
5. Maidle (Tockumbeck) ja Pajo (Neuenhof).
6. Suure-Kalju (Groß-Kaljo).
7. Leila (Leihš).
8. Kuie (Kuijõggi).
9. Piisalu (Pierjal).
10. Käända (Kända) ja Kafenurme (Kassenorm).
11. Keewri (Kewer).
12. Kokatu (Kohhat).
13. Sooniste (Soinitš).
14. Kütte (Kütfe).
15. Piivi (Alt- und Neu-Parmel).
16. Pärj (Kattentack).
17. Turpla (Turpel).
18. Jõgiso (Jõggis).
19. Sipa (Sipp).
20. Tõlli (Pärjenthal).
21. Murastu (Ferienau).
22. Tiinuse (Steinhufen).
23. Luiste (Luist).
24. Ohtla (Ohtel).
25. Poodna (Pall) ja Kääsalu (Kääsal).
26. Uue Salo (Neu-Hall).
27. Kuuda (Kuda).
28. Soosalu (Sosal).

III. Wigala (Fickel) kihell. Speataja: E. v. Mikwitz. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Jädiwere [Zeddefer] jaama kaudu, aga Wigala, Konowere ja Nõlwale Merjamaa [Merjama] k.)

Wallad:

1. Wigala (Schloß-Fickel) ja Kivi-Wigala (Stein-Fickel).
2. Konowere (Konnofer).
3. Päärdu (Kofch).
4. Welisje (Felfs).
5. Jädiwere (Zeddefer).
6. Nõlwa (Neliwa).

IV. Mihkli (St. Michaelis) kihell. Speataja: W. Schmidt. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Pihula [Peal] kaudu.)

Wallad:

1. Keblaste (Keblas).
2. Weltša (Weltš).
3. Aru (Arrohof).
4. Diderma (Didenorm).
5. Karinõmme (Karrinõmm).

V. Hanila (Hanehl) kihell. Speataja: Warbla (Werpel). Speataja: praos L. Niime. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Pihula [Peal] kaudu, aga Uue- ja Wana-Warbla, Sauleppa ja Waisti Pärnu [Pernau] kaudu, Wana- ja Uue-Wirtsu Wirtsu [Werder] jaama ja Paaderma ja Mõtsu Raja [Raja] jaama kaudu.)

Wallad:

1. Woosu (Wosel).
2. Mõtsjaküla (Moišjeküll).
3. Uue-Warbla (Neu-Werpel).
4. Wana-Warbla (Alt-Werpel).

5. Saulepa (Saulap).
6. Waisti (Waist).
7. Masso (Massau).
8. Wana-Wirtsju (Alt-Werder).
9. Uue-Wirtsju (Neu-Werder).
10. Paaderma (Badenorm).
11. Illuste (Illust).
12. Paatsjalu (Paatal).
13. Mötšju (Mezeboe).

VI. Karuse (Karusen) kihelkond.

Spetaja: A. Hirschelmann. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Pihula [Leal] kaudu, aga Piitwa-rootši Wirtsju [Werder] kaudu.)

W a l l a d :

1. Matjalo (Matjal).
2. Saastna (Sastama).
3. Tuudi (Tuttomäggi).
4. Watla (Wattel).
5. Kiska (Kiska).
6. Piitwarootši (Piwarotš).
7. Mihaiu (Mehhat).

VII. Pihula (Leal) kihelkond.

Abi-kirik: Kibla (Kirker). Spetaja: E. Spindler. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Pihula [Leal] kaudu.)

W a l l a d :

1. Pihula (Schloß-Leal).
2. Sipa (Sippa).
3. Penija (Pennijöggi).
4. Kesküla (Kesküll).
5. Kasari (Kasargent).
6. Loostre (Klosterhof).
7. Wöhma = Wanamöis (Wanna-meis).
8. Launka (Lantel).
9. Seira (Seher).

VIII. Martna (St. Martens) kih.

Spetaja: D. Törne. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Haapsjalu [Hapsal] kaudu, aga Suure-ja Wäike-Miude, Raiküla ja Patsju Turpla [Turpel] jaama kaudu.)

W a l l a d :

1. Jõeja (Jesse).
2. Haajiku (Hajik).
3. Pukse (Putkas).
4. Wäike-Lähtru (Klein-Rechtigall).
5. Ennikwere (Sternberg).
6. Ramu (Vogelhang).
7. Suur-Miude (Groß-Miude).
8. Wäike-Miude (Klein-Miude), Kurewere (Kurrefer) ja Ibumäe (Ibbomäggi).
9. Keskwere (Keskfer).
10. Suure-Lähtru (Groß-Rechtigall).
11. Niinja (Niens).
12. Ahinja (Schms).
13. Raiküla (Raiküll).
14. Patsju (Pats).

IX. Aidala (Röthel) kihelk.

Spetaja: E. Hirschelmann. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Haapsjalu [Hapsal] kaudu.)

W a l l a d :

1. Ülemest-Kebla (Kebbelhof).
2. Launkute (Lankota).
3. Mofküla (Moffoküll).
4. Lindi eht Ungru (Linden).
5. Alt-Kebla (Kebbelhof).
6. Mäemõisa (Berghof).
7. Parila (Parjel).
8. Wõnnu (Wenden).
9. Kiksi (Weißensfeld).
10. Wilkilai (Wilfilby).
11. Sinalepa (Sinnalepp).
12. Kiwidepää (Kiwidepäh) ja külad: Tauska (Danzig) ja Ahila (Ahit).

X. Haapsalu (Hapsal) kihelkond. Opetaja: L. Rööber. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Haapsalu [Hapsal] kaudu.)

Wallad:

Uuemõisa (Neuhof) ja Osmussaar (Odensholm, Insel).

XI. Nigula (Pönal oder St. Nikolai) kihelkond. Opetaja: R. Michelson. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Haapsalu [Hapsal] kaudu, aga Wibruku, Põlowere ja Orkse Nisti [Nisti] j. kaudu.)

Wallad:

1. Kirimäe (Kirrimäggi).
2. Niibi (Nyby).
3. Salaja (Sallajöggi).
4. Kerbla (Kerbel).
5. Tagapere (Tackfer).
6. Käägu (Hohenheim).
7. Wibruku (Widdruck).
8. Pälwewere (Pallifer) ja Orkse (Ors).
9. Hardu (Harbo).
10. Taibla (Taibel).
11. Uegja (Udenküll).
12. Keewika (Kedit).
13. Koošna (Kosenhof).
14. Seljaküla (Sellenküll) ja Saunja (Saunja).
15. Drumõisa (Drenhof).
16. Konwewere (Konfer).

XII. Koarootsi (Kuis od. St. Catharinen) kihelkond. Abikirikud: Sutlepi (Sutlepi), Koošlepi (Koslep) ja Dobišholmi (Dobisholm). Opetaja: praos W. Girgensohn. (Kirjad lähewad

sinna kihelk. Haapsalu [Hapsal] kaudu.)

Wallad:

1. Paslepa (Paschlepp).
2. Saaremõisa (Lückholm).
3. Tahko (Schottanes).
4. Wöhla (Bisholm).
5. Pirkši (Birkas).
6. Nikolbi (Nickholz).
7. Nõmküla (Nömküll).
8. Sutlepi (Sutlepp).
9. Auglepe (Dirklet).

XIII. Wormsi (Worms od. St. Olai) kihelk. Opetaja: A. Nordgreen. (Kirjad lähewad sinna kihelk. Haapsalu [Hapsal] kaudu.)

Wallad:

1. Suuremõisa (Magnushof).
2. Karjamõisa (Söderby).

XIV. Pühalepa (Pühhalep) kihelk. Abikirikud: Kärbla (Kertel), Saaremõisa (Kassar) ja Palküla (Palkküla). Opetaja: A. v. Sengbusch. (Kirjad lähewad sinna kihelkonda Haapsalu [Hapsal] kaudu.)

Wallad:

1. Saaremõisa (Kassar).
2. Suuremõisa (Großenhof).
3. Soonlepa (Soonlep).
4. Williwalla (Williwalla) ja Woja (Woja).
5. Partsi (Pardas).
6. Kärbla (Kertel).

XV. Reina (Reinis od. St. Martin) kihelkond. Abikirik: Seeru (Serro). Opetaja: F. Luther.

(Kirjad lähewad sinna kihell.
Haapsalu [Hapsal] kaudu.)

Wallad:

1. Adma (Ahdma).
2. Orjaku (Orjak).
3. Waemla (Waimel).

XVI. Emaste (Emmasti) kihelkond.

Abikirik: Manspää (Manspäh).
Spetaja: R. Rinne.
(Kirjad lähewad sinna kihell.
Haapsalu kaudu.)

Wallad:

1. Emaste (Emmasti).
2. Putkaste (Putkas).

XVII. Koigi (Koike) kihell. Abi-
kirik: Köpu (Köppo). Spe-
taja: — — (Kirjad lähewad
sinna kihelkonda Haapsalu [Hap-
sal] ja Kärbla [Kertel] wabriku
kaudu.)

Wallad:

1. Kõrgesaare (Hohenholm).
2. Lauka (Lauk).

Laatade pidamise päewad.

Januari kuul.

7. Riias, 3 päewa.
7. Tartus, suur sassa laat, 3 näd.
7. Wõrul, lina laat, 3 päewa.
7. Orgital, 2 päewa.
10. Haapsalus, 2 päewa.
17. Koloweres, 2 päewa.
25. Pärnus, lina ja hooste laat, 3 päewa.
25. Wilkandis, 3 p.
25. Wolmaris, lina laat, 6 p.
26. Reblastes, lina laat, 2 p.
27. Rakweres 2 p.
Kaplal, kolmandamal reedel
pärast Nääri päewa.

6. Narwas, 4 p.
Nudrus reede enne wastla p.
Sihulas esmaspäew enne wastla
päewa.
12. Kurejaares, sassa laat, 10 p.
15. Wilkandis, lina laat, 3 p.
15. Wõnnus, lina laat, 2 p.
15. Riias, hooste ja kauba laat, 8 päewa.
18. Põhwis, 2 päewa.
22. Wõrul, sassa laat, 8 p.
24. Wana-Kulbenes, 1 p.
25. Wolmaris, lina laat, 2 p.
26. Riwiloo kõrtsi juures, 2 p.
26. Lemjalil, lina laat, 2 p.

Februari kuus.

2. Baltiskas, 2 p.
2. Walgas, sassa laat, 8 p.
2. Wilkandis, sassa laat, 8 p.
2. Wõrul, 1 p.
2. Smiltenis, 1 p.
4. Tartus, lina laat, 2 p.

Märtsi kuul.

10. Wastnarwas, 3 p.
10. Peeterburgi kubermangus Du-
duwa kreisis Stragonowa
Luteriise kiriku juures, 3 p.
15. Kofora mõisas, 2 p.
17. Seertsenis 1 p.

30. Kaufes (Kaufenhof), 1 p.
Walgutas neljap. enne Suurt
Neljapäewa.
Keila kiriku juures esmaspäew
pärast kolmandamat püha
paastus.

Aprilli kuul.

- Wiliandis nädal pärast Suurt
Neljapäewa, 1 p.
Paides esimesel neljapäewal
pärast lihawõtte pühi, 3 p.
10. Wõrul, 2 p.
19. Almustenis (Krootuse mõisas)
1 päew.
20. Ruhjas, 2 p.
20. Pühajärwe mõisas Nuustakul
Otepää kiriku juures, loo-
juste ja lina laat, 2 p.
20. Dofuli mõisas, 1 p.
20. Aunias, 2 p.
20. Nuustakul, 2 p.
23. Landonis, 1 p.
23. Wolmari mõisas Wolmari linna
ligidal, 1 p.
25. Wana-Sakenhovi m., 1 p.
Palmfi mõisas Witna kõrtfi
juures teshnädal pärast liha-
wõtte püha, 3 p.
27. Tirsenis, 1 p.
28. Illingis (Wastjeliina kihelon-
nas), 1 p.

Mai kuul.

1. Karilatfis (Kähri mõisas), 2 p.
1. Karastabas, 1 p.
1. Strampes, 1 p.
9. Wööbhus Rápina kihelkonnas,
1 päew.
22. Lüüderis Wööseri kihelkonnas,
1 päew.

30. Ageriitis, 1 p.
Loodi mõisas päew pärast tae-
wamiuemiise püha, 1 p.

Juuni kuul.

1. Osfelis Leepkaine kihelkonnas,
1 päew.
10. Mustwee alemis, 3 p.
11. Wõmmus, 8 p.
15. Kammes, 1 p.
16. Kaktweres, 2 p.
17. Dodes Kaktšnaue kihelkonnas,
1 päew.
20. Riias, 3 näd.
20. Wõrul, 1 päew.
20. Palmfis, 3 p.
20. Tallinnas, saksa laat, 2 näd.
22. Wiliandis, 1 p.
24. Kaale mõisas, 1 p.
24. Kenfas Uue-Peebalgi kihelk.,
1 päew.
25. Wärsjeon s, 1 p.
25. Kaunas, 1 p.
26. Tarwastus, 1 p.
27. Walgas, 1 p.
27. Tallinnas, willa laat, 8 p.
29. Tartus, 2 p.
29. Loodi mõisas, 2 p.
29. Weetola mõisas Kaktšnaue ki-
helkonnas, 1 päew.
29. Keilas, 1 p.
29. Trifates, 1 p.

Juuli kuul.

2. Wärmus, karja laat, 2 p.
2. Karfufe m., 1 p.
2. Smiltenis, 1 p.
2. Westenis, 1 p.
10. Ogeris Ergle kihelk., 1 p.
12. Chlofis, 8 p.
13. Kropes, 1 p.

- 20. Riias, willa laad, 3 p.
- 20. Pärnus, sassa laad, 3 näd.
- 22. Ergles, 1 p.
- 25. Rauberis Magdalena kihelkonnas, 1 päew.
- 25. Seltinas Muksnese kihelkonnas, 1 päew.
- 25. Sesweinas, 1 p.
- 26. Wolmaris, 1 p.
- 26. Ergemis, 1 p.
- 26. Baltšmanes, 1 p.
- 29. Kusšenes, 1 p.

Augusti kuul.

- 1. Sere mõisas Jama kihelkonnas, hooste ja weiste laad, 3 p.
- 2. Wälkas Peebalgi kihelkonnas, 1 päew.
- 10. Walgas, 1 p.
- 10. Westenes, 1 p.
- 10. Ketšes Miitaure kihelkonnas, 1 päew.
- 10. Kolgowkis Tirse kihelkonnas, 1 päew.
- 10. Voorupes Sigulda kihelkonnas, 1 päew.
- 10. Uues-Rattšnas Dpekalna kihelkonnas, 1 p.
- 10. Muunjenis Wolmari kihelkonnas, 1 päew.
- 10. Lemšalis, 1 p.
- 10. Moišekatšis, 1 p.
- 15. Helmes, 2 p.
- 15. Muksneses, 1 p.
- 15. Pudenbrokis, 1 p.
- 15. Sesweinas, 1 p.
- 15. Smiltenis, 1 p.
- 24. Ergles, 1 p.
- 24. Rujjas, 1 p.
- 24. Siguldas, 1 p.
- 24. Kose ja Kooši mõijas, 1 p.

- 24. Wastsemõijas Wiliandi maa-konnas, 2 p.
- 28. Wõrul, 1 p.
- 28. Kilingis, 1 p.
- 28. Lelles, Wändra kihelk., hooste ja weiste laad, 2 p.
- 29. Korwes, 1 p.
- 29. Tirses, 1 p.
- 30. Rantsus, 1 p.

Septembri kuul.

- 1. Kuvesaares, 3 p.
- 1. Torgo mõijas Jaama kihelkonnas, 1 päewa.
- 1. Dojolis Leepkalne kihelkonnas, 1 päew.
- 2. Wjas, 2 p.
- 2. Tammistes, 2 p.
- 4. Rujjas, 2 p.
- 5. Rujjas, 1 p.
- 5. Leelalis Magdaleena kihelkonnas, 2 päewa.
- 5. Raasbergis Muksnese kihelkonnas, 1 päew.
- 5. Sindis, 2 p.
- 6. Takerperas, 1 p.
- 6. Westenes, 1 p.
- 6. Bormannis Gaugene kihelkonnas, 1 päew.
- 8. Koošes Skuie kihelkonnas, 1 p.
- 8. Laudonis, 1 p.
- 8. Voorupes Sigulda kihelkonnas, 1 päew.
- 8. Kulbis, 1 p.
- 8. Stofmannis Kooknese kihelkonnas, 1 päew.
- 8. Rõuge kiriku juures, 1 p.
- 8. Põlwa kiriku juures, 1 p.
- 8. Tartus, 3 p.
- 8. Gaugenes, 1 p.

8. Burtnefis, 1 p.
 8. Abfelis, 1 p.
 9. Raftnas, 1 p.
 10. Patkulas, 1 p.
 10. Peelas Daujawa kihelkonnas, 1 päew.
 10. Drustus Serbene kihelkonnas, 1 päew.
 10. Oldres, 2 p.
 10. Wana-Salatfis, 2 p.
 10. Sürgaweres, 2 p.
 10. Muhu Suures mõijas, 4 p.
 12. Uues-Raitsnas, 1 p.
 12. Wiitjes Trihati kihelkonnas, 2 päewa.
 13. Wana Antsmõijas, 2 p.
 13. Pööraweres, 1 p.
 13. Seltinas Aluksnese kihelkonnas, 1 päew.
 14. Saapsalus, 2 p.
 Uemõijas (Harjumaal) kolmandamal Septembri kuu teisi-päewal.
 15. Kuresaares, 2 p.
 15. Põltjamaal, 2 p.
 15. Korte ja Salatfi m. 1 p.
 15. Narijemes Umurje kihelkonnas, 1 päew.
 15. Jeterburgi kubermangus Duduwa kreisis Stragonowa Luteruse kiriku juures, 2 p.
 17. Kirepi mõijas, 2 p.
 17. Suntfis, 1 p.
 17. Nõtkenis, 1 p.
 18. Audrus, 1 p.
 20. Wändras, 2 p.
 20. Narwas, 3 p.
 20. Schlofis, 1 p.
 21. Skultesjes (Abjamiinde), 1 p.
 21. Baanufes Smilteni kihelkonnas, 1 päew.
 21. Paunes Madise kihelkonnas, 1 päew.
21. Kolgowskis Tirjeni kihelkonnas, 1 päew.
 21. Wälkas Wana-Peebalgi kihelkonnas, 1 päew.
 21. Jaunas, 2 p.
 21. Wiilites Madise kihelkonnas, 1 päew.
 21. Praules Lasdooni kihelkonnas, 1 päew.
 21. Sämmas, 1 p.
 21. Wolmaris, 1 p.
 21. Paldeskis, 2 p.
 22. Palmuji mõijas Wiitna kõrtfi juures, 3 p.
 Pärnus esinasp. enne Mihtli päewa, 2 p.
 23. Stalbas Straupe kihelkonnas, 1 päew.
 24. Lasdonis, 1 p.
 24. Ramkes Uue-Peebalgi kihelkonnas, 1 päew.
 24. Wiliandis, 2 p.
 24. Wõrül, 2 p.
 24. Pihulas, 2 p.
 25. Burtnefis, 2 p.
 26. Tifelis, 2 p.
 26. Tallinnas, 3 p.
 26. Kuresaares, 3 p.
 27. Dogeris, 1 p.
 29. Alswikis Miitauri kihelkonnas, 1 päew.
 29. Wäife-Straupes, 1 p.
 29. Sesweinas, 1 p.
 29. Wihrofas, 1 p.
 29. Gaides Rubeni kihelkonnas, 1 päew.
 29. Walgas, 1 p.
 29. Tartus, 3 p.
 29. Kawamurmes Wastfeliina kihelkonnas, 2 päewa.
 29. Rebstes, 3 p.
 29. Rafweres, 1 p.
 29. Keilas, 3 p.

Jõeletmas nädal pär. Mikhli päewa.

Kaplas esimesel reedel pärast Mikhli päewa.

Oktoabri kuul.

1. Kuretsaares, 3 p.
1. Wana-Kaltsenaues, 1 p.
1. Kaarmas ja Hainastes, 3 p.
1. Niitauris, 1 p.
1. Trilates, 1 p.
2. Kenses, 1 p.
2. Wastsemõisas, 2 p.
3. Kaamas, 1 p.
3. Sinolis Tirse kihelkonnas, 1 päew.
3. Uue-Salatsis, 2 p.
4. Sumurdas Cergle kihelkonnas, 1 päew.
4. Kauses Baltsmanni kihelkonnas, 1 päew.
4. Wirkenis, 2 p.
4. Kuustakul, 2 p.
4. Sõhwis, 3 p.
5. Awirime m. Lohusuu külas, 2 päewa.
5. Wõõbsus, 1 p.
6. Weetolis, 1 p.
6. Pirihus Sesweina kihelkonnas, 1 päewa.
6. Drustus Serbeni kihelkonnas, 3 päewa.
6. Lustnikus, 1 p.
6. Tarwastus, 2 p.
7. Wõrul, lina laat, 3 p.
9. Lemsalis, 2 p.
9. Opes Opealna kihelkonnas, 1 päew.
9. Ogermengles Magdalena kihelkonnas, 2 päewa.

9. Staales, 2 p.
10. Kõu mõisas, 1 p.
10. Mõisefatsis, 2 p.
10. Kasimurmes, 1 p.
11. Laatres, 2 p.
11. Krootuses, 1 p.
13. Mastenis Wårsoni kihelkonnas, 1 päew.
14. Rubejas Põõferi kihelkonnas, 1 päew.
15. Lustimeres, 2 p.
15. Drifus, 2 p.
15. Westemõisas, 2 p.
16. Wõnnus, 2 p.
18. Kiiuderis Sesweina kihelkonnas, 1 päew.
18. Sindis, 1 p.
18. Mõnistes, 3 p.
19. Kullina mõisas, 2 p.
20. Kaijes Stuie kihelkonnas, 1 p.
20. Loobus Wastelliina kihelkonnas, 1 päew.
20. Wändras, 2 p.
20. Prantes Paddoni kihelkonnas, 1 päew.
21. Kumeistres, 1 p.
22. Misis, 1 p.
24. Leijus Guldene kihelkonnas, 1 päew.
25. Meeres Baltsmanni kihelkonnas, 1 päew.
28. Kaarstabas Sesweina kihelk., 1 päew.
28. Bormannis, 1 p.
28. Wolmaris, 3 p.
28. Jõgwas, 2 p.
29. Leedurgas Turaide kihelkonnas, 1 päew.
30. Odes Kaltsnau kihelk., 1 p.
Gewelis kolmandamal esmaspäewal pärast Mikhli p.
Keisenis Geweli kihelkonnas jell-famal päewal.

Novembri kuul.

1. Tartus, 2 p.
1. Kusses Sesweina kihelkonnas, 1 päew.
4. Ploomes Smilteni kihelkonnas, 1 päew.
10. Mustives, 3 p.
10. Ruhjas, 2 p.
10. Paides, 2 p.
11. Weefenes Westene kihelk., 1 p.
15. Wigalas, lina laat, 2 p.
15. Woltwetis, 1 p.
20. Walgas, lina laat, 2 p.
25. Wiliandis, lina laat, 3 p.
25. Wolmaris, lina laat, 3 p.
30. Numeistres, 1 p.

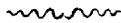
Detsembri kuul.

1. Wastnarwas, 3 p.
1. Matstini mõisas Lahe kõrtsi juures, 1 p.
5. Pööraweres, lina laat, 1 p.
6. Wööbhus, 1 p.
10. Wõnnus, lina laat, 2 p.
10. Riias, jõulu laat kuni 10. Januarini.
16. Paides, lina laat, 2 p.
27. Walgas, sassa laat, 10 p.
Merjamal esmaspäewal pärast kolmandat Kristuse tulemise püha.
- Pärnus esmaspäewal ja teisipäewal enne jõulu.

III.

Teaduse kirjad.

Truubitamine.

See nõnda nimetatud põllu parandamise kunst, kellest ma täna, ausad põllumehed, teile lähemat seletust tahan teha, pole küll mitte enam üks uudis ega proovimata leibus, vaid üks teaduse põhja peal seisav tutav ja väga kasulik töö ehk toimendus põlluharimise juures, kellest väga soovida oleks, et teadus temast laiemale laguneks ja ka tema kasu weiksema põllumeestele suuremal määdul silma paistma hakkaks. Sellepärast arwan ma siis ka siin üsna kohaliku olemat, temast lähemat seletust teha.

Truubitamine on maa tahendamine ehk kiviakstegemine torude ehk truupide läbi, keda sügavamasse ehk madalamasse maa alla maetakse, ning on see kunst juba meie maal umbes 25 aastat tuttav, Inglismaal aga juba 75 aastat ja rohkem. Wist leiti juba kunsti see läbi, et mõningad nõuukarad põllumehed, seal kus maa juba suure hinna all seisis, lahtiste laia kraawide asemele kitsamaid hakkasiwad asutama. Aga et kitsamad kraawid endise sügavuse juures rohkem harimist, see on puhastamist tarwitasiwad, sellepärast hakkasiwad nad neid seest kiwide ja puudega woorderdama, kummi nad neid wiimati pealt koguni kinni matsiwad ja puhastamise ja parandamise tööd sellega lõpetasiwad. — Seda wiisi oliwad nad siis hulga maad, mis enne kraawide all seisis, juure saanud, oliwad suure kasu sellest leidnud, et kõik söödikute urkad, mis kraawi kaldad põllu sees täitsa on, ära oliwad kadunud, et põld ise kergemaks ja lahedamaks harida oli läinud ja et põllud üleüldse truubitamise läbi palju paremine tahendatud wõisid saada, kui lahtiste kraawide teel, sest truupisi wõis nõnda tihti panna, kui juba maa oma oleku poolest just tarwitas.

Kõige esite tehti truupid kiwidest, hagudest ja puudest, ning leiti, et kiwid kiwa maa sees ja puud ja haod sawi maa sees kasulikumad on. Sest pitka mööda heidab sawisoga kiwide külge ja matab kiwide wahed

finni, puu ehk hagude truupidele ei tee see külgeheitmine suurt wiga, sest aega mööda mädanewad puud ehk haod ära ja jätawad otse kui sooned sawi sisse, kust wesi siis jälle lahkeste läbi jooksta wõib. Liiwamaa sisse aga truubid hagudest ja puudest ei kõlba, sest kui need ära mädanewad, siis langewad ka kõik tühjaks jäänud kohad taga järele koku ja oleksiwad sellepärast liiwamaa sees siis kivi truubid kasulikumad.

Nii kasulik, kui küll truubitamine kiwide ja puudega on, siiski jääb ta üheks puuduliseks tööks, sest pitka iga niisuguste truupidel enamiste ifka ei ole: neid peab tihti parandatama ja lahti kistama, mis aga iga kord suurt kulu ja tüli teeb.

Uuemal ajal hakati aga, nagu juba umbes 25 aasta eest Inglismaal tehti, masinates tehtud ja põletatud sawikiwi torudega truubitama, mis hoopis kasulikum on leitud olewat, sest niisuguste toru-truupide iga on koguni pikem, kui kõigi töiste muu materialist tehtud truupide iga. Esiotsa on nad küll hoopis kallimad, aga pikema aja peale toowad nemad oma sisseseadmise kulud koguni kasulikumalt tagasi, kui kõik töistmoodu tehtud truubid. — Enne kui ma truupide panemisest ehk tegemisest räägin, tahan ma siin weel natuke truubitamise kasust üleüldise kõneleada.

Sga üks haritud põllumees teab, et kõik põlluwiljad, mis meie oma põldude peal üleüldise kaswatame, üht parajat niisket olekut oma priiske edenemisele tarwitawad. Aga kui meie järele waatame, siis leiame wäga ette mõne maatiiki, mis juba iseenesest wiljakaswule paras on, enamiste on aga ifka aluswesi sügawamas ehk madalamas maa pinna lähedal, mis wilja kaswule selle järele ka rohkem ehk wähem kahju teeb. Kui maa-koht weel pealegi lausjaline ja põhi kõwa, liin ehk sitke sawi on, siis seisab seal wihmasel ajal wesi kui kastis ja ei pease sealt kusagile minema, kuni ta ükskord huipoole, kui ilmad juba palawale lähawad, aegamööda tuulde ära hingab. Wili jääb niisuguste kohtade peal alati kängu, aga juba paremini kaswatawad ja õitsewad umbrohud, kes enam niiskust armastawad, nagu lustjad ja kaste heinad. — Aga mitte ifka pole see üksi wihma wesi, mis mõned maakohtad märjad hoiab, waid on wäga tihti kõrgemal seiswate maade, rabade ja soode sees maha langenuid wesi, mis aga mitte pealt maha, waid mööda tihket, läbilasfnatat maa põhja, aegamööda allapoole wenides, alt maa sinna tuleb ja seal kui allikas maa sees wälja woolab ehk enne juba maa sisse laiale langeb ja kui aluswesi sinna hauduma jääb.

Niisugust maatükki, kui teda mitte ei truubitata, võib ükfinda veel kasuga heinamaaks pruukida. Põlluharimisel niisuguse maatuiki peal pole tegemist. Taliviljast ilmas seal muud ei saa, kui lustjaid ja kasteheina, ka juiwilja tegemine on alati paljas õnne-asi. — Rüst see tuleb, tahan ma katjuda siin lühidalt ära seletada.

Wesi, mis lähedal maapinnas tiheda läbilaskmata põhja peal seisab, pealegi kui maa lausaline on, ei pease sealt kufagile minema, ta haudub seal rahulikult külmal ajal, kunni ilmad natuke soojemaks hakkawad minema ja taimed elule tõusewad. Siis imeb ta ennast aegamööda maapinda wälja ja kuitwab ehk hingab sealt õhuse ära. Selle läbi aga, et ta üld maapinnas seisab, ei pease jälle õhk maa sisse, keda taimetoidu walmistamiseks koguni wäga tarwis lähäb; ta tungib ka rohkemal möödul taimede sisse, kui neil teda wõimalik ära on pruukida ja teeb neile ka selle läbi kahju. Pealegi jahutab niisugune alaline wee ärasingamine maapinna koguni ära ja kaswawad taimed niisuguse keede ja külma maa peal otse kui ühel hoopis külmemal maal. Öökülmad on veel niisuguste keede ja külma maadele koguni kahjulikud ja peab põllumees tihti hälelda filmaga pealt waatama, kuidas kewadised öökülmad niisuguste kohtade peal talivilja orased otse kui ära puhub, kuna taheda põldude peal orasel veel wigagi pole. Ka suised öökülmad teewad niisuguste wesiiste maade peal alati enam kahju kui taheda ehk paraja niiske maade peal.

On aga niisugused põllud truubitatud ja neil muidu sõnniku rammu taga, siis annawad nad tihti paremaid saakisi, kui mõned wanad muistised põllud, sest niisuguste kohtade peale, mis jo enamiste ifka madalamad maakohtad on, on wahest palju rammu koku langenuid ja seal wee warju all siitamaale pitka puhkamise põlwe pidanud, kus ta nüüd truubitamise läbi korraga awalikuks ja pruugitawaks saab.

See kahju, mis märjast ja keede maast põlluharimise juures tuleb, ja see kasu, mis truubitamine niisuguse maale toob, on nõnda tähtjad ja seletus sellest nõnda tarwilik, et ma seda mitte küllalt üles ei wõiks arutada. Sellepärast wõtame siis veel nimelt need kasud, mis truubitamine toob, kerra käpile.

1) Põldu võib peale truubitamist alati õigel ajal harida. Seda näeme sellest, kui truubitamata põllud kewade seemne tegemise ajal mõnikord liig märjad ja pehmed on, siis peab küllitegemisega senni kama oodatama, kui põld ükskord jälle ära kaheneb. Selle läbi lähäb wahest palju aega taotji ja jäebgi külli koguni hiljaks teha. Põhku küll saab mõnikord hilisest

külwist ka, aga tera-saak on enamiste ifka weife ja sellepärast õige külwi-aeg põllumehele alati wäga tähtjas asi.

2) **Töö aeg saab truubitamise läbi pitkendatud.** Seda näeme sest, kui madala maa põllumehed kewade ja sügise weisjel ajal aega wittes aia äärsti mööda nukitsewad ja töörüistadega põllu lähedalegi ei wõi minna, seal künnab ja äästab truubitatud põllu peremees rõbmuga oma põldu.

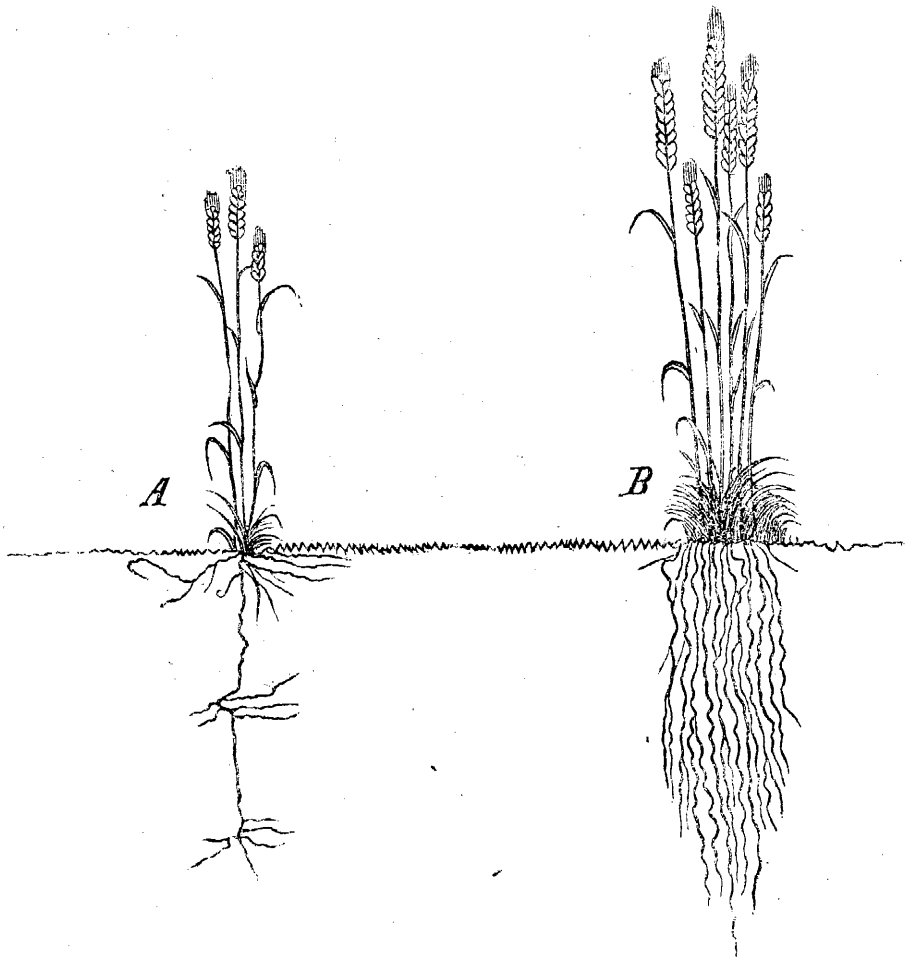
3) **Põlluharimine lähab truubitamise läbi teregemaks ja sellepärast ka odavamaks.** Seda näeme jälle sellest, kui üks madala maa peremees kewade palju aega maa tahenemise ootamisega ära on wiitnud ja tahab weel õigel ajal oma tööga walnis saada, siis peab temal palju tugewam töö jõud selle wasta walmistatud olema, kui seda temal muidu tarwis lähets. See maksab aga kallist raha ja teab iga peremees sellest kaunist laulu laulda, mis sulane ja hobune aastas ära sööwad. Pealegi on küündmine, äästamine ja kõif muud tööd kuiwa truubitatud põldude peal teregemad ära teha, kui märja ja kraawiste põldude peal. Kraawide puhastamine, rohke wefi-wagude ajamine ja trummide tegemine kaob koguni ära, mis kasud kofku juba üsfunda truubitamise kulu intressid ära tasuwad.

4) **Umbrohud ei sigine enam nõnda kui enne truubitamist.** See tuleb sellest, et neil enam rohket niiskust truubitatud maa seest leida pole, mis nad wäga armastawad, sellepärast jäewad nad efiotja kofe juba kangu ja kaowad wiimate koguni ära.

5) **Seeme saab truubitamise läbi kewade waremalt kasuma.** Teatud asi on, et seeme taheda ja rammusa, nõnda nimetatud sooja maa kes hoopis ennemalt idaneb, kui märja ehk jälle nõnda nimetatud külma maa sees. Selle läbi saab truubitatud maa peal wilja kaswu aeg pitkendatud ja wili ifegi ifka tugewam ja tuumakam, mis meie metsamaa ja põllumaa wilja wahel selgeste näha wõime.

6) **Põld lähab truubitamise läbi külma ja põua wasta julgemaks.** Seda näeme sellest, et üks tahe ja ka rammus põld ammuigi nõnda arg külma wasta ei ole, kui üks madal ja wesine põld. Niiheaste kewade kui sügise on truubitatud põllud ifka need wiimased, kus külm weel kahju teeb. — Põua wasta panewad truubitatud põllud sellepärast enam, et taine juured kofe efiotja kewadisel niiskel ajal sügawasse maa sfisse tungiwad ja sealt weel kangel kuiwal ajal niiskust ja teitu leiawad, et prikseste edasi kasuda wõiwad. Märja maa peal aga ajawad wilja tained omad juured madalasse maapiina alla laiale ja imewad seal üks ühe tõife eest rammu ollused ära ja jätawad wiimate kõif kangu. Tuleb nüüd weel põud

ja kuiwab pealmine mulla kord juutumaks ära, siis on ka nende taimede elu otsas, sest sügavamasse tungida, kus wahest niiskust veel küllalt on, nende nõrga juurtel võimalik ei ole. Pää-juur üksinda jõuab weel wahest sügavamasse minna ja toidab siis üksinda weel hädawaewalt taimede edasi. Näituseks olen ma siin kaks niisu kaswu kõige juurtega üles joonitanud,

fellest esimene (A) märja metsa-maa ja teine (B) truubitatud ja hea maa peal on kasunud. Esimese juurtest on näha, kuidas ta kowade neid maa-pinda mööda laiati saadab ja kuidas siis, kui maapind korruga ära kuiwab, pää-juur üksinda sügavamasse maa sisse tungib ja seal mõned abi-juured wälja saadab. Aga wiist on kuiwa häda jälle käes olnud, sest need abi-juured näitse sinna ära kuiwawat ja pää-juur tungib uueste sügavamasse,

kus ta siis kolmat korda abi=juuresi wälja saabab. Tõine niisu juur on aga esiotfa kohe täie jõuuga maa sisse tunginud ja kõige oma abi=juurtega 3 jalga pitkaks, nagu suureks täieks habemeks, kasunud. Takistust ega peatust tema kaswu juures midagi näha ei ole. Nõndasama on ka tema täieste walmis saanud pääd täied ja tugewad, nagu peawad elema. Esiimese kaswu pääd on aga nõndasama wäetamad ja nõdrad, nagu tema juured. Kes waewaks wõtab, keede maa pealt ja hea kuiwa põllu pealt wiljakõrft kõige juurtega ettewaatlikult wälja kaewata, saab leidma, et meie pildid kriipsu pealt õigeste ülesse on joonitatud.

7) **Truubitatud maa peal mõjub sõnnik paremini, kui enne.** Seda teame sellest, et õhku taimetoidu walmistamiseks mullapõues häda pärast tarwis on, mis aga mitte sinna sisse tungida ei wõi, kui maapind weega täidetud seisab. Selgeste wõime meie seda ära näha, kui meie wesi maa peale küll kõige wägewamat ja paremat kunstisõnnikut paneme, ta ei aita seal mitte midagi, kui mitte parajad soojad suitsed ilmad appi ei tule ja maad ei tahenda.

8) **Põld lähäb truubitamise läbi ühesuguseks.** On üks põld mitmesugune, tükati märg ja tükati kuiw, siis ei ole teda ka wõimalik korrapäraft harida. Kewade seemne tegemise ajal on häda, üks koht annab teha, tõine ei lasse weel selle peale mõteldagi; sügise nõndasama, üks koht pudeneb juba ammu ja tõine haljendab alles priiskeste. On aga põld truubitatud, siis on ta ka ühesugune kuiw ja kaswab ka ühesuguse kuiwa põllu peal ühesugune wili.

9) **Saagid lähäwad põllu peal truubitamise läbi suuremaks ja wili ije paremaks ja tuumakamaks.** Kõigest sellest, mis ma eespool olen ütelnud, näeme selgeste, et saagid truubitatud maade pealt peawad suuremaks minema kui enne, kus see maa alles märg ja külm oli, mitte üksi selle läbi, et wili ühe korraga walmis saab, waid weel enam sellepärast, et wili kaswu hakatuseft kurni lõpetuseni takistamata edasi kasuda ja ka paremini täis kasuda wõib, sest et kaswu aeg truubitamise läbi pikkendatud sai ja sõnnik nüüd truubitatud maa peal enam mõjub, kui endise märja ja külma maa peal. —

Need praegu nimetatud kasud, mis truubitamisest tulewad, peaksiwad minu arwates iga järelmõtteleja põllumehele tähtsad küll olema, et sellest kasulikust tööst, ilma et aeg igawaks lähäks, weel edasi wõikime rääkida.

Nagu ma juba eespool kord ütlesin, sai ejiotsa truubitamine igal pool kiwide, puude ja hagudega täidetud, kraawidega alustatud, aga et niisuguste truupidel, kuidas seda kõik katsetööd on wäljanäitnud, mitte pitka iga ei ole, sellepärast neist ka suuremat lugu kufagil pole peetud, waid neid kui katsetööd on tehtud ja jaks ka jäetud. Alles kui põletud sawikiwi torudega truubitama hakati, seal alles sai truubitamise kasu silmnähtawaks ja hakkasiwad põllumehed suurel määdul sellest kasulikust tööst osa wõtma. — Wäljamaa truubitamise töödest siin suuremat seletust teha oleks üsna asjata ja wiiks meid muidu kaugele; meil on siin oma lähedal mõnegi mõisa peal, nagu Siisus, Suures Rõpus, Woltwetis ja muial weel, juba kaunis rohkeste seda tööd näha, kus ka iga põllumees, kui ta soowib, wiist lahkest aruannet selle töö ja tema kasu üle wõiks saada.

Kui nüüd mõne põllumehe rahakot mitte ei peaks lubama ja temal ometi tahtmine on, oma põldu truubitada, siis wõib ta seda tööd ka hagude, puude ehk kiwidega ära teha, nagu seda wanasti tehti, ehk küll mitte nõndasama suure kasuga, kui sawikiwi torudega, aga ommeti weel kasulikult küllalt, et ta oma tööd mitte ei pruugi kahetseda.

Puudest ja kiwidest tehtud truupid seisawad, kui nad hoolega on pantud, ka oma 10—15 aastat korralikus olekus ja maksawad kulud, mis nende hõlpsseadmine tegi, mitmesse ja mitmesse pähä selle aja sees ära. Aga ka tihti juhtub seda, et juba tõisel, kolmandal aastal mõned truupid kinni jääwad ja neid jälle uueste peab panema, mis aga igakord tööd ja kulud karmitab, kuni niisugused parandamisjed pitka aja peale hoopis kallimaks maksawad, kui truubitamine sawikiwi torudega, kus niisugusi parandamisi mitte ette ei tule, ehk wähest wäga arwa mõne ehituse läbi truupide panemise juures.

Rõdige pealt, kui keegi truubitamist oma põldude peal käsile tahab wõtta, peawad enne järgmised 3 küsimist wastatud olema ja peab peremehel selge otsus nende üle käes olema:

- 1) Kas on wett wõimalik nõnda sügawast ära kasta, kui seda tarwis, et truupid, mis nelja jala sügawuse pannakse, kuiwaks jooksewad?
- 2) Kuidas maa langemine, kas kallaskoolik ehk lausaline?
- 3) Kuidas maa olek waomise poolest pärast kuiwaks lastmist, et mitte, nagu see raba maa sees wõiks sündida, truupid pärast waomist liig madalasse maa pinda ei jääsiwad.

Õhimese ja tõise küsimise peale võib iga kord ükshinda loodija õiget otsust anda. Ükshinda siis, kui maa rohkestes kallas-poolik on, võib põllumees ise palja silma vaatamise või kaalumise läbi õigeks saada. Wiimast küsimist on igal põllumehele, kes wähegi maad on harinud ja kraawisi teinud, juba kergem ära wastata; aga sellegi pärast ka siin nõuu küsimine targema meeste käest ilmaski kahju ei tee. — Üleüldse aga ei peaks keegi peremees, kellel mitte osawat loodimise tundmist ei ole, enne kätt ühe juurema töö külge pistma, kui ta ühe õpetatud loodija käest nõuu ei ole küsinud ja soowimise järele wastust saanud, pealegi truubitamise juures, kus wõõriri alustuse läbi juba terve töö täitsa hukka võib minna. Et see nõnda on, saan ma tõisel korral ära seletama, kus ma iseäranes loodimisest saan kõnelema.

Silmwaatamise järele tehtud jääb truubitamine alati üheks õnne asjaks ja teeb wahest selle kasuliku töö laiati lagunemisele enam kahju kui kasu, sest üht head ja korda läinud tööd ei panda ilmaski suurt tähele, aga seda paremini üht raisku läinud tööd. Suhtub siis, et üks niisugune iseenesest tark oma truubitamise tööst seda kasu mitte pole leidnud, mis ta on lootnud, siis ei ole ilmaski tema süüdlane, kui seda ka käpaga katsuda oleks, waid kõik tõised, kes temale seda halba nõu on annud. — Kes siiski ise truubitada tahab ja omal selle tarwis osawust arwab olema, seda palun järgmised nõudmised hoolega meeles pidada:

1) **Mitte üksi teeded ja hallikased maad ei tule truubitada**, waid ka kõik niisugusi kohtasi, kus wegi tiheda läbilaskmata põhja peal haudub ja sealt kasagile ära minema ei pease. Niisugused kohad üleüldse weest waewa tunnawad, seda näeb iga põllumees juba enamiste ise ära, ja on järgmised märgid niisuguse maa juures tähele panna: 1) Maa seisab kewade kaua märg ja külm, ka tõuseb seeme hiljem üles kui muial. 2) Sügise lähab põld igakord enam poriseks kui muial. 3) Kastehein, pilliroog ja lufthein wõtawad alati wilja sees wõimust. 4) Põld seisab siin ja seal kewade tahanemise ajal lauguline, üks koht on kuiw ja tõine alles märg ja must. 5) Kui kewabil külwi ajal põllu sisse kaewatud 4 jalga sügawa augu sisse weel wett korjab. 6) Kui aluswehi lahtise kraawi kallaste seest nõnda tugewaste läbi jookseb, et kraawi kaldab sisse langewad. 7) Wili seisab kewade kaswu ajal kaua kängus ja waene, ning walmistab hoopis hiljemini kui muial.

2) **Truupide sügawus peab kõige vähemalt 4 jalga olema**, kuidas see meie maale paras on leitud olewat; esiteks, et mitte taimede juured torude

sisse ei kaswa ja neid kinni ei mata, tõisefs, et kiltm neid mitte ülesse ei tõsta ehk reast wälja ei aja. Sedasama sügawuist tuleb ka puu truupidele anda. Sügawamasse kui 4 jalga truupisi panna ilmaiski kahju ei tee, sest seda on selgeste tähele pantud ja teaduse põhja peal kindlaks tehtud, et truubitatud maa peal wili kangel põua ajal ikka kõige kauemini wasta on pannud. Sellepärast ei wõi siis truubitamise läbi maa ka mitte liig kuuwaks lastud saada.

3) **Truupide laius ehk wähe peab nõnda ära seatud olema**, kuidas seda maa olef tarwitab, liiwase läbilaskja maa sees arwemine ja sawi ja raba maa sees tihedamine. Nõnda on paras leitud olewat:

Liiwamaa sees, seiswa alusweega	16 kordne sügawus laiuses ehk 9 sülba.
Liiwamaa sees kädawa alusweega	14 kordne " " 8 "
Liiwaka sawimaa sees	12 kordne " " 7 "
Rabamaa sees	12 kordne " " 7 "
Sooemaa sees	10 kordne " " 6 "

Kui sügawus wahest ülelliga kõwa põhja pärast mitte 4 jalga wälja ei anna, peawad truupisi üks tõise lähedamale pantama ja nende wahet nõndasama, nagu ma praegu näitasin, äramääratama. Ka muuist materialist pandud truupide wahed tulewad sedasamma wiisi ära seadida.

4) **Truubid peawad alati ja igal pool nõõtris mäest alla jookõma**, ei tohi kusagil käära ega nurka sees olla. On maa mitmele poole kallakas, siis peawad ka truubid nõnda ära seatud saama, et nad igale poole ikka mäest alla jookõwad. Koguni ei kõlba see, et truubid pitkuti mäe külge möõda, ehk muudu poolwiltu ülevalt alla jookõwad. On maa lausaline, siis peab truubi alumist otja nõnda palju sügawamasse pandama, kui tarwis, et wesi paraja hooga ära jookõta ja enesega seltsis kõif purud, mis truubi sisse forjawad, ära wiia wõib.

5) **Truupide pitkus ei tohi üle 200 julla olla**, ehk peaks siis jälle jämedamaid torusi sealt saadik edasi pantama, mis aga mitte kasulik ei ole. Sest kõif jämedamad kui 2 tollised torud, mis meie maal pruugitawad ja head on leitud, on hoopis kallimad, ning sellepärast on kasulikum, truupisi mitte pitkemaid teha, kui seda 2 tollised torud lubawad, waid kui pitkus käes on, neid siis päätruubi ehk lahtise kraawi sisse wälja jookõta lasta. Päätruup on see truup, kus kõif tõised weikkemad truubid kofku jookõwad, ning ta saab 3—5 tolliste torudest kofku pantud.

6) **Weiksemad truubid peawad päätruubi sisse allamäge ja alla hoogu wahedat nurka wälja jooksuma, nõuda et wesi weiksema truupide seest tülles ühe hooga edasi wõib minna.**

7) **Weiksemad truubid ei tohi mitte igauks kraawi wälja jooksta, waid peab neid enne ühe päätruubi sisse kofku korjatama, jee aga ükfinda jookseb kraawi wälja ja saab selle ots hoolega ära seatud, et ta mitte ära ei katte ja et sinna mitte mõned roomajad loomad sisse ei poe ja kinni ei järe, nagu konnad, kes wahel sadade wiisi truubi sisse ronivad, sinna ära kawatwad ja sedawiisi truubi koguni kinni matta wõiwad.**

8) **Kaks wähemat truupi ei tohi mitte wastastikku päätruubi sisse wälja jooksta.**

9) **Langemist peab kõige wähemalt 10 jülga peale 2 tollise torude juures 1¹/₃ tolli olema.** Rohkem küll, aga mitte ilma ki wähem, muidu ei oleks weel jõudu, puru ja prügi, mis truubi sisse korjab, ära wiia. Kui maa nõnda kallakas ei ole, siis peab alumist truubi otja nõnda palju sügawamasse pantama, kui tarwis, et need nõuutud 1¹/₃ tolli 10 jülga peale wälja tulewad.

3 tollise torude juures wõib olla 10 jülga peale 1 toll langemist.

4	"	"	"	2 ² / ₃	"
5	"	"	"	1 ¹ / ₂	"

10) **Päätruupide suurust tuleb iga kord selle järele ära määrata, kui palju maa pealt tema läbi wett ära tuleb lasta ning saawad siis selle järele, kuidas weiksemaid truupijä kordkorralt rohkem sisse tuleb, ifka järk jär- gult jämedamad torud edasi pandud.** Näituseks olgu siin põld, mis 40 waka- maad suur on ja selle wesi ühe ainsa päätruubi läbi ära jooksuma peab.

Esiootja wõib weel 20 jülga 2 tollise toru jä panna,

siis tulewad . . .	30	"	3	"	"	"
ja nende peale . .	50	"	4	"	"	"
lõppeks siis weel .	80	"	5	"	"	"

Oleks jee päätruup puha 5 tolliste torudega pandud saanud, siis oleks ta kõige wähemalt kolmandama jao rohkem maksnud. Päätruupide pikkus ja langemine on nõndajama, kui ma seda weiksema truupidest näitasin.

Sellesega oleks siis suuremalt jaolt ära seletatud, mis truubitamise juures kõige pealt tähele panna oli ja oleks meil siis weel waadata, kuidas truubi-kraawijä kaewetakse ja kuidas toru jä, kiwa, puid ehk ka hägu sinna sisse tuleb seadida.

Rõige pealt ja enne kui tööd üleüldse alustatakse, peab peremehel selge plaan oma tahtmise üle ees seisma, mis ta hoolega on järele mõtelnud ja tingimata heaks arvanud, kus ta siis ka pärast enam midagi tõsiti ei tohi pöörata, kui ta seda mitte oma rahakoti kulu peale teha ei taha. Nüüd peavad kraavide sihid ja sügavus selgeste selle põllu peal, seda truubitatakse, wälja pantud ja truubitamise material ligi weetud olema, siis alles mõib kraawi tööga peale hakata.

Et kraavid warsti jälle finni aetakse, sellepärast pole neid jo mitte laiemaid waja, kui et töömehel ruumi sees on oma tööd teha, see on pealt umbes 2 jalga. Sügavus peab aga karmu peal, nõnda kuidas loodija seda ära märkinud, wälja kaewetud saama, ei tohi kusagil künku ega küüru nähtawal olla ja peab kraawi põhi kui üks laud tasane wälja näitama.

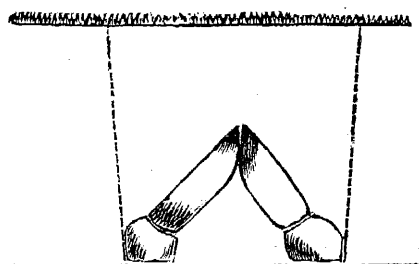
Rõige suurema hoolega peab torude sisseladumist toimetatama ja ei tohi ilmaski seda tööd tüki wiisi wälja anda, waid peab teda ühe tuntud ja teatud hoolsa mehe kätte päiwiti teha antama. Rõik torud peawad otse reas üks ühetõise otja keset kraawi põhja wäga suure hoolega laotud ja iga jätku-koht hea peutäie sõtkutud sawiga pealt küljest finni kaetud saama, mis toru panijale tema abimees kraawi kalda pealt iga kord walnis tehtud olekus kätte annab. Hakatust torupanemisega tehakse ikka pealinisest otjast, et mitte weega prügi ega puru sisse jooksta ei saaks. On üks jagu torusi seda wiisi hoolega ära seatud, siis waatab neid panija weel kord üle, kas kõik iluste paigal seisawad, siis alles täidab ta nad kergeste peenikese mulla, liiwa ehk sawiga finni. Päewas mõib üks mees lahkest 1000 toru paigale panna ja leiab seal juures weel aega küllalt, ja tõiste töömeestele tööd kätte juhutada, ja walnis tehtud tööd nende käest wasta wõtta.

Kus weiksemad truubid pea truubi sisse tulewad, seal jäetakse seni kaniaks, kui ka pääntruubi torud paigale on pandud, kaks wiimast jätku finni katmata. On pääntruubi torud ka paigale pandud, siis waadatakse järele, misjugune neist weikse truubi wiimase toruga kokku juhtub, märgitakse mõlemad selle koha pealt ära, kus nad tõine tõise peal seisawad, ja raiutakse siis mõlematele waheda haamriga augud sisse, nõnda et pääntruubil auk peal pool külje peal seisab ja weikse ehk abi truubil auk all pool.

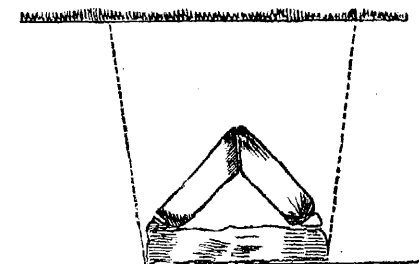
Nüüd säetakse mõlemad augud tõine tõise kohta ja täidetakse siis sawiga ümbert ringi finni, nõndasama ka weikse truubi ots, kus tükk sawi ette pistetakse. Kui nüüd ka pääntruubi torud paigal on, siis maetakse ka need esite kergeste peenikese mulla wõi liiwaga finni ja jäetakse siis üleüldine finni ajamine liht töömeeste hooleks, kes seda siis ka tüki wiisi

wõivad ära teha, aga siiski peab ikka järele waadatama, et mitte suuremaid kiwa ega raskeid kõwa sawikampasi alla sisje ei aeta, mis läbi hõlpsaste mõned torud ära purustatud wõiksid saada. Päätruubi otsa, kus ta kraawi wälja jookseb, tuleb üks sülla pitkune puu toru panna, et mitte weisi wälja jookstes kraawi kallast ära ei sööks, mis läbi truubi ots hõlpsaste kinni wõiks jääda. Toru otsa ette pannakse siis weel peenikesed traat pulgad, et mitte konnad ega muud niisugused loomad sinna sisse ronima ei peaseksiwad. Sellega oleks siis truubitamiine sawikiwi torudega walmsis.

Muu materialiga täidetud kraawiji peab aga natukene laiemaks wõetama, nõnda et põhi weel üks jalg kummi 1¹/₂ lai tuleb. Wahed, pitkus, sügawus ja langemine on nõndasama, nagu sawikiwi torude juures. Päätruubid selle truubitamiise moe juures mitte pruugitawad ei ole, ega wõi ka koguni kasulikud olla. Muidu on truubitamiise mood ehk materialiga paigale panemine järgmine.

Nõ 1.

Nõ 2.

1) Kus pae kiwa saada on ja põhi muido kõwa küll, et weisi teda mitte hõlpsaste ära ei söö, seal pannakse kummagile poole ääre alla üks weiksem kiwi ja siis kaks ühesugust kiwi katukse moodi peale ja nende peale weel kord samblaid, kamariku ehk kalso warja, nagu pilt Nõ 1. näitab.

2) Kus põhi mitte kindel ei ole, nagu raba, liiwa ja wedela hundi same sees, seal pannakse üks lai kiwi pörandaks alla ja siis kaks ühesugust kiwi katuse moodu peale ja neile nõndasamuti kord samblaid taha otsa, nagu seda pilt Nõ 2 näitab.

3) Kus pae kiwa ja weikseid rand kiwa seltsis saada on, seal tehakse ka mõlemad küljed weiksema pae kiwidest müüri moodi ülesse ja pannakse siis üks lai pae kiwi laeks peale, kus siis weel hea kord weikseid rand-

kiwa ladumata peale aetakse, nagu seda pilt № 3 näitab.

4) Laotakse ka 4 kummi 6 paas=kiwi serwiti kraawi põhja ja täidetakse siis weel üks jalg maad weikseid raud=kiwa taga peale, nagu pilt № 4 näitab.

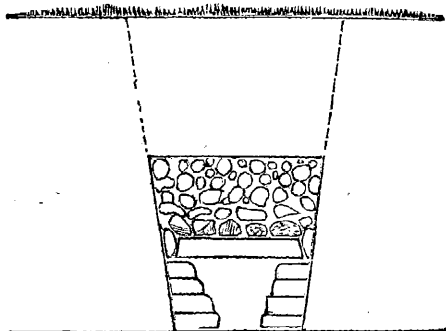
5) Kus muud saada ei ole, kui weikseid raudkiwa üffi, seal aetakse neid ilma ladumata jalga poolteist kraawi ja pantakse kord samblaid üle, wahest jääwad ka kiwid ilma sammaldeta. Pilt № 5.

6) Kus kiwa saada ei ole, seal pannakse kummagile poole kraawi põhja üks jämedam puu ja laotatakse kord karkaid põigiti üle, sinna peale pannakse siis weel üks hea kord peenikefi hagu ja maetakse siis pealt finni, nagu seda pilt № 6 näitab.

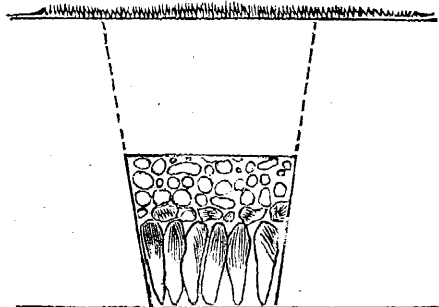
7) Ka seotakse wõrudega 6 latti kofku ja pannakse need siis kraawi põhja ja hea kord samblaid, kamariku ehk kaelowarfa taga peale. Heinamaa truubitamise juures on see mood väga kõlblik, sest et material väga hõlbust saada. Pilt № 7.

8) Wiimaks truubitatakse ka weel palja hagudega ja tehakse seda nõnda: Haod seotakse wihtu nõnda pikkalt kui võimalik kas 20—30 sülda järgis ja lükatakse siis ühe korruga kalda pealt sisse, kus peale siis weel kord samblaid ehk kaelo warfa pannakse. Pilt № 8.

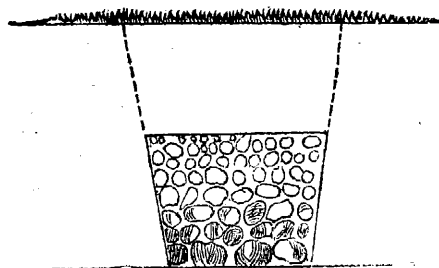
Wisugune material truubitamise juures iga maa kohta kõlblikum

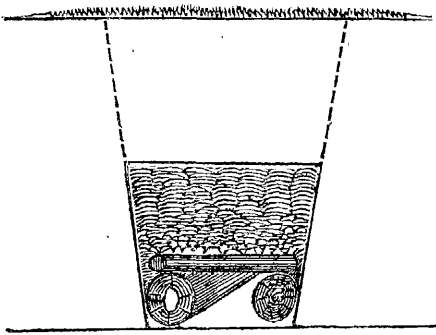
№ 3.

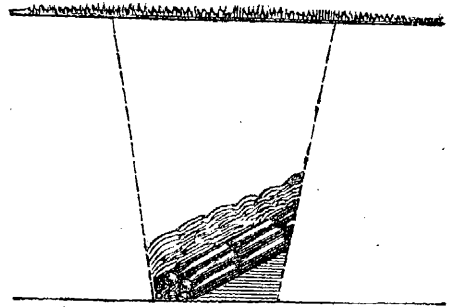
№ 4.

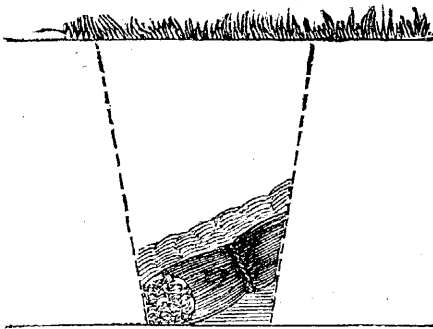
№ 5.

№ 6.

№ 7.

№ 8.

on, seda seletasin ma juba eespool ära ja poleks mul muud enam siis kõrwa lihada, kui et truubitamise juures puude, hagude ja kiividega iga kord see material enamiste kõige kasulikumaks jääb, seda käepärast saada on.

Töö kulu seda moodo truubitamise eest tuleb wakamaa pealt umbes 9 kuni 16 rubla.

Põletatud sawi=kiwi torudega truubitamine tuleb aga juba hoopis kallim ja võib läbistatu wakamaa peale arvata, kui kahetollised torud 10 rubla tuhat maksavad,

liiva maa peal	15	kuni	20	rubla,
raba ja liivaka sawi maa peal . .	18	"	23	"
soue maa peal	21	"	27	"

Sellega oleks siis minu tänane seletus truubitamisest lõpetatud ja sooviksin kõigest südamest, et põllumehed edespidi sellest kasulikust tööst rohkestest osa hakkasivad võtma. Esimene samm on ihegi teada ilka raske, aga seda auusam see, kes esimesi takistusi hiurte uuenduste juures ära võites, järeltulejatele eesmärgiks jääb.

J. Toots.

Mesilased

ja mis nende pidamist nüüd meie maal takistab.

Wanast oli meie maal mesilaste pidamine väga suurel määral pruugis. Ka weel mõne kümne aasta eest tagasi oli meie maal küllalt peremehi, kellel oma 50 kuni 100 mesipuud aias oliwad, kes neile rohkeste raha sisse töiwad. Seesugusi suuri mesilaste aedu ei ole siin meie ajal peaaegu kusagil enam näha. Kust see tuleb?

Head mett on meie juures weel nii wähe saada, et ta kannis kõrge hinna all seisab ja teda igal pool hinna eest kobe ära wõib müüa. Ka waha ei ole odaw, ning mesilaste pidamine on sellepärast üks väga kasulit asi. Mikspärast siis meie taluperemehed nüüd enam mesipuid ei pea?

Kui meie neid küsimisi talukohtade peremeestele ette paneme, kus wanast palju mesipuid peeti, siis on nende wastus: „Mesilased ei lähe meie maal enam!“ Ja see wastus on õige.

Kalendri tegija on suur mesilaste sõber ja on sellepärast neid loomi ja nende pidamist meie maal kaua teraselt tähele pannud. Meie taluperemehed tahaksiwad hea meelega mesilasi edasi pidada. Nemad ostawad sagedaste kaugekt kallil raha eest perekaid mesipuid ja teewad, mis wõimalit on, et nende mesipuu aiad jälle wanal moodul perekaks saaksiwad. Aga üks ja kaks aastat läheb asi edasi, seal hakkawad puud jälle kirtsama, jääwad nõrgemaks ja nõrgemaks ning surewad wiimati täitsa ära. Nii on lugu nimelt siin Wiliandi ja Pärnu pool.

Kui nüüd neid mesilaste pidajaid küsid, mikspärast siis mesilased enam ei lähi, seal on igal korral wastus: Ei saa wist enam nii palju teitu, kui wanast, ja aastad on halwad. Keegi aga ei tea päris põhjust, ehk kui ta ka nii teraw on olnud, asja tähele panema, siis ta omnieti mitte mingisugust abi paha loo wasta ei tunne. Meie põllumeeste seltsides on küll sellest asjast sagedaste juttu olnud, aga kui palju mesilaste pidajaid

on meie feltfilikmed! Ülestiig rumal tarkus ütleb sagedaste, kui tema kandjat põllumeeste feltji kutsud: Mis ma sealt saan! Oleks ta üks aasta otja põllumeeste feltji liige olnud ja sealt nõuu otsinud, siis oleks temal ehk paar kümmeend mesipuu aias rõõmu tegemas. Aga tema arwab paar rubla feltfilikme maksu aastas liig kalliks, annab iga aasta uue puu eest oma kümme rubla wälja ja mesipuu aed on siiski tühi ja meele tust peale kauba.

Meie põllumeeste feltjides olen ma mitmel korral meie mesipuuude wigasi, mikspärast nad enam meie maal ei sigine, ära seletanud, ja ettenäidatud kärkeades ja riistades koosolejatele arusaabawaks teinud, misjuga need wead ja nende wastaline abi on. Täna tahan seda ka kirjateel teha katsuda, ehk küll selle asjas kiri mitte poolt seda ei aita ja ei mõju, mis elaw kõne ja kuulja film aitab.

Kui ma neid mesipuu aedu tähele hakkasin panema, kus mesipuu aegamööda ära suriwad ehk juba surnud oliwad, seal sai minule selgeks, et meie maal wiimaste paarikümne aasta sees mesilaste juures m ä d a - p o j a h a i g u s (Faulbrut) väga suuvel mõedul walitsemas on. Selle mesilaste katku kätte on mõnes kohas (näituseks Wastemõisa wallas) kõik ümberkaudsed endised suured mesipuu aiad otja lõppenud, ja uueste ostetud on seal ka ifka jälle ära surnud, sest et mesilaste peremehed mingisugusel kombel haiguse tähtjust ei tunnud ja oma rumaluse pärast selles asjas ka omad uued puud jälle ise hukatuse sisse aitasiwad saata. See haigus on meie maal niisama palju kahju sünnitanud, nagu muial Euroopas ja Lõuna-Wenemaal. — Räägime sellest mesilaste katkust pikemalt.

Katkufarnane mädapoja haigus mesilaste juures wõib kolme sugune olla, seda mööda, kuidas ta suuremal ehk wähemal kombel awalikuks tuleb, ruttu ehk aegamööda tapab, kergeim ehk raskem parandada on. Ma tahan igast kolmest kraadist iseäralikult rääkida.

Esimene kraad. Haiguse alustusel wõib ükshiku kärkeade juures tähele panna, et seal 10, 20 ehk enam kannil, kus kaanedega kinni kaetud pojad sees, need kaaned sisse on wajunud. Pannakse seda kaant terasemalt tähele, siis leitakse tema sees weikene ümmargune augukene olewat. Wõetakse kaan pealt ära, siis leitakse, et tõug pääga wasta kinni põhja sirgelt kinni sees seisab ja karwa poolest pruunikas on. Tema on surnud, aga ta sureb alles siis ära, kui teda juba kaanega kinni kaeti, enmast aga weel tuppeks ümber ei ole muutunud. Kinni katmata tõugusi leitakse väga arwa surnud olewat. Derutakse seejuguine surnud tõug sõrmede wahel katti, siis on ta üks nilbe ja wentiw linnu. Paari nädala sees on see surnud tõug

kanni sees nagu must koorik kofku kujanud ja seisab siis kanni alumise poole külles kinni. See must koorik on nii kõvaste kanni sees kinni, et mesilased teda mitte sealt muidu wälja ei wõi kasida, kui et nad terve kanni kõrje waheseinani maha ammustawad, musta kooriku sealt ka ära kannawad ja siis uue kanni asemele ehitawad. Nii kaua, kui mesipuu weel mesilaste poolest tugew on, nii kaua puhastawad nad oma puud neist koorikutest. Läheb aga haigus juba õige laialiseks ja suureks, siis ei puhasta nad oma puud enam mitte ja ei ehita ka enam midagi juure. Ka ei lenda nad kange haiguse ajal mitte enam saagi peale wälja, waid püüawad aga halba õhku oma tiiwade abiga mesipuu seest wälja tuulutada. Ka lendawad nad wahel ilusal sügisel ja kewadisel päewal nagu peret heites puust wälja. Leitakse mesipuu põhja pealt weikeid musti raasukesti, kes sõrmede wahel õerudes määrimaks ja haisewaks klištriks lähewad, siis on selge, et mesi-puus mädapoja haigust on.

On see haigus kord juba walitsemas, siis kasub ta ruttu suureks, ning pea surewad $\frac{1}{2}$ kinni $\frac{3}{4}$ jagu tõugusi tema kätte ära. Nüüd ei ole sugugi puud tarwis lahti teha, juba ilma selleta wõib ära tunda, et mädapoja haigus tema sees walitsemas on. Magusa mee asemel on mäda haisu tunda, ja kui puu lahti tehakse, haiseb ta seest, nagu mäda liha ehk liim. Siiski ei sure ilmaski kõik pojad kannidesse ära, waid üks weikene jagu jääb ikka ka järele ja sigineb mesilasteks.

See hirmus mesilaste katku haigus ei jää aga mitte üksi selle ühe puu sisse walitsema, waid ta hakkab pea ka tõiste külge ja lantab ennast ruttu nii laiali, et paari aasta sees terve mesipuu aed selle haiguse käes põeb ja ka naabrite mesilased tema kätte langewad. Sga üksil puu aga, kuhu see katt sisse tekkis, on juba esimesel ehk kõige hiljemalt tõisel aastal otjas. Kanned on rikunud, ema ei wõi enam nende sisse munedu, mesilased kaduwad aegamööda ära ja puu on surmud.

Tõine kraad sellest katkust läheb seeläbi esimesest kõrwa, et esmalt mitte nii ruttu puus ennast laiali ei lanta ja tõiseks ka mitte nii koledaks ei lähe, kui esimene kraad. Wahel kaub ta ka iseenesest jälle ära, mis esimese kraadi juures ilmaski ei sünni. Siiski ei tohi mesilaste peremees ka siin hooletu olla, waid peab kohe käsile wõtma, mis tema mesipuu ära-peastmiseks tarwis läheb. Tõisest kraadist wõib esimene sündida.

Kolmas kraad mädapoja haigust mesilaste juures on see, kui tõugub enne juba ära surewad, kui neid kannides kaanega kinni kaeti. Nemad kuuawad siis ka kanni põhja ära, kust neid mesilased, nii kaua kui nad

meel tugewamad on, lahti näriwad ja maha wiškawad. Need lahtifistud tükid näitawad nagu mustakad pruunid koorikufesed wälja. Selle haiguse kraadi juures kiratšewad mesipuud wahel paar aastat, enne kui täitja otša lõpewad.

See mädapoja haigus on, olgu misjuguses kraadis tahes, mesilaste juures niisama külge hakkaja, nagu inimeste katk inimeste juures. Mitte üksi seeläbi ei hakka haigus haigest puust terve puu külge, kui terve puu haige puu mett saab ehk kui terve pere seesuguse puu sisse pannakse, kus wanast mädapoja haigust sees on olnud, waid kui terwed mesilased haige puu haigewa õhu sees lendawad ehk nendesama õite peal metsas käiwad, kus haige puu mesilased käisiwad, siis wiitwad nad seeläbi ka juba haiguse idud oma puu sisse. Sellepärast on siis ka arusaadaw, mikspärast terwed maakonnad, kui see haigus walitsema hakkab, pea mesilastest tühjaks langewad.

Kust seesugune hirmus haigus sünnib, selle üle saan ma edespidi oma „Sakala“ lisalehes pikemalt rääkima. Ka saan ma seal sellest jutustama, kuidas seda haigust ruttu wõimalik on ära kautada. Alles uuemal ajal on mädapoja haiguse wasta abi leitud, kellega teda lühikesel ajaga igast mesipuu aiast ära wõib kautada. Seda abi ei ole aga raamatust mitte üksi wõimalik õppida, waid sinna lähed näitamist tarwis, mis meie põllumeeste feltides saab tehtud, kust ka tarwilist riista ja rehtu wõib saada. Kes aga seda abi weel tundma ei ole õppinud, see häwitagu omad haiged puud kohe suutumaks ära — kõige hoone, mee ja wahaga — kui ta mitte ei taha, et tema terve mesipuude hull nurja ei pea minema.

Põllumehe päewaraamatud.

Ükski ametmees ja majapidaja ei wõi meie ajal oma tallitust osawaste edasi toimetada, kui ta mitte ülesse ei tähenda, mis ta toimetab, ja nende ülestähenduste järel oma tuleku ja mineku kaalu selgeste ära ei wõi määrata ja wälja arwata. Et aga põllumehe amet, kui teba mõistusega toimetataks, see kõige kirjum amet on, sellepärast läheb temale ka kõige hädastlikumalt seefugusi ülestähendusi tarwis. Wanast oli meie weikene põllumees üks paljas masin, kes üksi teadawal ajal oma põldu künda wõis ja muidu tõiste põdubel orjas. Sellest ajast saani aga, kus meie põllumeheb päriskohta omanikudeks on saanud, ei wõi nad enam paljad masinad olla, waid nad peawad terawa mõistusega kaaluma ja katsuma, ehitama ja rehtendama, kapitaliisi andma ja suuremaid kapitaliisi oma põldude seest katsuma wõtta n. n. e., kui edasi tahawad saada. Kes seda teha tahab, ilma et ta midagi ülesse tähendaks ja oma päewaraamatusse paneks, sellega on lugu ifka, nagu mõne sõgejiku mängijaga, kes küll ehk ka kätte sai, teba ta piüüdis, aga enne mitu wiltu teed ära käis ja pääga enne mitugi korda wasta seinu löi. See põllumees aga, kes kõik selgeste ülespaneb, mis ta teeb, mis ta annab ja mis ta wõtab, see saab kohe aru, kui mõni asi wiltu hakkab minema ja ta pöörab enne ümber, kui kahju suureks läks.

Meie ei wõi praegu oma maa weikse põllumeeste käest mitte weel täieliku päewaraamatute pidamist nõuda. Selle tarwis on neil liig wähe kooliõpetust olnud, ja ka meie noorem sugu ei õpi meie küllakoolides weel nii palju, et temal seefuguste raamatute täieline pidamine wõimalik oleks. Aga täitfa ilma ülestähendusteta ei tohi meie põllumees oma tööd ka mitte toimetada, kui ta kahju sisse ei taha langeda. Päewaraamatuid läheb ka meie weikse põllumehele juba hädaste tarwis, aga nemad ei tohi mitte liig rasked ja kirjud olla. Käes olew „Sakala kalender põllumeestele“ on seefuguse kerge ja lihtlabase ülestähenduste raamatu omale lisaks saanud, kuhu

tähtjamaid juhtumisi ja toimetusi kerge on sisse kirjutada. Kui põllumees need tähendused juba terve aasta otja kõik korrapärast ülesse on pannud, siis on temal aasta lõpetusel ka juba nii palju material käes, et oma toimetuste oleku üle täit üleüldiselt otjust võib saada. — Aga räägime nüüd sellest, kuidas põllumees oma ülestähendusi õiguse pärast peab toimetama ja mis põhja peal seda tegema, ning tuleval aastal võime siis näidata ja edasi seletada, kuidas ta seda material oma kasuks peab ja võib tarvitada.

Põllumehe jäädav vara on tema maa ja tema hooned. Mis need maa ja hooned väärt, see on põllumehe põhjus=kapital. Peale selle tarvitab ta oma toimetuste edasiajamiseks liikuvat ehk asjandamise kapitali, ja see on tema elajad, riistad, wiljatagawara ja puhas raha. Põllumehe ameti peale tarvitatud põhjus= ja asjandamise=kapital on — töiste ametite kohta arvatud — väga suur, aga selle kapitaliga summitatud kasu siiski läbikaudu kaunis vähelane. Teg (töö), material ja raha on nagu muu ametite juures pääasjandajad, kes põllumehe terwet toimendust käima panewad. Aga põllumehe juures käiwad nad nii kirjutl üksteisega segamine, nagu kufagil muial, ja sellepärast läheb temale weel enam päewaraamatuid ja rehningipidamisi tarwis, kui töistel ametitel. Iga aasta tarvitab oma rehningi. Mida suuremaks maa ja majade hinnad tõusewad, mida kallimaks töölisel lähewad, seda põllutöö juures tarvitatakse, seda enam läheb ka mõtlejale ja hoolsale põllumehele korraldigi päewaraamatuid tarwis. Ta peab igal aastal omale ühe inventariumi kirja walmistama, kus kõik tema majatalituses tarvitatud asjad, riistad ja warandused ülewal seisawad, et oma vara suurust ja olekut ära võiks näha, ta peab wälja võima arwata, mitu protsenti tema maakoha saak kõigest tema põhjus= ja asjandamise=kapitalist wälja teeb, ning kui suureks tema toimetuse kulud nii heaste terve ametitalituse, kui ka ühtiku jagude kohta tõusewad; misjugused tallitused kasu, misjugused kahju toowad; kui palju toit iga elajaseltgi juures kasu andis; kui palju peremehele enesele ja tema omakstele palgaks järele jääb n. n. e. Seda kõik võib korraldiku päewaraamatute järele kriipsu pealt wälja arwata. Kus põllumehel päewaraamatud heas korras on, seal walitseb ka igas tema toimetuses hea kord, mõnus tööde järg ja wara lõbus edenemine. Et kõik ülesse on kirjutatud ja ülesse kirjutatakse, sellepärast on ka põllumees summitud, igapähe olewa asja eest hoolt kandma, igas tükkis kasu wälja tegema ja kõik õigel ajal ära toimetama. Kes rehwendades põllumehe ametit peab, see mõtleb ka iga tallitust heaste läbi ja kaalub üht teise wasta; ta katsub iga edendawa

ehk takistawa näituse ja juhtumise juuri ülesleida, katjub seda, mis kahju toob, kautada, ja seda mis kasu annab, omale jäädavaks päranduseks teha. Ilma päewaraamatuteta ei ole mõistusega toimendatud põllu- harimist sugugi wõimalik.

Des iga wiljafelti juures tema seemendamise kulud, seemne hinna, sõnniku hulga, põhjus- ja asjandamise-kapitali intressid, lõikuse kulud n. n. e. ühelt poolt ja lõikuse saagi tõiselt poolt õigeste ülesse kirjutab, see saab aasta lõpetusel wäga selgeste wälja wõima arvata, misjulgune wili kõige tulufam on harida n. n. e. Ta saab seesuguse arwamise juures wäga tulufaid õpetusi leidma, misjulgused wiljafeltid kõige kasulikumad tema maa peal harida on ja kuidas neid kõige mõnufamalt ära wõib tarwitada.

Miisama õpetlikud on need rehningid, mis üksiku elajafeltide kohta teeme. Sealt wõime kohe ära näha, kas toit munn-elajate, liipfilehmade ehk noore müügi-elajate juures kõige suuremat kasu toob; ehk kas hobuseid ehk härgi odawam on weuloomadeks pidada n. n. e.

Ra põllu riistade ja tagawara kohta saawad seesugused rehningi- pidamised päewaraamatutest suurt tulu tooma. Terwe tallitus saab see- jugusel loul paremas korras edasi minema, kui ilma rehningi pidamata. Sellepärast palume selle kalendri omanikufi, siin ligi olewat päewaraamatut hoolega tarwitada, nii et midagi põllutöö ja majapidamises ülestähendamata ei jäeta. Tulewal aastal saame siis sammude edasi astuma ja seda materialit õpetama oma tallituste kasuks kofku wõtma.

Kuidas hobuse wanadust ära mõib tunda.

Hobuse kehajõud on väga suur ja ei kulu ka mitte ruttu ära. Peale selle on ta loomu poolest elav ja vahva, avaldab palju waimu-erkust ja õpib aastatega targemaks. Peab aga tema jõud kõige kauemine wasta pidama, siis ei tohita teda mitte liig noorelt raskest orjama panna. Hobune on läbikaudu alles neljandamal elu-aastal täiskajunud. Süüski on tema elu-iga seda mööda, kust seltsüsti ta sündis ja kuidas teda noores põlwes hoieti. Oma Eesti hobustest mõiksimise õiguse pärast ütelda, et nad alles oma wiindama ja kuuendama elu-aastaga täie jõuu ja tugewuse järje sisse jõuawad.

Selle järele, kuidas hobuseid kaswatadi ja peeti, on ka pärast nende elu pitkus. Tööhobused, kes raskest pidiwad orjama ja keda juba tõisel ja kolmandamal aastal raskest tööd lasti teha, ei ole kauemine pruugitawad, kui 12 kuni 16 aastani. Selle eest jääwad aga heaste peetud sõiduhobused oma 20. kuni 25. aastani ja peale selle tugewaks.

Hobuse wanadust mõib ainult tema hammastest ära tunda. Hobusel on nii heaste all kui ülewal pool lõuga kuus esimest ehk lõigehammast ja siis niijamuti ka igal pool ja mõlemas küljes kuus, ehk ühtekokku 24 purihammast (põsthammast). Peale selle on tätkudel mõlemas küljes ülewal ja all weel üks haakhammas ehk kihw, ehk neid ühtekokku neli tükki. Kihwad seisawad lõige- ja purihammaste wahel.

Warjad sünniwad enamiste juba nelja esimese purihambaga ilma, saawad mõne väewa pärast kestmisel lõigehambad juure, ja esimese kuu sees kolmandama purihamba. Umbes 3½ kuni 4 kuu sees tulewad mõlemad järgmisel lõigehambad nähtawale, ning 6 kuni 8 kuu sees kõige wiimasemad, ühtlasi neljandama purihambaga. Mõikidel neil hammastel on keskpaigas üks tume auk sees.

On hobune $2\frac{1}{2}$ aastat wana, siis wahetab eest 2 ülemist ja alumist lõigehammast ära, $3\frac{1}{2}$ aasta wanaduse ajal ka kaks järgmist, ja $4\frac{1}{2}$ aastaga kaks wiimast lõigehammast. Selle aja sees wahetab ta aeg ajalt ka purihambad ära. Täkkude kihwad tulewad aga alles 4. ehk 5. eluaastal ilmfile.

Hobuse wanadust mõib hammastest kummi 12. aastani väga kindlaste äramäärata. Hobune on:

	$\frac{1}{2}$ aastat wana, kui temal	6 lõige-	ja	3 purihammast,	
1	"	"	6	"	4
2	"	"	6	"	5
peale $2\frac{1}{2}$	"	"	2 ärawahetatud lõige-	ja	5 purihammast,
" $3\frac{1}{2}$	"	"	4	"	6
" $4\frac{1}{2}$	"	"	6	"	6
					on.

Wiendamal ja kuendamal eluaastal on jo alumistest hammastest kahel esimesel lõigehambal augud ärafulunud ja ära kadunud, serwapooliste lõigehammaste serwad on jo kulumas, aga augud alles suured, ja wahelseiswa lõigehammaste augud on ka weel seismas. Seitsemendamal eluaastal on auke üffi weel serwapoolistel lõigehammaste olemas, esimesed lõigehambad on ka juba kõik ära kulunud. Kaheljändamal eluaastal on ka nurgapooliste lõigehammaste aukudest üffi väga wähe näha. Ühekjändama ja künendama eluaastaga kaotwad need augud ka ülemiste lõigehammaste küllest ära, ning pärast on nende ärafulunud hammaste otsad munafarnatšelt ümmargused ja lähewad aeg ajalt täitsa ümmarguseks.

Mõnikord juhtub ka, et see hammaste ärafulumine mitte täitsa ülewal nimetatud kombel ei sünni. Nii pea, kui kõik ülewal nimetatud muudatused täide on läinud, ei ole hobuse wanadust mitte enam mõimalik selgeste äramäärata. Hobuse wanadust, kes juba 12 eluaastast üle käib, mõib üffi seeläbi äratunda, et ka nurgapooliste lõigehammaste pittust tähele panna, nagu ka tema karwu silmade ümber ja pää külles, kas seal walgeid palju seas on. Mida wanem hobune, seda enam lähewad tema silmade ja pää karwad walgeks, silmad langewad auku ja terve keha hoidmisest paistab wanaduse nõrkus wälja.

Pentäis põllumeeste wanafõnu.

Enne talwe künnetud, on pool rammutatud.
Märga sawimaad kända, ei too hinda.
Wana wader, külm on sawimaa ader!
Kuida küli, nõnda wili.
Warane küli toob enam tulu, kui hiline küli tühja kulu.
Warasel külwjal on ajad ees, hilisel külwjal taga.
Kes talweks arwalt ja suweks pakjult külib, ei pruugi oma aita
juuremaks ehitada.
Warane kaer, raske kaer.
Head riistad on pool tööd.
Peu täis õlgi annab kaks peu täit sõnnikut ja need annawad ühe
peu täie teri.
Põllumehe sõnniku-wara — tema raha-wara.
Rammused teed — lahjad põllud.
Lõo rammutus — lõo lõikus.
Sõuab sahk sirbi jäljel, seiñab põld peuu palgel.
Põllu nägu tunnistab põllumehe tegu.
Luiska ja niida, luisi aega ei wiida!
Peremehe silm teeb enam, kui kahe sulase käed.
Peremehe jalg rammutab põldu.
Uusin peremees, usin pere.
Kes tööd taga ei aja, teda ajab töö taga.
Tööl on wiha juur, aga magus wili.
Sammet ja siid teewad leeme lahjaks.
Kes oma põldu furnab, tühjendab oma rahakotti.
Kes põldu toidab, teda toidab põld jälle.
Põllumees, kes põhku müüib, sandikoti selga wiib.

Maene ei ole see, kellel wähe on, waid kes palju tarwitab.

Kes ostab, mis temal tarwis ei ole, müüb pärast, mis temal tarwis on.

Maajapidamiseks lähed faks kopikat tarwis: üks tarbe=kopik ja üks tagawara=kopik.

Korja õigel ajal, siis on jul häda=ajal.

Kes heal ajal kofku hoiab, see häda=ajal leiab.

Hoone murk wõtab leiba, põllu murk annab leiba.

Kes oma wõlgasi tajub, kindla põhja peale asub.

Kus kari halwal karjasmaal sööb, seal piima ja sõnniku metsa wiib.

Sehm lüpsab juust, kana muneb nokast.

Kes tuulila tuusti, tormila torfi
Oma wilja põllule jätab,
See näkkide nähtud, tempude tehtud
Ta pärast sealt koju wõtab.

Ilmasi tunnukse tuulest,
Wanemaid lapse uulest,
Peremeest pere hoolest.

Põllumees põline rikas,
Ametmees arute rikas,
Kaupmees forrate rikas.

Järeldõna.

Siimese plaani järele pidi minu Kalender palju paksem ja täielikum olema, aga et aeg juba muidugi ära on läinud ja suurema raamatu trükkimine veel palju enam aega oleks kulutanud, sellepärast pidi üks jagu kirju tulewaks aastaks jääma. Mina saan selle eest hoolt kandma, et „Sakala Kalender põllumeestele 1881“ sügise wana aasta sees aegsaste walmis saab, kus ta ka wäljastpidi ilusamalt saab ära ehitatud olema.

G. H. Zolobson.

28 Sakala (1 разъ въ педлю).

Herrn J. Soneç

Abia.

pr. Moisetüll.

1